

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen laitos
Tekijä Jarkko Juhani Nurmi	
Työn nimi Konditionaalien erikoiskehittymät itämerensuomalaisissa kielissä	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Tammikuu 1997	Sivumäärä 153 + 3 liitettä
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Konditionaalien perfekti on itämerensuomalaisissa kielissä liittotempus, joka muodostetaan <i>olla</i>-apuverbin konditionaalien preesensistä ja pääverbin II partisiiipista, esim. sm. <i>olisin lukeut</i>, karj. <i>olizin lugennun</i>, vir. <i>oleksin lugenud</i>. Tästä poiketen itäisissä ims. kielissä (aunuksessa, lyydissä ja vepsässä) sekä suppealla alueella kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä (Askolassa, Pornaisissa ja Porvoossa) esiintyy synteettinen konditionaalien perfekti, esim. aunus <i>tuonnuzit</i> 'olisit tuonut', lyydi <i>kand(a)nuižin</i> 'olisin kantanut', vepsä <i>lugenuižin</i> 'olisin lukeut; Askola <i>luullois</i> 'olisi luullut'. Myös kirjaviroon on yritetty istuttaa tämän vuosisadan alkupuolella kyseinen konditionaalien perfektityyppi, esim. <i>olnuks</i> 'olisi ollut', <i>tolnuksid</i> 'olisit tullut'.</p> <p>Tutkimukseni tavoitteena on selvittää näiden erikoisten konditionaalien perfektin muotojen levikki, muodostus ja synty. Aikaisemmissa tutkimuksissa kyseisiä muotoja ei ole systemaattisesti käsitelty. Aineistoni kattaa suurin piirtein kaikki itäisistä ims. kielistä saatavilla olevat kielennäytekokoelmat ja Porvoon ryhmästäkin se on edustava, joten aineiston pitäisi antaa riittävän luotettava kuva tutkittavasta piirteestä, vaikka kyseessä onkin hyvin pienifrekvenssinen kielenpiirre.</p> <p>Aikaisemmissa tutkimuksissa on viitattu mahdolliseen geneettiseen yhteyteen Porvoon ryhmän ja itäisten ims. kielten konditionaalien perfektin muotojen välillä. Näin ei kuitenkaan ole, kuten olen tässä tutkimuksessani osoittanut. Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä konditionaalien perfektin erikoiskehittymät ovat kehittyneet aktiivin partisiiipin ja <i>olla</i>-verbin konditionaalien yhteensulaumasta, esim. <i>tahtonnois</i> < <i>tahtonnois</i> < <i>tahtonnois</i> < <i>tahtonnois</i>. Yhteensulautumisen ehtona on ollut partisiiipin tunnuksen -t:n kato ja käänteinen sanajärjestys liittotempuksissa.</p> <p>Itäisissä ims. kielissä sen sijaan erikoiset konditionaalien muodot ovat syntyneet venäjän vaikutuksesta. Kyseessä on siis venäjänmukainen käännös- ja rakennelaina. Näissä muodoissa konditionaalien tunnus on liittynyt suoraan partisiiipin tunnuksen, esim. aunus <i>mennüzin</i>, lyydi <i>kand(a)nuižin</i>, vepsä <i>tehnuiž</i>. Muinaisvenäjässä on vastaavasti muodostettu konditionaalien partisiiipista ja sen perään sijoittuneesta <i>olla</i>-predikaatista, joka vähitellen muuttui <i>бы</i> (<i>by</i>) -partikkeliksi.</p>	
Asiasanat	Konditionaalien, modus eventivus, itämerensuomalaiset kielet
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Konditionaalnin perfektin itämerensuomalaisissa kielissä	1
1.2 Konditionaalnin perfektin erikoiskehittymät	3
1.3 Konditionaalnin tunnuksen alkuperästä	11
1.4 Tutkimuksen tavoitteet ja aineisto	17
2 KONDITIOONALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTÄMÄT ITÄMERENSUOMALAISTEN KIELTEN KOILLISRYHMÄSSÄ	23
2.1 Karjala	23
2.1.1 Yleistä konditionaalnin perfektin muodoista	23
2.1.2 Eteläkarjala	25
2.1.3 Aunus	28
2.1.4 Aunuksen "kirjakieli"	41
2.1.5 Kokoava katsaus	44
2.2 Lyydi	45
2.2.1 Yleistä konditionaalnin perfektin muodoista	45
2.2.2 Pohjoislyydi	50
2.2.3 Keski-lyydi	61
2.2.4 Etelälyydi	66
2.2.5 Kokoava katsaus	67

2.3 Vepsä	68
2.3.1 Yleistä konditionaalin perfektin muodoista	68
2.3.2 Äänisvepsä	74
2.3.3 Keskivepsä	77
2.3.4 Etelävepsä	80
2.3.5 Vepsän "kirjakieli"	83
2.3.6 Kokoava katsaus	85
3 KONDITONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYMÄT KAAKKOISHÄMÄLÄISTEN MURTEIDEN PORVOON RYHMÄSSÄ	86
3.1 Askola, Pornainen ja Porvoo	86
3.2 Kokoava katsaus	101
4 KONDITONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYMÄT VIROSSA	102
5 MORDVAN MYÖHÄSYNTYISET KONJUNKTIIVIT	104
6 KONDITONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYYMIEN MUODOSTUS JA SYNTY	107
6.1 Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmä	107
6.2 Itämerensuomalaisten kielten koillisryhmä	110
6.3 Koillisryhmän komprimoitunut tyyppi B	119
7 "MODUS EVENTIVUS"	125

8 PÄÄTÄNTÖ

132

LÄHTEET

139

LIITTEET

1. Esimerkkien yhteydessä käytettyjen pitäjiennimien lyhenteiden selitykset
2. Kartat 1—2

1 JOHDANTO

1.1 Konditionaalinen perfekti itämerensuomalaisissa kielissä

Itämerensuomalaisten kielten varsinainen tempussysteemi¹ muodostuu morfologisesti kahdesta yksinäistempuksesta (preesens, imperfekti) ja kahdesta liittotempuksesta² (perfekti, pluskvamperfekti). Moduksista ainoastaan indikatiivi voi esiintyä kaikissa neljässä tempuksessa; konditionaalista, potentiaalista ja imperatiivista voidaan muodostaa vain preesens ja perfekti. (Ks. esim. L. Hakulinen 1979: 246—248; Laanest 1975: 151—152; Penttilä 1963: 616.)

Konditionaalinen perfekti on ims. kielissä liittotempus, joka muodostetaan *olla*-apuverbin konditionaalisen preesensistä ja pääverbin aktiivin tai passiivin II partisiipeistä. Laanest (1975: 163—181) esittää seuraavat konditionaalisen perfektin muodot esitellessään ims. kielten verbiparadigmoja:

SUOMI

Singulaari	Pluraali
1. p. <i>olisin lukenut, maannut</i>	<i>olisimme lukeneet, maanneet</i>
2. p. <i>olisit lukenut, maannut</i>	<i>olisitte lukeneet, maanneet</i>
3. p. <i>olisi lukenut, maannut</i>	<i>olisivat lukeneet, maanneet</i>

¹ Lauri Hakulinen (1979: 249) on katsonut myös liittopreesensin ja -imperfektin varsinaisiksi liittotempuksiksi, koska näillä rakenteilla on pohjansa kansanmurteissa ja vastineita sukukielissäkin.

² Uralilaisten kielten alkuperäinen tempussysteemi on sisältänyt ainoastaan kaksi yksinäistempusta, preesensin ja preteritin. Liittotempusten on arveltu kehittyneen ims. kieliin balttilaisten ja germaanisten kielten vaikutuksesta. (Ks. tarkemmin Serebrennikov 1959: 249—255; L. Hakulinen 1979: 248; Korhonen 1981: 303; Häkkinen 1985: 116; toisin kuitenkin E. Itkonen 1950: 271—304; 1966: 284, 304—305; O. Ikola 1960: 366.)

Passiivin konditionaalin perfekti: *olisi luettu, maattu*

KARJALA (Kalininin karjalaisaareke)

Singulaari

1. p. *olizin lugennun, mĵannun*
2. p. *olizit lugennun, mĵannun*
3. p. *olis lugennun, mĵannun*

Pluraali

- olizimma lugennut, mĵannut*
olizitta lugennut, mĵannut
oldais lugiettu, mĵattu

Kieltotaivutus

Singulaari

1. p. *en olĳs lugennun, mĵannun*
2. p. *et olĳs lugennun, mĵannun*
3. p. *ei olĳs lugennun, mĵannun*

Pluraali

- emmä olĳs lugennun, mĵannun*
että olĳs lugennun, mĵannun
ei oldais lugiettu, mĵattu

VIRO (kirjakieli)

Singulaari

1. p. *oleksin lugenud, hakanud*
2. p. *oleksid lugenud, hakanud*
3. p. *oleks lugenud, hakanud*

Pluraali

- oleksime lugenud, hakanud*
oleksite lugenud, hakanud
oleks lugenud, hakanud

Passiivin konditionaaln perfekti: *oleks loetud, hakatud*

Kielteinen konditionaaln perfekti: *ei oleks lugenud, hakanud*

Kielteinen passiivin konditionaaln perfekti: *ei oleks loetud, hakatud*

Eteläkarjalassa, aunuksessa, lyydissä, vepsässä sekä suppealla alueella kaakkoishämäläisten murteiden Porvooon ryhmässä (Askola, Pornainen, Porvoo) esiintyy muista poikkeava konditionaalinen perfektityyppi, esim. aunuks *tuonnuzit* 'olisit tuonut', lyydi *kand(a)nuižin* 'olisin kantanut', vepsä *lugenuižin* 'olisin lukenut', Askola *luullois* 'olisi luullut' (ks. Genetz 1884: 165; Kalima 1909: 95—96; Kettunen 1940a: 297; 1943: 471—473; 1960: 21; Laanest 1975: 155; Lindén 1942: 52—53.) Myös kirjavirossa esiintyy vastaava synteettinen konditionaalinen perfekti — tosin keinotekoisesti istutettuna —, esim. *Tulnuksid sa varem, olnuks kõik korras* = *Oleksid sa varem tulnud, oleks kõik korras olnud* (ks. esim. Valgma — Remmel 1968: 118; Remes 1983: 127).

1.2 Konditionaalinen perfektin erikoiskehittymät

Ensimmäinen tieto erikoisesta synteettisestä konditionaalisen perfektityypistä on luultavasti³ Elias Lönnrotin professorin väitöskirjassa *Om det Nord-Tschudiska språket* (1853: 37):

Oafgjordt må lemnas, om äfven sådana ordformer, som *mönuisin* (jag skulle hafva sålt), *t'ehnuisin* (j. sk. h. betalt), *kastnuisin* (j. sk. h. sett) o. s. v. kunde anses utgöra en annan för tschudiskan egen modus, och om dylika skulle förekomma äfven med passiv bemärkel-

³ En ole ole huomannut A. J. Sjögrenin varhemmissa, vepsäläisiä koskevissa tutkimuksissa, että hän olisi noteerannut kyseisiä muotoja mitenkään, vaikka hänen keruumuistiinpanoissaan Nažamjärveltä esiintyy kaksi synteettistä konditionaalisen perfektia: *mindaj ninga muokittihe, a ordudul en tieda ken käweli rušteiš kamšoloiš, sille ku anttonöjš, milei surmunnöjš* 'I was tormented terribly, but I do not know who it was in red clothes walking along the beam; had I been handed over to him, he would have killed me' (Sajavaara — Branch 1969: 38).

se (*mötuisin, t'ehtuisin, katstuisin*), bildade de sednare af perf. adj. passivi, liksom de förra uppstått af perf. adj. activi med tillfogande af conditionalis modustillägg.

Lönnrotin aineisto on peräisin Ojatin yläjuoksulta Karhilasta ja Išairan eli Isaijevan volostissa asuneilta vepsäläisiltä⁴, joiden luona Lönnrot vieraili syksyllä 1842 noin kuukauden ajan (ks. Anttila 1935: 112). Lönnrot näyttää suhtautuvan hyvin varovaisesti havaitsemiinsa muotoihin eikä hän esitä verbiparadigmoistaan kyseisiä muotoja (vrt. "modus eventivus" -muotoihin s. 125—126).

Seuraavan kerran tämä erikoinen konditionaalinen perfektityyppi esiintyy Arvid Genetzin tutkimuksessa *Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867* (1870: 226—227). Genetzin mukaan "konditionaalinen perfektio saadaan Aktivon Adjektivosta II siten, että *h:n* sijaan lykätään päätteet *-zin, -zit, -s, -zimma, -zitta*". Genetz luettelee seuraavat Suojärveltä merkitsemänsä muodot: *tuonnuzit, jättänyzin, kiittänyzin, mennyzin, olluzit, ollus, tullus, peässys, mennys, mennyzimmö, -ttö, moanuzit*. Genetzin tutkimuksessa esiintyvistä kielenäytteistä ei kuitenkaan esiinny yhtään synteettistä konditionaalista perfektistä, vaan kaikki ovat tavallista apuverbillistä tyyppiä.

Pari vuotta myöhemmin käsitellessään lyydin moduksia Genetz (1872: 23) mainitsee "konditionaalinen präteritejä, jotka johtuvat tavallisella konditionaalisen karakteristikalla *-iži* Aktivin II:sta adjektivistä, esim. *noznuižin* 'olisin nousnut', *suanuižid, maksanuižid, pidänüižitte*".

Laajemmassa deskriptiivisessä kuvauksessaan *Tutkimus Aunuksen*

⁴ Tätä erillistä, pientä vepsäläisryhmää Isaijevan volostissa on kutsuttu itävepsäläiseksi. Lönnrot havaitsi vepsän kielen Isaijevassa olleen jo kuolemaisillaan. (Ks. tarkemmin itävepsäläisistä Basilier 1890: 42—48; Tunkelo 1946: 11—12.)

*kielestä*⁵ (1884: 165) Genetz kuvaa tätä omituista konditionaalnin perfektiä seuraavasti:

II participin ja *izi* päätteen yhdistyksestä syntyy Vepsän ja Aunuksen kielelle omituinen konj. pluskvamperfekti eli konditionaalnin preteriti, jonka merkinä on *nuzi* (*nnuzi*); esim. *jättänüzin*, *tuonnuzit*, *mennüz*, *tullus*, *peässüs*, *mennüzimmö*, *-ttö* olisin jättänyt, olisit tuonut, olisi mennyt j. n. e.

Vastaavia muotoja Genetz (1884: 167) esittää myös passiivista, jossa tunnus *-nus* (*-z*), *nnus* (*-z*) liittyy passiivin vartaloon, esim. *voidanus* 'olisi voitu', *lüödänüs*, *tüöttänüz*, *tuldanus*, *mendänüs*, *ajetannus*; refleksiivinen *katšotannuzih*⁶. Genetz (1884: 178) kuitenkin lisää, että hän on tavannut myös tavallista liittomuotoista konditionaalnin perfektiä aunuksessa: *oliz maattu* l. *maatt' olis*. Omituisena Genetz sen sijaan pitää apuverbin "konjuktiivin pluskvamperfektistä ja pääverbin II partiipiista" syntyvää muotoa, jota hän nimittää konditionaalnin pluskvamperfektiksi, esim. *e' olluz pannuh* 'ei olisi ollut pannut'.

Genetz (1884: 174—178, 181—182) esittää seuraavat taivutuskaavat, joissa esiintyy synteettinen konditionaalnin perfektityyppi sekä aktiivissa että passiivissa :

⁵ Muutama vuosi varhemmin ilmestyneessä teoksessaan *Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä* (1880) Genetz ei mainitse tätä erikoista konditionaalnin perfektityyppiä.

⁶ Olen tässä ja tuonnempana modernisoinut Genetzin tarkekirjoitusta siten, että Genetzin käyttämät affrikaatan merkit *tʃ* ja *ʃ* olen muuttanut asuun *ttš* ja *tš*.

Singulaari

<i>andanuzin</i>	<i>murendannuzin</i>	<i>tiedäniizin</i>
<i>andanuzid, -t</i>	<i>murendannuzid, -t</i>	<i>tiedäniizid, -t</i>
<i>andanus, -z</i>	<i>murendannus, -z</i>	<i>tiedäniüs, -z</i>

Pluraali

<i>andanuzimmo</i>	<i>murendannuzimmo</i>	<i>tiedäniizimmö</i>
<i>andanuzitto</i>	<i>murendannuzitto</i>	<i>tiedäniizittö</i>

Passiivi

<i>annet(t)annus, -z</i>	<i>murendettanus, -z</i>	<i>tiettäniüs, -z</i>
--------------------------	--------------------------	-----------------------

Singulaari

<i>haravoinnuzin</i>	<i>parennuzin</i>	<i>kirvonnuzin</i>
<i>haravoinnuzid, -t</i>	<i>parennuzid, -t</i>	<i>kirvonnuzid, -t</i>
<i>haravoinnus, -z</i>	<i>parennus, -z</i>	<i>kirvonnus, -z</i>

Pluraali

<i>haravoinnuzimmo</i>	<i>parennuzimmo</i>	<i>kirvonnuzimmo</i>
<i>haravoinnuzitto</i>	<i>parennuzitto</i>	<i>kirvonnuzitto</i>

Passiivi

<i>haravoittanus, -z</i>	<i>paret(t)annus, -z</i>	<i>kirvot(t)annus, -z</i>
--------------------------	--------------------------	---------------------------

Myös refleksiivisestä paradigmasta Genetzillä (1884: 181—182) on konditionaalien perfektistä esimerkki: *kattšonuzimmos, kattšonuzittos, kattšonuzih, kattšonuzimmokseh, kattšonuzittoseh, katšot(t)annuzih*.

Oudolta sen sijaan vaikuttaa se, että E. N. Setälä on sivuuttanut väitöskirjassaan *Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambildung in den Finnisch-ugrischen Sprachen* (1886: 160) nämä vepsäläis-lyydiläis-aunukselaiset konditionaalien perfektimuodot tyystin. Setälä manitsee ainoastaan vepsän sekä Kalevalan "modus eventivus" -muodot nojautuen esimerkeistä päätellen Lönnrotin väitöskirjaan.

Seuraavan kerran näitä erikoisia konditionaalien perfektin muotoja käsittelee Jalo Kalima (1909: 95—96), joka myös ensimmäisenä selittää kyseisten muotojen synnyn. Hän on kuullut Askolassa käytettävän usein sellaisia muotoja kuin *luullois* 'olisi luullut', *saannois* 'olisi saanut', *pitannois* 'olisi pitänyt', *tarvinnois* 'olisi tarvinnut' ja *tainnois* 'olisi tainnut'. Kalima kuitenkin lisää, että hän on huomannut tällaisia konditionaalien perfektin muotoja käytettävän vain rajallisesta määrästä verbejä ja vain yksikön kolmannessa persoonassa.

Kalima selittää näiden muotojen kehittyneen siten, että aktiivin partitiippiin on liittynyt *olla*-apuverbin konditionaalimuoto: *luullois* < *luullut* + *ois* (= *olisi*). Kaliman mukaan "tietoisuus tästä kokoonpanosta on kielitajunnasta kokonaan hävinnyt, apuverbi on saanut päätteen kiinteyden". Tätä Kaliman mielestä todistaa vokaalisoinnun muuttuminen etuvokaalisessa sanassa *täytyynnöis*⁷. Muodon *pitannois* hän selittää analogiseksi yleistymäksi *tainnois*, *tarvinnois* -tyyppisistä takavokaalisista muodoista.

⁷ Ravila (1975: 84—85) on ottanut nämä askolaiset konditionaalien perfektimuodot esimerkkinä agglutinaatiosta. Hän on pannut merkille muodon *täytyynnöis*, jossa on hänen mukaansa tapahtunut muodon lopullista yhtenäisyyttä todistava vokaalisointumukautuminen.

Kalima mainitsee myös Lönnrotin (1853: 37) esittämät vepsän muodot ja toteaa, että mistään geneettisestä yhteydestä vepsäläisen ja suomalaisen muodostuksen välillä ei voi olla puhuttakaan. Kantaansa hän perustelee sillä, että vepsän ja suomen muodot ovat synnyltään erilaiset, koska vepsän muodoissa konditionaalinen tunnus liittyy suoraan partisiipeen perfektiin, kun taas askolaisissa muodoissa jälkimmäisenä osana on apuverbi *olla*. Kalima on kiinnittänyt myös huomiota sanajärjestykseen, joka on tehnyt mahdolliseksi askolalaiset konditionaalinen perfektin muodot.

Kaliman esittämään näkemykseen on yhtynyt Martti Rapola, jonka mielestä diftongin esiintyminen painottomassa tavussa viittaa osaltaan myöhäiseen alkuperään, esim. *lūllois* < *lūllu ois* < *lūllut olisi*. Rapola on pannut myös merkille, että Porvoon pitäjässä muodostetaan indikatiivin perfektikin samaan tapaan, esim. *sānoletten* 'olette saanut'. (Rapola 1919—1920: 302—303.)

Heikki Ojansuu ei varsinaisesti käsittele näitä konditionaalisen perfektin muotoja *Karjala-aunuksen äännehistoriassaan* (1918: 143), vaan ainoastaan ohimennen sivuaa niitä esitellessään *i*-loppuisia diftongeja. Hän kuitenkin pitää tätä erikoista konditionaalisen perfektityyppiä myöhäsyntyisenä.

Lauri Kettunen on ensimmäisen kerran tarttunut näihin konditionaalisen perfektin muotoihin teoksessaan *Lõunavepsa häälik-ajalugu* (1922: 67, alaviite). Hänen mukaansa vepsälle ominainen muodostus on kehittynyt II partisiipeista ja *olla*-verbin konditionaalista, esim. *sānu* + *oisin* < *sānut olisin*, kuten vastaavat karjalan ja suomenkin murteiden muodot (*suannoisin* < *sānnuoisin*). Kettusen mukaan pitää olettaa partisiipein tunnuksen loppu-*t*:n kadonneen ennen kuin sulautuminen on tapahtunut.

Seuraavan kerran Kettunen mainitsee nämä konditionaalisen perfektin

muodot Virittäjässä 1940. Hän pitää aunuksen muotoja selvänä vepsäläisyytenä ja lisää, että myös Porvoon seudulla tavattavia muotoja "tuskin uskaltanemme olettaa vepsä-aunuksesta riippumatta syntyneen". Perusteena hän pitää erikoista muodostumistapaa. (Kettunen 1940a: 297.)

Vepsän murteiden lauseopillisessa tutkimuksessa (1943) Kettunen selittää Kaliman tavoin kyseiset konditionaalin perfektin muodot kehittyneeksi II partisiipin *-nu-*päätteeseen liittyneestä konditionaalin *-isi-*tunnuksesta. Hän katsoo kuitenkin, että Porvoon seudulla tavattavat muodot ovat ehkä vepsän "rippeitä" tai kyseessä on rinnakkaisilmiö. (Kettunen 1943: 471—472.)

Toisena mahdollisuutena Kettunen on pitänyt sitä, että kyseessä olisi kontaminaatio: *rikkoisi + rikkonu(t) = *rikkonuisi*. (Kettunen 1922: 67, alaviite.) Kettunen palaa kontaminaatioteoriaansa vielä *Lähisukukielten luonteenomaiset piirteet* (1960) -kirjassaan. Hiukan oudolta vaikuttaa hänen käyttämänsä nimitys "vepsälle (ja lyydille) ominainen aunuksen konditionaalin perfekti". (Kettunen 1960: 21.)

Kaliman ja Kettusen teorioiden välillä luovii Eeva Lindén. *Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoriassaan* (1942) Lindén mainitsee seuraavat kompromitoituneet konditionaalin perfektin muodot: (Pornainen) *ei antannois_ottā, niit sännoivvat süärä, sännosit nährä* 'olisit saanut nähdä', *vaikka nīn nukuttannois, mitä se mahtannois_olla*, (Askola) *tarvinnois tulla, sānois*. Lindén näyttää hyväksyvän Kaliman esittämän teorian, mutta hän korostaa, että tärkeänä edellytyksenä on luonnollisesti myös ollut aktiivin II partisiipin *-t:n* kato seuraavan sanan alkaessa vokaalilla. Lindén ei ota kantaa siihen, onko oletettava geneettistä yhteyttä Porvoon ryhmän ja vepsäläis-aunukselaisten muotojen välillä, vaan hänen mielestään olisi tutkittava, mihin murteisiin ja minkälaisiin tapauksiin kuuluu erikoinen

sanajärjestys, johon Porvoon ryhmän muodot perustuvat. (Lindén 1942: 52—53.)

Myös Aarni Penttilä on noteerannut *Suomen kieliopissaan* (1963) konditionaalien perfektin muodot, joille hän katsoo löytyvän esikuvan eräistä paikallismurteistamme Kaakkois-Hämeestä ja lähisukukielestämme vepsästä. Hänen mukaansa kyseiset konditionaalien muodot ovat pyrkineet — tosin sanottavaa jalsijaa saamatta — yleiskieleenkin. Penttilä katsoo muodoissa olevan aineksia aktiivien II partisiipista, ja tunnuksena niissä on *nuisi*, esim. *sanonuisin* 'olisin sanonut', *olluisi* 'olisi ollut'. (Penttilä 1963: 234.)

Niin ikään Kaisa Häkkinen mainitsee kirjassaan *Agricolasta nykykieleen* (1994) yhdysperäisen konditionaalien perfektin. Hän näyttää yhtyvän Kettusen näkemykseen, jonka mukaan aktiivien toisen partisiipin loppuun on sulautunut *olla*-verbin konditionaalimuoto, esim. **kantanu oisin* > **kantanuisin*. Häkkinen myös lisää, että Kettunen on omissa suomenkielissä kirjoituksissaan käyttänyt kyseisiä muotoja vepsän kielen innoittamana. Häkkisen mukaan vastaavalla tavalla syntyneitä nuoria moduksia esiintyy myös suomen etäsukukielissä, esim. mordvassa ja permiläisissä kielissä. (Häkkinen 1994: 268.)

Tutkijat lienevät siis yhtä mieltä siitä, että tämä erikoinen konditionaalien perfektin muoto on lyydissä ja aunuksessa vepsäläisperäinen (Genetz 1884: 165; Kettunen 1943: 471). Geneettisestä yhteydestä suomalaisten ja vepsäläis-lyydiläis-aunukselaisten muotojen välillä ovat tutkijat sen sijaan esittäneet ristiriitaisia näkemyksiä, kuten edellä on tullut ilmi. Ratkaisevina ehtoina yhteensulautumiselle on pidetty erikoista sanajärjestystä — siis apuverbin sijaintia pääverbin jäljessä — ja aktiivien partisiipin tunnuksen *t:n* katoa seuraavan sanan alkaessa vokaalilla (Kettunen 1922: 67; Lindén 1942: 52).

1.3 Konditionaalien tunnuksen alkuperästä

Itämerensuomessa esiintyy kaksi konditionaalien tunnusta, nimittäin pohjoisryhmässä *-isi-* ja eteläryhmässä *-ksi-*: suom. *lukisin*, karj. *lugizin*, veps. *lugižin*, ink. *lukkZin*; vir. *loeksin*, etelävir. *loessi*, liiv. *lugùks*. Vatjassa tavataan sekä *-isi-*-tunnukseen palautuva konditionaalityyppi (*antaizin*) että *-ksi-*-tunnukseen palautuva konditionaalityyppi (*en antaisi ~ antaissi; -s- ~ -ss- < -ksi-*). Viimeksi mainittu tyyppi on kaiketi kontaminaatio, koska diftongi ja vartalon vahva-asteisuus viittaavat *-isi-*-tyyppiin. (Laanest 1975: 154; Kettunen 1930b: 40.)

Konditionaalien tunnuksen historiallinen tausta ja keskinäinen yhteys on kiinnostanut lukuisia fennougristeja. Yksimielisyyteen lienee päästy vain siitä, että *-isi-*-tunnus koostuu kahdesta morfista, joista jälkimmäinen on preteritin *i (< *j)* -tunnus (Setälä 1886: 150; L. Hakulinen 1979: 246; Korhonen 1981: 252, 265—266 ym.). Tunnuksen alkuosan alkuperästä tutkijat ovat sen sijaan esittäneet varsin ristiriitaisia käsityksiä, joita on syytä tarkastella lähemmin.

Väitöskirjassaan *Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambildung in den finnisch-ugrischen Sprachen* (1886) E. N. Setälä katsoo konditionaalien tunnuksen syntyneen frekventatiiviverbeistä. Hänen mukaansa itämerensuomen molemmat konditionaalityypit olisivat samaa perua. Tunnuksena niissä olisi frekventatiivijohdin *-ks-* (esim. suom. *ui-kse-ntele-*) joko yksinään tai toiseen frekventatiivijohtimeen *i (< *j)* liittyneenä. Samasta frekventatiivijohtimesta olisi kehittynyt konditionaalien tunnus myös lappiin. Setälä olettaa alkuperäisiksi sellaiset Pohjois-Viron rannikkomurteen ja liivin muodot kuin *saiksin*, *tuliksin*; *pidiks*, joissa konditionaalien tunnuksena on *-ik-s(i)-*. Tästä tunnuksesta olisi sitten kehittynyt äänne-
muutosten kautta *-isi-*-tunnus, siis *-iksi-* > **-jsi-* > *-isi-*. (Setälä 1886: 147—148.)

Muutama vuosi myöhemmin *Yhteissuomalaisessa äännehistoriassaan* Setälä kuitenkin kyseenalaistaa tunnusten keskinäiset äännesuhteet. Hän katsoo, että "kaikessa tässä on siksi hämärää, ett'ei kehityksestä ainakaan tietojemme nykyisellä kannalla voi mitään varmaa sanoa". (Setälä 1891: 193.)

Paavo Ravilan (1935: 58—59) käsityksen mukaan konditionaalien *-is-* perustuu nominaaliseen deminutiivijohtimeen *-ise-*, joka esiintyy suomen deminutiivisubstantiivien *kalase-*, *poikase-* (< **kalaise-*, **poikaise-*) vartaloissa. Johdin palautuisi varhaiskantasuomalaiseen muotoon **-ṛ̥(t')še*, josta olisi kehittynyt myös lapin potentiaalinen tunnus *-žž-*. Ravilan mukaan on täysin luonnollista, että konjuktiivin osoittama epävarmaa, ehkä vain ajateltua tekemistä ilmaistaan deminutiivisuffiksilla. Tarkemmin Ravila ei kuitenkaan perustele väitettään, miten deminutiivisuus ja toiminnan epävarmuus liittyvät semanttisesti yhteen. Hän kuitenkin huomauttaa, että samalla johtimella on muodostettu ehkä myös frekventatiivi-verbetä ja että deminutiivi- ja frekventatiivijohdinten keskinäiset suhteet ovat läheiset.

Myös Ravila (1935: 57—58) on pitänyt mahdollisena, että ims. *ksi-* konditionaali olisi samaa alkuperää kuin *isi-* konditionaali. *-isi-* suffiksin alkuperäinen varhaiskantasuomalainen asu olisi ollut **-ṛ̥ś-*, jonka rinnalle olisi saatu **-ṛ̥k̄ś-* siten, että varhaiskantasuomalaisen **-ṛ̥ś-* yhtymän nasaalin ja sibilantin väliin olisi kehittynyt nasaalin kanssa homorgaaninen siirtymäkonsonantti *k̄*. Myöhemmin **ṛ̥* olisi kadonnut näin syntyneen konsonanttiyhtymän **k̄ś* edeltä. Näin olisi kehittynyt kaksi äänteellisesti toisistaan poikkeavaa mutta funktioltaan samankaltaista konditionaalien tunnusta.

Lauri Hakulinen on suhtautunut epäilevästi Ravilan selitykseen. Erityisesti Hakulinen on epäillyt sitä, sopivatko konditionaalien tunnus ja deno-

minaalinen deminutiivijohdin *-ise-* semanttisesti yhteen. Hänen mukaansa konditionaalimodus onkin todennäköisesti kehittynyt jostakin samasuffiksisesta verbi-johdoksesta, kuten esimerkiksi *vala-ise-n* < vanh. *valaitsen*, *havaitsen* yms., joiden johtimen aikaisempi asu on ollut **-ŋś-* tai **-ŋt'ś-*. (L. Hakulinen 1979: 246.)

Ravilan ajatusta kannatti Mikko Korhonen (1967: 99) vielä väitöskirjassaan, mutta myöhemmin hän on esittänyt asiasta muunlaisen käsityksen. Teoksessaan *Johdatus lapin kielen historiaan* Korhonen on selittänyt ims. *-isi-*konditionaalien ja lapin potentiaalisen tunnuksen kehittyneen momentaanis-deminutiiviseksi olettamastaan vksm. johtimesta **-ŋć* (foneettisesti **-ŋ(t)ś-*). Tämän johtimen edustaja esiintyisi ims. *-Aise-* ja *-Aitse-*loppuisissa momentaaniverbeissä, kuten suomen *kiskaista* : *kiskaisen*, *käväistä*, Agricola *reweite* 'repäisee'. Tälle johtimelle on Uotila (1933: 79—89) esittänyt momentaanisia vastineita myös permiläisistä kielistä. (Korhonen 1981: 252.)

Niin ikään kyseisellä johtimella muodostetaan Korhosen mukaan sekä itämerensuomessa että lapissa deminutiivisia nomineja, esim. norjanlapin *bæivaš* : *bæivažâ* 'päiväinen, aurinkoinen' ~ sm. *päivä(i)nen* : *päivä(i)sen* (< vksm. **pājv-ŋće*). Korhonen onkin katsonut, että koska uralilaisissa kielissä monet suffiksit voivat liittyä sekä nomineihin että verbeihin, niin usein tällainen rinnakkaisuus on myös semanttisesti johdettavissa yhteisestä alkuperästä. Korhosen mukaan on mahdollista, että suomalais-lappalainen modustunnus on samaa lähtöä kuin deminutiivijohdin. Perusteluiksi Korhonen esittää toisaalta Ravilan (1935: 58) ajatuksen deminutiivin ja konjunktiivin sukulaisuudesta ja toisaalta Györken (1934: 85) ja Ruongin (1943: 28—30) havainnot deminutiivisuuden ja momentaanisuuden sukulaisuudesta. (Korhonen 1981: 252.)

Ims. *-ksi-*konditionaalien ja lapin konditionaalien Korhonen katsoo

Setälän tavoin kehittyneen verbinjohtimesta, jolla muodostetaan frekventatiiviverbejä, esim. lpN *vazzâšit* 'käveleskellä', sm. *uiksennella*, *kuljeksia*. Tämän johtimen Korhonen palauttaa varhaiskantasuomen asuun *-kś- tai *-kć-, joka lienee taas metateesimuunnos suomalais-ugrilaisesta *-sk-frekventatiivijohtimesta (esim. sm. *oleskella*). (Korhonen 1981: 253.)

Vaikka Korhonen pitää Ravilan selitystä äänteellisesti uskottavana, hän kuitenkin epäilee sitä, voiko itämerensuomen ja lapin *ŋś:ään ja *kś:ään palautuvien modustunnusten ja verbinjohdinten välillä vallitseva johdonmukainen ja syvä distribuutio perustua vasta varhaiskantasuomessa syntyneeseen suffiksien äänteelliseen ja funktionaaliseen eriytymiseen, mitä Ravilan selitys vaatii (Korhonen 1981: 253—254). Jos hyväksymme Ravilan selityksen, meidän täytyy olettaa, että koko varhaiskantasuomen kielialueella on ollut käytössä molemmat modustunnukset ja itämerensuomen nykyinen distribuutio on syntynyt myöhemmin. Toisaalta molemmat konditionaalityypit eivät ole varhaiskantasuomea vanhempia, joten olisi jokseenkin outoa, että varhaiskantasuomessa olisi syntynyt kaksi samamerkityksistä täydellistä taivutuskategoriaa, jotka sitten olisivat osittain kadonneet. Kielen talouden kannalta tällainen ei olisi ainakaan perusteltua.

Tapani Lehtinen on lähestynyt konditionaalien tunnuksen alkuperää morfologisen ja semanttisen motivaation näkökulmasta. Hänen mukaansa ims. *-isi-*konditionaali on kehittynyt *-ise-*frekventatiivijohtimesta, jonka kontinuatiivistunut edustaja esiintyy ims. *helisee*, *värisee* -tyyppisissä ekspressiiviverbeissä. Lehtinen katsoo, että kyseinen *-ise-*johdin on ollut alkuaan nykyistä paljon selvemmin frekventatiivinen ja se on voinut ilmaista paitsi toistuvaa ja jatkuvaa myös aiottua, haluttua, suunniteltua jne., vasta tulevaisuudessa toteutuvaksi ajateltua tekemistä. Johtimella on siis ollut paitsi frekventatiivinen ja duratiivinen myös eräänlainen

futuuriin merkitys: sillä on voitu ilmaista, että tekeminen tai tapahtuminen on vireillä ja sen täytyminen on odotettavissa tulevaisuudessa. (Lehtinen 1983: 485.)

Lehtinen perustelee teoriaansa lähinnä kolmella havainnolla. Ensimmäkin ims. *ksi*-tunnuksinen ja lapin *xč*-tunnuksinen konditionaali voidaan palauttaa vksm. **kš*-johtimisiin frekventatiiviverbeihin, joten on Lehtisen mukaan odotettavaa, että myös *isi*-konditionaali olisi kehittynyt frekventatiiviverbeistä. Lisäksi lapin murteissa tavataan *l*-konditionaalia, joka perustuu *l*-johtimisiin frekventatiiviverbeihin. (Lehtinen 1983: 485.)

Toiseksi perusteeksi Lehtinen esittää havainnon, että modustunnukseksi joutunut johdin pyrkii häviämään varsinaisesta johtimistosta, kuten on käynyt virossa, jossa *ksi*-konditionaalia vastaavaa frekventatiivijohdinta ei enää esiinny. Näin on vältetty haitallinen homonymia. Siten myös lapin potentiaalini ja ims. *isi*-konditionaalini tunnusta vastaavasta frekventatiivijohtimesta on pyritty pääsemään eroon. Lapissa kyseisen johtimen kato on ollut täydellinen, ja itämerensuomessa johdin esiintyy enää vain sellaisessa perifeerisessä verbiryhmässä kuin ekspressiiviverbit (*helisee*, *väriisee*), jossa se ei ole voinut saada modaalista merkitystä, koska ne ovat kantasannattomia. (Lehtinen 1983: 486.)

Kolmantena perusteena Lehtinen viittaa Kurylowiczin (1964: 5, 99) esittämään havaintoon, jonka mukaan frekventatiiviverbien kontinuatiivistuminen on universaali tendenssi. Tämän perusteella Lehtinen tulkitsee itämerensuomen nykyiset *helisee*, *väriisee*- tyyppiset kontinuatiiviverbit jäänteiksi vielä varhaiskantasuomessa esiintyneestä **ŋče*-loppuisesta frekventatiiviverbistöstä, josta ims. *isi*-konditionaali ja lapin potentiaali ovat voineet kehittyä. (Lehtinen 1983:485—486.)

Terho Itkonen on esittänyt, että varhaiskantasuomen konditionaalini tunnuksena olisi ollut nimenomaan **kš*. Tämän tunnuksen välittömiä edustajia

olisivat lapin *xč*- ja itämerensuomen eteläryhmän *ksi*-konditionaali. Tämän lisäksi olisi pohjoiskantasuomessa ja kantalapissa tavattu **ŋč*-tyyppinen konjunktiivi tms. modus, joka myöhemmin olisi pohjoiskantasuomessa tunkeutunut alkuperäisen *ks*-konditionaalien tilalle. Itkosen mukaan *ks*-konditionaali joutui väistymään pohjoisryhmästä siitä syystä, että pohjoisryhmässä esiintyi *ks*-johtimisia frekventatiiviverbejä. Näin vältyttiin haitalliselta homonymialta, jonka saman suffiksin esiintyminen sekä johtimena että modustunnuksena olisi aiheuttanut. (T. Itkonen 1983: 365.)

Sekä Lehtisen että Itkosen teoria perustuu oletuksiin. Lehtisen teoria pakottaa oletamaan, että varhaiskantasuomessa on esiintynyt produktiivi **ŋče*-loppuinen frekventatiivisto. Tällaisesta ei näy kuitenkaan olevan merkkejä nykyisissä ims. kielissä. On myös arveluttavaa, ovatko nykyiset *helisee*, *värisee*-tyyppiset ekspressiivit jäänteitä Lehtisen mainitsemasta varhaiskantasuomen frekventatiiviverbistöstä, koska deskriptiivis-onomatopoeettiset sanat muodostavat sanastossa oman, selvästi erottuvan ryhmänsä ja koska yleisen käsityksen mukaan ekspressiiviset sanat kuuluvat kielen myöhäiseen kerrostumaan (ks. E. Itkonen 1966: 80—81). Kuitenkaan nykyisen kaltaisista kantasanoista ekspressiiviverbeistä ei ole voinut kehittyä konditionaalien tunnusta, kuten Lehtinenkin (1983: 485) huomauttaa.

Itkosen teoria puolestaan nojaa oletukseen, että myös pohjoiskantasuomessa on esiintynyt *ks*-tunnuksinen konditionaali, jonka sitten vastaava frekventatiivijohdostyyppi olisi tukahduttanut. Tästäkään ei ole olemassa sen varmempia todisteita. Voinee kuitenkin miettiä Lehtisen (1983: 502) tavoin, olisivatko pohjoiskantasuomen *ks*-frekventatiivit jaksaneet tukahduttaa kokonaisen vakiintuneen kieliopillisen kategorian, *ks*-konditionaalien.

1.4 Tutkimuksen tavoitteet ja aineisto

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään ensinnäkin, mikä on erikoisen konditionaalien perfektityypin levikki, muodostus ja alkuperä itämerensuomalaisten kielten koillisryhmässä. Koillisryhmä-käsitteellä operoin Matti Larjavaaran (1986: 6—9) käyttämässä merkityksessä eli tarkoittamassa niitä ims. kielten pohjoisryhmän kieliä, jotka ovat olleet välittömässä kosketuksessa venäjän kieleen ja jotka ovat olleet suomen kielen koskemattomissa. (Ks. myös Tikka: 1992 4—6; Laanest (1972; 1975: 16) on käyttänyt termiä aikaisemmin tarkoittamassa koko pohjoisryhmää tai sen historiallisesti rajattavaa itähaaraa.)

Toiseksi selvitän, miten yleisiä konditionaalien perfektin erikoiskehitymät ovat kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä ja mikä on näiden muotojen suhde koillisryhmässä tavattaviin muotoihin. Keskeisesti edelliseen kysymykseen liittyy konditionaalien perfektin muodostus. Niin ikään yritän tarkastella niitä edellytyksiä, joita muut tutkijat — lähinnä Jalo Kalima ja Lauri Kettunen — ovat pitäneet keskeisinä kyseisen konditionaalien perfektityypin muodostumiselle.

Olen myös tarkastellut, kuinka aunuksen ja vepsän "kirjakielissä" konditionaalien perfekti muodostetaan. Aineisto kuitenkin rajoittuu aunuksen osalta 1993 julkaistuun Markuksen evankeliumin aunuksenokseen ja vepsän osalta 1992 ilmestyneeseen saman evankeliumin vepsännökseen. Nämä käännökset täyttänevät kielitieteelliseen tutkimukseenkin vaadittavat kriteerit.

Olen esitellyt myös suppeasti, miten viron kirjakieleen on yritetty istuttaa synteettistä konditionaalien perfektiiä. En ole koonnut varsinaisesti tekstikorpusta kirjavirosta, mutta olen tarkastellut joidenkin kielioppien ja tutkijoiden näkemyksiä synteettisestä konditionaalien perfektistä.

Periaatteellisesti tämän tutkimuksen kannalta ovat mielenkiintoisia eräät mordvan myöhäsntyiset modukset. Erityisesti niiden kehittyminen voi tarjota paralleelleja itämerensuomalaisten kielten konditionaalien perfektin erityiskehityksille, joten olen katsonut aiheelliseksi tarkastella myös niitä.

Olen ottanut tutkimukseeni myös kirjasuomen historiassa kuriositeettiksi jääneen "modus eventivuksen" esittelyn, koska oletan kyseisellä kontaminaatiolla olevan yhteyden konditionaalien perfektin erikoiskehityksiin.

Olen selvyysyistä menetellyt siten, että olen erotellut tyypit (negaatio +) *ollus* ja (negaatio +) *ollus* + partisiippi '(negaatio +) olisi ollut + partisiippi', jota Genetz (1884: 178) ja Zajceva (1981: 260) ovat pitäneet konditionaalien pluskvamperfektinä. Koska kyseessä ei ilmeisestikään ole konditionaalien pluskvamperfekti, selvitän molempien tyyppien levikit ja tarkastelen niitä semanttisesti. Muodosta (negaatio +) *ollus* käytän nimitystä tyyppi A ja (negaatio +) *ollus* + partisiippi tyyppi B.

On myös syytä tehdä selkoa eräästä tutkimukseen liittyvästä terminologiakysymyksestä. Virolaisissa kieliopissa ja tutkimuksissa kyseisestä konditionaalien perfektityypistä on käytetty nimitystä synteettinen konditionaalien perfekti vastakohtana analyttinen, liittomuotoinen tai perifrastinen konditionaalien perfekti (ks. esim. Tauli 1968: 71; Remes 1983: 127.) Tämä termi on ilmeisen käyttökelpoinen deskriptiivisissä synkronisen tason kielen kuvauksissa, mutta valaisee huonosti muodon kehittymistä.

Tauli (1966: 125—126) on luonnehtinut niin kyseisiä itämerensuomalaisia konditionaalien muotoja kuin etäsukukieltemme vastaavalla tavalla syntyneitä nuoria verbimuotoja (esim. ersämordvan *sodyliń* < *sody* + *uliń* 'ich wusste') agglutinoiviksi. Pidän kuitenkin tarkoituksenmukaisempaan käyttää tässä tutkimuk-

sessä termiä komprimoitunut⁸, koska se valaisee hyvin tutkittavaa ilmiötä diakronisesti ja koska termillä agglutinaatio on selkeästi rajattu merkityksensä taivutus- ja sananmuodostusopissa.

Tutkimukseni aineiston keruu on ollut työlästä, koska kyseessä on hyvin pientaajuinen kielenpiirre. Etenkin lyhyistä tekstikatkelmista konditionaalien perfektin löytäminen on varsin aleatorista. Useimmiten konditionaalien imperfektejä esiintyy kahden kolmen rypäinä.

Primaarilähteinä olen käyttänyt karjalasta, aunuksesta, lyydistä ja vepsästä saatavilla olevia kielennäytekokoelmia, jotka on tarkoitettu kielitieteelliseen käyttöön. Laskelmieni mukaan tekstilähteitä on kaikkiaan noin kuusituhatta sivua, johon sisältyy näytteiden suomen-, venäjän- tai vironkielisiä käännöksiä sekä erilaisia kommentoivia jaksoja. Olen jättänyt pois eteläkarjalasta ja aunuksesta *Suomen kansan vanhoihin runoihin* kootun kansanrunoaineiston, koska havaintojeni mukaan runoissa ei juuri tavata konditionaalien imperfektejä eivätkä kansanrunot ole kaikilta osiltaan validia aineistoa kielitieteelliseen tutkimukseen. Luullakseni kielennäytekokoelmista saanee riittävän laajan ja kattavan kuvan tutkittavan piirteen esiintymisestä.

Tärkeimmistä tekstilähteistä mainitsen ensinnä eteläkarjalasta Eino Leskisen *Karjalan kielen näytteitä II:n* (1934) sekä Vladimir Rjagojevin ja Matti Jeskassen toimittaman laajan kielennäytekokoelman *Näytteitä karjalan kielestä I* (1994). Eteläkarjalaa on niin ikään Pertti Virtarannan teoksissa *Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija* (1969) ja *Lähisukukielten lukemisto* (1967).

Aunuksen lähteistä on syytä mainita Raija Kopsen toimittama

⁸ Péter Hajdú (1975: 28—29) on käyttänyt kyseistä termiä sellaisista samojedikielten ja mordvan nomineista, jotka esiintyvät verbeinä ja joihin voi liittyä persoonapäite ja menneen ajan tunnus, esim. nenetsin *maí sawa-dam-s'* 'olin hyvä' (*maí* 'minä', *sawa* 'hyvä'), mordvan *mon od-oli-tí* 'olin nuori' (*mon* 'minä', *od* 'nuori').

kokoelma *Satuja ja legendoja, Martta Pelkosen salmilaismuistiinpanoja* (1976) sekä jo edellä esitelty Virtarannan teos *Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija* (1960). Erinomainen aunuksen lähde on niin ikään G. N. Makarovin *Obrazcy karel'skoj reči* (1969, yhdessä V. D. Rjagojevin kanssa). Runsaasti aunuksen materiaalia sisältyy Unelma Konkan satukokoelmaan *Karel'skie narodnye skazki, južnaja Karelija* (1967, yhdessä A. S. Tupicynan kanssa). Arvokkaita aunuksen tekstejä on myös Leskisen *Karjalan kielen näytteitä* -sarjan II osassa, Virtarannan *Lähisukukielten lukemistossa* sekä Rjagojevin ja Jeskasen *Näytteitä karjalan kielestä I* -kokoelmassa.

Lyydin aineiston rungon muodostaa Pertti Virtarannan monumentaalinen kokoelma *Lyydiläisiä tekstejä I—III, V, VI* (1963, 1963, 1964, 1984 ja 1994), joista viimeisin osa sisältää pyhäjärveläisen Anna Vasiljevna Tšesnakovan keskilyydiläistä idiolektia. Vastaavanlainen kokoelma yhtä keskilyydiläistä idiolektia on A. P. Barancevin *Obrazcy ljudikovskoj reči* (1978). Arvokas lyydin lähde on myös Heikki Ojansuun, Juho Kujolan, Jalo Kaliman ja Lauri Kettusen toimittama *Lyydiläisiä kielennäytteitä* (1934). Niin ikään Rjagojevin ja Jeskasen toimittamaan näytekokoelmaan *Näytteitä karjalan kielestä I* sisältyy huomattava lyydin näyte Kuujärven murretta. Lyhyehkö näyte Kuujärven murretta on myös Virtarannan *Lähisukukielten lukemistossa*.

Vepsästä on saatavilla ilahduttavan paljon tekstimateriaalia. Vepsän aineiston olen kerännyt Kettusen kokoelmista *Näytteitä etelävepsästä I—II* (1920, 1925), Kettusen ja Siron teoksesta *Näytteitä vepsän murteista* (1935), E. N. Setälän ja J. H. Kalan massiivisesta näytekokoelmasta *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista* (1951) sekä Sovijärven ja Peltolan kokoelmasta *Äänisvepsän näytteitä* (1982). Tärkeä lähde on ollut myös M. Zajcevan ja M. Mullosen *Obrazcy*

vepsskoj reč (1969). Uusin vepsän kielen näytekokoelma on N. F. Oneginan ja M. N. Zajcevan *Vepsän rahvahan sarnad* (1996). Nämä näytekokoelmat kattavatkin tasaisesti eri vepsän murteistot. Unohtaa ei myöskään sovi Kettusen laajaa deskriptiota *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus* (1943). Vepsää sisältyy myös Virtarannan *Lähisukukielten lukemistoon*.

Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmästä ei ole erillistä murren näytekokoelmaa olemassa. Lyhyet katkelmat Pornaisten ja Porvoon pitäjän murretta sisältyy *Suomen kansan murrekirjaan* (1940). Askolan ja Pornaisten murretta on lisäksi Kettusen kokoelmassa *Suomen murteet I* (1930a) sekä Askolan murretta Ruoppilan ja Soutkarin *Suomalaisessa murrelukemistossa* (1959). Askolasta on saatavilla niin ikään Marja Suojasen Suomen kielen näytteitä -sarjassa julkaistu näytevihkonen *Askolan murretta* (1990)⁹.

Lisäksi olen hyödyntänyt Muoto-opin arkiston (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus) kokoelmia sekä kuunnellut Askolasta, Pornaisista ja Porvoosta kustakin 2 tuntia nauhoitteita. Tukea omille havainnoilleni olen saanut Meiri Laukkasen tekemästä pro gradu -tutkielmasta *Askolan murteen verbintaivutuksesta* (1963).

Aineiston esittelyssä olen menetellyt siten, että esitän keräämäni muodot pitäjittäin pohjoisesta etelään aakkosjärjestyksessä lyhyehköine konteksteineen. Olen poikennut aakkosjärjestyksestä sellaisissa tapauksissa, joissa samaan kontekstiin sisältyy useampi kuin yksi konditionaalinen perfektimuoto siitäkin syystä, että paikoitellen esiintyy rinnakkain niin liittomuotoisia kuin komprimoituneitakin

⁹ Tulkoon tässä myös mainituksi, että Askolasta on saatavilla lisäksi arvokasta kansatieteellistä aineistoa sisältävä teos, Leevi Mäittälän toimittama *Tarua ja totta vanhasta Askolasta* (1994). Tämä teos perustuu kansakoulunopettaja Juho Tyyskän (1853—1918) keräämään aineistoon, joka kertoo elämästä ja oloista 1800-luvun Askolassa. Kielitieteellisen tutkimuksen vaatimuksia tämä teos ei valitettavasti täytä.

konditionaalien muotoja. Samoin samassa kontekstissa voi esiintyä rinnakkain sekä komprimoitunutta tyyppiä A että tyyppiä B. Tällainen menettely antaa paremman kuvan myös semanttisesti konditionaalien perfektin funktiosta, vaikka en sitä erityisesti tarkkailekaan. Niistä kielennäytekokoelmista, joissa ei ole suomennoksia tai on venäjännös, en ole esittänyt käännöstä.

2 KONDITIOONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYMÄT ITÄMERE- RENSUOMALAISTEN KIELTEN KOILLISRYHMÄSSÄ

2.1 Karjala

2.1.1 Yleistä konditionaalien perfektin muodoista

Esittelen aluksi joitakin karjalan kielen erityistutkimuksia tai kielioppeja, joissa esiintyy mainintoja konditionaalien perfektin erikoiskehittymistä ja jotka eivät ole tulleet esille johdantoluvussa (luvut 1.1 ja 1.2).

Heikki Ojansuun (1918: 143) mukaan sekä aktiivin että passiivin konditionaalimuodoista *i* on aina kadonnut aunuksessa. Tämä koskee hänen mukaansa myös verraten myöhäsyntyisiä konditionaalien perfektin muotoja: *soanuzin*, *-zid*, *-zit*, *-s*, *-z*, *soannuzimmo*, *-zitto*, *süönnüzin*, *-zid*, *-zit*, *-s*, *-z*, *süönnüzimmo*, *-ttö*, *huogavunnuzin*; sivupainollisen tavun jäljessä: *kat' t'šonuzin*, *andanuzin*, *tiedäniizin*, (passiivissa) *soadanus*, *-z*, *süödäniis*, *huogavuttanus*, *-z*, *annettanus*, *-z*, *kat' t'šottannus*, *-z*. Ojansuu selittää *i*:n kadon seuraavan sibilantin aiheuttamaksi.

Eino Leskinen (1933: 104) on merkinnyt seuraavat konditionaalien perfektin muodot Tulemajärveltä: *tulluzin* 'olisin tullut', *müöhästiinnüzin* 'olisin myöhästynyt' ja *piellüzgo* 'olisiko pitänyt'. Näistä viimeksi mainittua muotoa Sakari Viinamäki (1978: 12) on epäillyt konditionaalien funktiossa esiintyväksi frekventatiivijohdokseksi, johon on liittynyt vielä pleonastisesti konditionaalien tunnus. Ilmeisesti kyseessä ei kuitenkaan ole konditionaalien funktiossa esiintyvä frekventatiivijohdos, koska muodon geminaatta-*l* ja vartalon heikkoasteisuus viittaavat partisiippimuotoon, johon on sitten liittynyt konditionaalien tunnus. Jos kyseessä olisi Viinamäen epäilemä konditionaalien funktiossa esiintyvä frekventatiivijohdos, johon on liittynyt vielä pleonastisesti konditionaalien tunnus, johon on liittynyt vielä pleonastisesti konditionaalien tunnus, johon on liittynyt vielä pleonastisesti konditionaalien tunnus.

vijohdos, muodon pitäisi olla yksinäis-*l*:llinen ja vartaloltaan vahva-asteinen, siis **pidel-üzgo* < **pidel'* < **piteli*-.

Hakulinen et al. ovat *Itä-Karjalan murreoppaassaan* (1942: 22—23) maininneet seuraavat komprimoituneet konditionaalin perfektin muodot: *andanuzin* 'olisin antanut', *ottanus* 'olisi ottanut', *keändännyzimmö* 'olisimme kääntäneet'. He toteavat tämän murteillemme oudon verbien taivutusluokan rakentuvan aktiivin II partisiipin pohjalle.

Karjalan kielen murreopissaan Pekka Zaikov (1987: 115) toteaa aunuksessa esiintyvän erikoisen konditionaalin perfektin, jonka tunnus *-nu*, *-ny* liittyy vahvaan vokaalivartaloon. Seuraavat aunuksen konditionaalin perfektin muodot on esitetty Zaikovin (1987: 115—116) mukaan:

Singulaari	Pluraali
1. p. <i>ottanuzin</i>	<i>ottanuzimmo</i>
2. p. <i>ottanuzit</i>	<i>ottanuzitto</i>
3. p. <i>ottanus</i>	<i>otettanus</i>

2.1.2 Eteläkarjala

Eteläkarjalan aineistossani esiintyy yhteensä 21 konditionaalina perfektiä, joista yksi on komprimoitunutta tyyppiä.

Rukajärvi

Liittomuotoinen

|| da_u | keštän_o ol'is mäntie min || niin_o ol'i tervaudun še || (NKK: 166)¹⁰

- NB! Käänteinen sanajärjestys partisiippi + *olla*-verbi.

Paatene

Liittomuotoinen

šanou: "kuin *olizit* illalla *l'ähten*, ni siun hebone i varža (KKN III: 52)

Porajärvi

Liittomuotoinen

| šidä d'ärvessä eu nīn sūrda kaloa stobi *ol'is puretellu*. (LL: 32)

oizitto männüöllä vīkolla *tullut*, nīn *olis* meill_o *ollut* väl'ieä. (KKN III: 33)

Komprimoitunut (tyyppi A)

hūvin sūd'it meidä, a kuin *et voinuiz* sūd'ie meidä hūvin, nīn meildä

¹⁰ En ole osoittanut aineiston esittelyn yhteydessä äänteiden lievää etisyyttä tai takaisuutta tekstinkäsittelyllisistä syistä. Olen jättänyt pois myös vanhan tarkekirjoituksen mukaiset diftongien kaaret (esim. *ui* pro *u_i*) enkä ole merkinnyt lausepainoa, milloin se on osoitettu lainausmerkein käyttämässäni lähdeaineistossa.

pid'el'i peä leikata üheldä pois. (KKN III: 20)

-NB! Päälauseessa esiintyy *ele*-frekventatiivijohdos konditionaalnin perfektin funktiossa.

Ilomantsi

Liittomuotoinen

Heikki olj pyssyn kansah hipsinnä lähemmäksi ja *oishan* se *suanna* sen ampuuhiik vanj kun ämmät olj juosseet jälestä ja ulisseet ja voivotelleet ja mäiskyttäneet kivvii vastakkain. (SKM II: 142)

Suojärvi

Liittomuotoinen

hain kuin *ei oliz kattaan* kauhtanal, müö viluh *olizimma kuolluh* (SMK: 133—134)

“Elä kosse moamoń’ händä, hain kuin *e’ olis’ kattaan* kauhtanal, myö viluh *olizimma kuolluh*” (Genetz 1870: 245)

"Elä, moamoń, kosse händä, müö *olizimma kuolluh* viluh, hain kauhtanalla katto." (SMK: 133)

Elä moamoń’ kosse händä, myö *olizimma kuolluh* viluh (Genetz 1870: 245)

Vai suoda tiäl on äijä, ka eihäi onnuako muiten Suojärveksi ni *rissitty ol'is*. (SKM II: 363)

- NB! Käänteinen sanajärjestys konditionaalnin perfektissä.

sanō: “neḡ_ol'izin tavannus_osüli'h da pidänüh lujah”. (KKN II: 123)

KorpiselkäLiittomuotoinen

mie üöllä läzin, milma kun_ *ei ois* mies *süöttät* mie *oizin* nälägäh
kuollut. (KKN II: 142)

SuistamoLiittomuotoinen

keizari süttu. *ei ois pidän_*olla händä vīzahembu_a. (KKN II: 104)
 kun_ *olis sanottu*: “pi_älüstüksis”, *olis* hänel *annettu* suloida. (KKN
 II: 103)

kun *ois sanottu* “puolennuksis”, *oliz_*maho *tapettu*. (KKN II: 103)

2.1.3 Aunus

Aunuksesta on tutkimuksessani runsaasti aineistoa. Huomattava osa aineistostani edustaa Salmin murretta, joskin se muualtakin on varsin kattava. Kaikkiaan aineistossani esiintyy 154 konditionaalin perfektiä, joista 58 on komprimoitunutta tyyppiä.

Munjärvi

Liittomuotoinen

o l' o i ol' iz mennüh ül'en äjjäl ga, ei otettu. (OKR: 237, Vuohjärvi)

Komprimoitunut (tyyppi A)

a k u ž m a ewlluz vahnu, dai k u ž m a l mennüzin ül'en äjjäl, ga annettih annettih omah kül'äh. (OKR: 225, Vuohjärvi)

ń o l g a m d' ä r v e h mennüzin, ní mujjal ni kunn em mennüs.
(OKR: 224, Vuohjärvi)

ottanuz muga k u ž m a se minua! (OKR: 235, Vuohjärvi)

Oh, Ivan, Ivan, pannuzin šaapkan silmien pääle da astunuzin ielleh!
(KNSJ: 450)

a meil rawkku ei suannuz andua, müö olimmo kewhät, ei suannuz andua (OKR: 242, Vuohjärvi)

rodñät k ei tuadanuz, ga sen vastah go ostua suas (OKR: 239, Vuohjärvi)

o n i d u vai *ei tullus*, minä n o l g a m d'ä r v e h *lähtennüzin*.
(OKR: 236, Vuohjärvi)

- - l'embie ečittih, a tervehüön_täh *ei muga viedänüz*, ga l'emmen_täh viedih. (OKR: 246, Vuohjärvi)

Säämäjärvi

Liittomuotoinen

a mu,t'šoi se möl'isteleh ainos: "mikse toit, mikse toit; ann_ol'is sinne *kuoJmuh*." (KKN II: 45)

Papilluo kazakojja hyvä *oliz ollu*. (KNSJ: 452)

Komprimoitunut (tyyppi A)

kolme rubl'oa hot' vedeh i *liikkännüzin*, ga ehki häppeä i *pastanus* (KKN II: 60)

sanou: "vie hätkembän *moannuzit*, k_e_olluz minü". (Genetz 1884: 8; KKN II: 72)

Hengis gu *olluzin*, en *andanus* syvvä! (KNSJ: 393)

Toko, muamo, — sanow, — vie enembän, — sanow, — sinuo *pidänyzin*, — sanow, — da vie *pidänyzin*, — sanow. (KNSJ: 423, Veskelys)

kaheksatoštu vuodižennu annetah miehel, — sanow, — gu en *voinnus* minä nygöi miehel piästä, sie *pideli* ostali igä olla. (KNSJ: 105)

- NB! Frekventatiivijohdos konditionaalin perfektin funktiossa

päälauseessa.

Tulemajärvi

Liittomuotoinen

eul'is häi mielelläh *lähtennüh*. 'Hän ei olisi mielellään lähtenyt.' (JK: 184)

Pappi sanoo, što "minä *olizin sanonnuh* hedi, et sinä ehtin ensimmä-zekse". (KNSJ: 463)

Impilahti

Liittomuotoinen

miğähä se ois jos *ois* kanava, *kaivettu*, *ni ei ois pitän* tiäl kierdiä hitom puun. se *ois piässüt* suoraa ja aiga nobeesti (IK: 73)

minä *oisil luajittan* jo adran. (IK: 89)

ol'ishaa miun_ukkgi *lähten* sillon karguh (IK: 75)

täss_ *oizin lähten* aivinnaaha, marjaa *ni*, en voinud läht'ii. (IK: 86)

hot' *ois* kui suur karja *ollu ni*, kázillä ne veitt^h. (IK: 18)

jos ne veid *ois ollut* tuoda, nämä Süsküjärvejjo_ev veet (IK: 72)

dūmajt'š^hin, hot parèmbī juomī midä *oizin ostännū^h* da *pot' t'šivainu^h* vastā^h otta^hjil, *eig_olis* se hod ažeidu *kohèndannū^h*. (KKN II: 93)

muiten *oizin ottam* pöiväm pois. (IK: 51)

hüväd орд^h negi kuvàD, ei piellü^h zavod'ie leikkuo, ann_ois
kai pūùttU täüzi t'šottU se kifikkõ^h". (KKN II: 96)

eṅgä minä muuten *ois t'iennüd* jotta se on teijäm mualla (IK: 74)

muiten *et ois tietänä* ni siit sait t'ietä (IK: 40)

ezimiehem puoles *ois voinud* olla va^r rouva kiigaroit't'ši
ne,t'šiel 'vinnin ikkunois, ku tüönd'i mejät sinne 'pellol. (IK: 65)

Salmi

Liittomuotoinen

"Min_ol'izin kolme sadua *andannuh*, k_ol'izitto *malttannuh* myvvä."
'Minä olisin antanut 300, jos olisitte osannut myydä' (SL: 164)

"Nä^rkäd nä^rkäd, viernoit sluugat, ku huondeksel *ol'is* kasked *ajetut*,
polttetut, *perretyt*, *kynnetyt*, *kylvetyt*, *kazvatetud* dai nižu^ue bulkku
kirikön ikkunal!"

"Eukkaset, akkaset, uskolliset piikaset, kun aamuun mennessä olisi-
vat kasket kaadetut, poltetut, peratut, kynnetyt, kylvetyt, kasvatetut
ja nisuinen pulla (olisi) kirkon ikkunalla!" (SL: 242)

G_ed *ol'iz duumainnuh* ga kivi *ei ol'is pakkunuh* mereh, jeä
katkennuh e_ul'is.

'Jos et olisi ajatellut, niin kivi ei olisi pudonnut mereen, jää ei olisi
pettänyt.' (SL: 124)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

ga kangahal *ol'is* kaikkie luaduu kukkua *kazvannuh*

'niin kankaalla oli [pro 'olisi'] kasvanut kaikenlaisia kukkia' (SL: 110)

Neidiń_andoi hänel kird'an da käski lugie kog_yön, eigo suanuh katšahtuakseh ni kunne päi, hod' mid *ol'is kuulluh l'ibo nähnyh*.

'Neito antoi hänelle kirjan ja käski lukea koko yön, eikä saanut vilkaista minnekään päin, vaikka mitä olisi kuullut tai nähnyt.' (JK: 167)

sid ei nägynyh, hot' kuz *ol'is kävellyh* varastelemas

'sitten ei näkynyt, vaikka missä olisi käynyt varastelemassa' (JK: 158)

"Ah, *ol'izin* da kolme hyviä piädy *leikannuh*, k_ol'izin *iškennyh*!

'Ah, olisin kolme hyvää päätä katkaissut, jos olisin iskenyt!' (SL: 166)

"K_ol'izitto *malttannuh* myvvä, ga *ol'izitto suannuh* kolme sadua."

""Kun olisitte osanneet myydä, niin olisitte saanut 300."" (SL: 164)

Häi *ol'iz mennyh* sinne bohattah taloih sanomah

'Hän olisi mennyt sinne rikkaaseen taloon kertomaan' (SL: 302)

Se mielädy äjjäl saldattah, d_ol'iz i miehel *mennyh g_ol'iz* vai saldatt_ottannuh.

'Se [kapakoitsijan tytär] mieltyi kovasti sotilaaseen ja olisi naimisiin-kin mennyt, kun sotilas olisi vain ottanut.' (JK: 170)

kukkarońe sentäh ei painunnuh, hod' *ol'is* kuin äjjän *mättännyh*

'mutta kukkaro siitä ei painunut, vaikka olisi kuinka paljon mättänyt'
(JK: 129)

“Oo d'iad'oine, k_ol'izit loitomba tulluh, g_oandannuzin, k_eul'iz
rahvaz nähty.

'Oi ukkoseni, kun olisit tullut etäämpänä (vastaan), niin olisin antanut, kun ihmiset eivät olisi nähneet.' (SL: 164)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfekti päälauseessa.

*Olizhäi sid jo kerrakse kummua olluh, kui se mejän valgei lehmy
Joutšikki taluttih valgiel häkil* (SKM II: 380)

vai gu min_ol'izin koiz olluh g_oett_ol'iz Oprosenja Korol'oonua
ottannuh Kijjovan kniäzäl mutšoikse.

'vaan kun minä olisin kotona ollut niin ette olisi Oprosenja Koroloonaa ottaneet Kiovan ruhtinaalle vaimoksi' (JK: 126)

Sinä *ol'izit pakinnuh* monii miljanoi hevos, minä *kattšonuzin* kal'iz
on, *en ol'iz ostannuh*.

'(Jos) sinä olisit pyytänyt monia miljoonia hevosesta, minä olisin katsonut, (että) kallis on, en olisi ostanut.' (SL: 310—312)

- NB! Päälauseessa esiintyy komprimoitunut konditionaalin perfekti.

Hot' kolme vuott_ol'zit *palvelluh* niih nähte g_oen *ol'iz andanut*.

'Vaikka olisit palvellut kolme vuotta niiden vuoksi, niin en olisi antanut.' (SL: 252)

Yksi kuu *olettel'i* srokkah, kod'ih *ol'is piässyh*.

'Yksi kuukausi olisi ollut määräaikaan, sitten hän [sotilas] olisi päässyt kotiin.' (SL: 248)

- NB! *ele*-frekventatiivijohdos konditionaalin perfektin funktiossa päälauseessa.

ol'ishäi minuz yhtes kylläl *rod'innuh* syömistä
'olisihan minusta yksin kyllin tullut syömistä' (JK: 132)

eigo minuz yhtez *ol'iz rod'innuh* kylläl syvvä
'eikö minusta yhdestä olisi tullut kylläلتi syötävää' (JK: 137)

Minä *k_ol'izin* sinulles *sanonnuh*", sanou, "sid *ol'izid* nengosekse sinä *mennyh*."

"Minä jos olisin sinulle sanonut", sanoo, "niin sinä olisit menneet sellaiseksi." (SL: 274)

Oo *k_ol'izit*, kuomurukku, *sanonnuh*, mi on ruattau, *en ol'is* hlo-pottah *ruvennuh*.

'Oi, kun olisit, kuomakulta, sanonut, mitä on tehtävä, en olisi puuhaan ruvennut.' (SL: 158)

"Oo akkurukku, *k_ol'izit sanonnuh*, *en ol'iz puuttunnuh* ni tarttunnuh ni mih.

'Oi, akkakulta, kun olisit sanonut, en olisi ryhtynyt enkä tarttunut mihinkään.' (SL: 158)

Händy *k_ol'iz* ittšiedäh *sevännyh*, ga poikk_ol'is *katkannuh*, sogevus päivin

'Jos häntä itseään olisi halannut, niin poikki olisi katkaissut sokeutensa vuoksi' (SL: 26)

Sit *k_ol'is* häi ne mollet'it *syönnyh* sit kaksi last_ol'is *suannuh*, a häi söi yhten hernehen.

'Sitten jos hän olisi ne molemmat syönyt, niin kaksi lasta olisi saanut, mutta hän söi yhden herneen.' (SL: 170)

Hyö *ol'is tahtottu* se tappa

'He [pahat miehet] olisivat tahtoneet tappa hänet [Marian pojan]' (SL: 34)

Häi sen *ol'is tappannuh* Jumalan.

'Hän [tsaari] olisi sen Jumalan tappanut.' (SL: 32)

Sid Logivisotníkou *ol'is tappannuh* ne kai kiin_ottajat, ristahnuagl'ittšijat.

'Sitten Longinos olisi tappanut kaikki ne kiinniottajat, ristiinnaulitsijat.' (SL: 44)

K_o*ol'is tietty*, ga sid *ol'ishäi* i *pietty* put'illeh.

'Jos (he) [emäntä ja isäntä] olisivat tienneet, niin olisivathan he sitten kohdelleet kunnolla.' (SL: 58)

ol'ishäi minuz yhtes kylläl *tulluh*

'olisihan minusta yhdestäkin kylliksi tullut' (JK: 134)

A k_o*ol'izit* kai kalad ääres *tuonuh*, ga tämän kerran *ol'izit saanuh*, a enemb_o*ed ol'iz* igänäh *saanuh*.

'Mutta jos olisit kaikki kalat tuonut pois, niin tämän kerran olisit saanut, mutta enempää et olisi saanut ikänäsi.' (SL: 84)

olishäi häigi *voinnuh* minun tappa vai ei tappannuh

'olisihan hänkin voinut minut tappa, vaan ei tappanut' (JK: 125)

Komprimoitunut (tyyppi A)*g_andannuzin*

'niin olisin antanut' (SL: 164)

minä *kattšonuzin* kal'iz on

'minä olisin katsonut, (että) kallis on' (SL: 310—312)

Kiško midä kiškot, edhäi kaglua vazal katkua, hod' minulleñi muga äjjäl vägie sih d'ieloh *ei ni olluzgi*. (SKM II: 381)

VieljärviLiittomuotoinen

- - i kylvaw yhteh kolmie sortoa vil'oa, štobj tulendal *olis* päčči *kohendettu*, vil'at *eroiteltu* i lehmät illal kodih *tuodu*. (KNSJ: 142, Nälämäjärvi)

| štobi pühämpeän *ol'is pastettu* | čupoit | sul'činat | piirait ||
kaikemmoizet || (NKK: 285)

Nämmä ku *oldas sellitetyt*, päčči *kohendettu* i lehmät ku kois oldas illal! (KNSJ: 143, Nälämäjärvi)

Oi, t'owtoi-rukku, mieläymin minä neidizeh i häi minul *tulluh olis*, ga ei tatoi andanuh valdua ottua. (KNSJ: 94)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

Komprimoitunut (tyyppi A)

Työ duwmaičitto, što minä otan pois kudamas tahto mučoin, a minä ku sidä *tahtonuzziin*, ga ni *ozutannus* teile en - - (KNSJ: 248, Nälämäjärvi)

PyhäjärviLiittomuotoinen

Sluugat vernoit, miittuon kirikön käski, što bj *olis* parembi *loaittu!* (KNSJ: 64)

Pappi käski koin riičcie, što bj ku papin tulemal kodi *olis riičitty* - - (KNSJ: 427)

Brihačua tuatto da muamo nostatettih aijoin, štobi tyrä *oliz viedy* endizelleh. (KNSJ: 474)

KotkatjärviKomprimoitunut (tyyppi A)

olluš ku hot´ hänen peldo! (OKR: 159, Villala)

! “o-i sin_e-t sanonut” sanou “to-ižel čurau *o-llužimmo* sinule” ! (LL: 83)

sinuw minä *en jo tundenuš* ni_kui, ga néveskü sanoi, sinä tiä olet. (OKR: 149)

kerras ku *voidanuš* tüöndiä ielleh, ga müö *piässüžimmö*, a kerras eibo voidu kaikkie tüöndiä - - (OKR: 158, Villala)

ViteleLiittomuotoinen

kog_aunas *olis lähtenü* ükski vakku. (KKN II: 26)

Komprimoitunut (tyyppi A)

- “Vot” sanoo “minä *andanuzin* tulen, hyö ei maltettu saaraa *neburittšu kaburittšu* sanoa.”

”“Kas” sanoo “minä olisin antanut tulta, mutta he eivät osanneet kertoa satua *neburitsa kaburitsa*”.” (LSK: 24)

Minuu gu *eullus*, ga ni tädä baaluu táz ei oliz! (KNSJ: 460, Ahponmäki)

Ivan Vasil’jeviččaa, ižandy, gu *eullus*, ga ni minä táz baaluz en oliz, eigo seřgazet korvazis oldas! (SKNJ: 460, Ahponmäki)

Hyvä pappi parandi, muite *rodinnus* urodu maal! (KNSJ: 459, Ahponmäki)

Nekkula-RiipuškalaLiittomuotoinen

- - anna tyändaw kananpojile brossua, štobj *oliš* yhtes päiväs *kynnetty, kylvetty, leikattu, puidu* — muwdu brossua minun kananpoigažet ei syvvä. (KNSJ: 342)

Suari prikuazan andaw, štobj *oliš* seičas sadu *leikattu dai kynnetty*. (KNSJ: 74, Saarimäki)

Komprimoitunut (tyyppiA)

a paimoi sanow: “minä ní hengih *jättänüš en*, siih *tappanužin*”.

(OKR: 123, Mäkräjärvi)

hot´ erähät kerdažet *mennüžimmö* / kallehen armožen armožih. /

hot´ kurjažil´(e) midä *küzünüš* / l´ibo midä *ńevvonuš* ga (OKR: 96,

Kuittinen)

hänen hot´ näit, a minuw ní *nähniš et*. (OKR: 123, Mäkräjärvi)

sen kele, kačo, hüvä *olluš*. (OKR: 22, Zubrova)

olluš ku kajožu päivü, ga müö kod´ih päi *piässüžimmö* (OKR: 62,

Sammatuš)

kebjäm *olluš* minul t´irpua (OKR: 66, Sammatuš)

ollužihäi, kargijaine miäs, / omil´e kawnehil´e kalmažil´e katettu

(OKR: 91, Piži)

Nengai nenga on dielot: en andanuh lykätä keppii, eigo pilvih

mennys. (KNSJ: 444, Piži)

oi armas kal´iš armožeñi, sinä / *tiädännüžit häi*, mittumat ol´i

(OKR: 96, Kuittinen)

-- ga järilleh i *tuannuš* -- (KNSJ: 409)

voinnužin gu(n) omil´e hengüžil´e / niih prestolažih sijažed(i)

lunnastella? (OKR: 111, Taččalu)

Gu *voinnužin* varrastua, järilleh i *tuannužin* - - (KNSJ: 409)

Komprimoitunut (tyyppi B)

Gu *olluš ottanuh*,— sanow, — ga järilleh i *tuannuš* - - (KNSJ: 409)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

kaži sandi koirälč: “sinä sorrīt kol’t t’šāžen vedeh. minä “, sanow,
“*en olluš sordànnuh*”. (KKN II: 14)

Aunuksen kaupunki

Komprimoitunut (tyyppi A)

ottannužit minun tüttären ga *soannužit* put’illižen mučoin – –
(KKN II: 5)

Komprimoitunut (tyyppi B)

muit’e, rawkku, *en olluš ni ruoht’innuh* pihale mennä (OKR: 106)

Lotinapelto (Stroitšankontu)

Liittomuotoinen

siĭt kuivuon hüviĭn ll štobe vopšee *ol’iš kuivattu* ga l (NKK: 338)

Gu *olis* sinuu karut *otettu*, gu nenga sovat paačkaičit! (KNSJ: 336)

Komprimoitunut (tyyppi A)

l d’iä nejoine kandoine l tämän kannan ll vähäzel häi l jo *kuivah-*
tannužih ll hot’ tuoreheš pedäjäs l (NKK: 431)

2.1.4 Aunuksen “kirjakieli”

E. V. Ahtian *Karjalan kielioppi* (1938) on tarkoitettu lähinnä esittelemään ja normittamaan karjalan “kirjakieltä”, joten esitän sen tiedot tässä yhteydessä. Ahtian mukaan konditionaalnin perfektin tunnus *nuzi, nyzı* tai *nnuzi, nnyzi*, 3. persoonassa *nus, nys* tai *nnus, nnys* liittyy sanan konsonanttivartaloon. Geminaatta-*n* esiintyy sivupainollisen tavun jäljessä. Ahtia esittää seuraavat konditionaalnin perfektin muodot aktiivista: *soanuzin, soanus* ’olisın ym. saanut’, *vienyzin, ottanuzin; tulluzin, vierryzin, pessyzin, moannuzin, suvainnuzin; lunnastannuzin, hävitännyzin*. Ahtia toteaa niin ikään, että aunuksessa yksitavuisillakin verbeillä esiintyy tunnus *nnuzi, nnus*, esim. *soannuzin, tuonnuzin*. (Ahtia 1938: 77.)

Passiivin konditionaalnin perfektin tunnus on *nus, nys*, sivupainollisen tavun jäljessä *nnus, nnys* (jonka edellä *tt:n* sijalla on *t*) tai tunnus voi olla myös pelkkä *s* passiivin partisiipin perfektin jäljessä, jolloin lopputavun vahva aste säilyy. Persoonapäätettä ei esiinny. Ahtia mainitsee seuraavat passiivin konditionaalnin perfektin muodot: *nähtänys* ’olisi nähty’, *nostanus, moattanus, salvatannus, hävitettänys, voidanus, jeädänys, oldanus, anneldannus, mendänys, purdanus; haravoidanus, suvaidannus, lähtietännys; — nähtys, nostus, moattus, viedys, salvattus, suvaidus; annettus, koskiettus; aunuksessa haravoittanus, suvaittus*. (Ahtia 1938: 81—82.)

Ahtia esittää verbiparadigmojensa yhteydessä komprimoituneet konditionaalnin perfektimuodot sekä aktiivista että passiivista (ks. tarkemmin Ahtia 1983: 86, 88, 89, 90, 96, 97). Passiivissa hänellä esiintyvät rinnakkain tyypit *oldanus ~ oldus, ei oldanus ~ oldus, ei otetannus ~ otettus, ei keättänys ~ keättys, ei leikatannus ~ leikattus* (Ahtia 1938: 97, 90). Liittotempuksia käsitellessään hän

kuitenkin esittää myös *olla*-verbin konditionaalin preesensistä ja aktiivin partisiipin perfektistä muodostetun konditionaalin perfektityypin, esim. *olizin mennyh*, *olizimmo mennyh*, monikon 3. persoonassa *oldas mennyh* ~ *olis mendy*, passiivissa *olis* ~ *oldas mendy* (Ahtia 1938: 99, 101, 104). Konditionaalinen menneen ajan futuurin ("edellisuftuuri") Ahtia (1938: 101, 104) muodostaa seuraavasti: *olluzin menij*, *olluzimmo menijät* jne., passiivissa *ollus mendäv*. II passiivin taivutuskaavassa hänellä on konditionaalinen perfekti (*se*) *olis vuotettu* jne., pluskvamperfekti (*se*) *ollus vuotettu* jne. sekä preesensin futuuri (*se*) *olis vuotettav* jne. ja perfektin futuuri (*se*) *ollus vuotettav* (Ahtia 1938: 115).

Refleksiiviverbeistä Ahtia (1938: 117, 119) esittää seuraavat konditionaalinen perfektimuodot: *lask/enuzih*, *-ietannuzih*, *hei/tellyzih*, *-teldyzih*, *kaččonuzih*; kielteinen muoto *en keändänzih* 'en olisi kääntynyt'. Refleksiiviverbin taivutuskaavassa Ahtialla esiintyy vain komprimoitunut konditionaalinen perfekti (ks. tarkemmin Ahtia 1938: 120—125).

Näytteeksi aunuksen "kirjakielestä" olen valinnut 1993 ilmestyneen Markuksen evankeliumin aunuksennoksen *Jevangelii Markan mugah* (= JMM). Siinä esiintyy kolme konditionaalinen perfektiä, jotka kaikki ovat komprimoitunutta tyyppiä: *eullus lühendännüh*, *ollus* ja *voinnus*. Huomiota herättävä on kieltomuoto *eullus lühendännüh*, joka vastaa tyyppiä B. Seuraavassa muodot konteksteineen (suomennokset Uuden testamentin 1992 mukaan):

Ku Taivahallinen Ižändü *eullus lühendännüh* sidä aigua, ni üksi ristikanzu ei jias hengih. No vallittuloin täh häi on lühendännüh sen aijan. (JMM 13: 20, s. 67)

'Jos Herra ei olisi lyhentänyt sitä aikaa, yksikään ihminen ei säästyisi. Mutta niiden tähden, jotka hän on valinnut, hän on lyhentänyt sen ajan'

Net *voinnus* müvvä enämbäs ku kolmessuas dinuaras da andua d'engat keühile." I hüö čakattih naistu pahoil sanoil. (JMM 14: 5, s. 69—70)

'Sen olisi voinut myydä ja antaa rahat köyhille. Olisi siitä ainakin kolmesataa denaaria saanut." He moittivat naista ankarin sanoin.'

Ristikanzan Poigu juuri muga, kui on kirjutuksis sanottu hänen näh, menöü iäre, no voi sidä, kudai menettäü Ristikanzan Poijan! Parembi *ollus* sil ristikanzal olla tulemata tälle ilmale. (JMM 14:21, s. 71)

'Ihmisen Poika lähtee pois juuri niin kuin kirjoituksissa hänestä sanotaan, mutta voi sitä, josta tulee Ihmisen Pojan kavaltaja! Sille ihmiselle olisi ollut parempi olla tulematta tänne'

Kyseisessä käännöksessä on tavoitteena ollut aito aunuksen kieli (asiantuntijana muun muassa Vladimir Rjagojev), mitä se vastannee konditionaalin perfektin muotojen osaltakin. Myös kieltomuodolle *eullus lühendännüh* löytyy Aunuksen murteesta vastine.

2.1.5 Kokoava katsaus

Taulukosta 1 ilmenevät eteläkarjalan ja aunuksen aineiston konditionaalien perfektin muotojen frekvenssit:

TAULUKKO 1. Liittomuotoisen ja komprimoituneen konditionaalien perfektimuotojen frekvenssit eteläkarjalassa ja aunuksessa.

Murteisto	Liittomuotoinen	Komprimoitunut	
		Tyyppi A	Tyyppi B
Eteläkarjala	21	1	0
Aunus	96	56	3

Aunuksessa komprimoitunut konditionaalien perfektin muoto on hallitseva koko murrealueella lukuun ottamatta entisiä suomenpuoleisia aunukselaismurteita, joita puhutaan Impilahden ja Salmin pitäjissä. Ainakin Impilahden osalta tähän on voinut vaikuttaa se, että pitäjään muutti ns. ruptuurisodan (1656—1658) jälkeen luterilaisia lännestä, etenkin Savosta, joten Impilahti edustaa kielellisesti siirtymä- tai törmäysmurretta (ks. tarkemmin Impilahden murteesta IK: 5 —11).

Eteläkarjalassa komprimoitunutta konditionaalien perfektin muotoa esiintyy satunnaisesti. Aineistoni ainoa esiintymä on Porajärven Jänkjärveltä, mikä saattaisi olla laina läheisestä Munjärven lyydiläismurteesta. Ilmeisiä aunukselaismurteita (konditionaalien tunnuksen *i*:n kato sibilantin edeltä) ovat Genetzin (1870: 226—227) Suojärveltä merkitsemät muodot *tuonnuzit*, *jättänyzin*, *kiittänyzin* jne. Genetzin kielennäytteistä Suojärveltä ei kuitenkaan löydy yhtään komprimoitunutta konditionaalien perfektin muotoa.

2.2 Lyydi

2.2.1 Yleistä konditionaalin perfektin muodoista

Aimo Turusen *Lyydiläismurteiden äännehistorissa I* (1946) esiintyvät seuraavat komprimoituneet konditionaalin perfektimuodot (*s:n* käsittelyn yhteydessä): Kj *an^dnuižin*, Ph lyydP *andanuižin* 'olisin antanut', TP VP S *andanužin*. Viimeistä muotoa Turunen pitää lainana aunuksesta, koska odotuksenmukaisen *žn* paikalla on *z*. (Turunen 1946: 228.)

Turusen *Lyydiläismurteiden äännehistorian II* osassa esiintyy runsaasti komprimoituneita konditionaalien imperfektejä pääpainottoman *ui*-diftongin käsittelyn yhteydessä, esim. Kj *išnuižin* ~ *išnuižin*, lyydP Ph He Si *ištunuižin*, TP *ištunuižin* 'olisin istunut' / *kandlnuižin*, *-anuižin*, *-anuižin* 'olisin kantanut' / *kastlnuižin*, *-anuižin*, *-anuižin* 'olisin kastanut' / *kaŋglnuižin*, *-enuižin*, *-enuižin* 'olisin kaatunut' / *makslnuižin*, *-anuižin*, *-anuižin* 'olisin maksanut' / *nainluižin*, *-uizin* 'olisin nainut' / *otlnuižin*, *-tanuižin*, *-tanuižin* 'olisin ottanut'. Turusen mukaan Suopohjan ja Viitanan murteissa konditionaalien imperfekti on mukautunut aunuksen vastaavaan muotoon, esim. SP V *maganuzin* 'olisin maannut' / *nuk-kunuzin* 'olisin nukahtanut' / *suanuzin* 'olisin saanut' / *voinuzin* 'olisin voinut'. (Turunen 1950: 195.)

Pohjoislyydiläisessä Lismajärven murteessa konditionaalien imperfektin *ui*-diftongi on monoftongiutunut, esim. *andanlūžin* ~ *-uižin* 'olisin antanut' / *oppinūžin* 'olisin kokenut, koetellut' / *en vainūž* 'en olisi voinut' (Turunen 1950: 196; ks. myös 198). Kuujärven murteessa *ui*-diftongista esiintyy etisempiä diftongi-toisintoja (*yi*, *i̯i*), esim. Joe *dogad'inuižin* 'olisin huomannut' / *hauknuiž* 'olisi

haukkunut' / *kazvnuižin* 'olisin kasvanut' / *otnuižin* 'olisimme ottaneet'; *katsnuič*,
-in 'olisi, -n katsonut' / *kazvnuičin* / *painamuičin* / *puraamuičin* 'olisin puraissut'
 / *sauvnuičin* 'olisin salvanut, veistänyt (rakennusta)'; Paloniemi *ruadanučin* 'olisin
 tehnyt työtä' (Turunen 1950: 196).

Pertti Virtarannan tutkimuksessa *Haljärven lydiläismurteen muoto-
 oppia* (1986) esiintyy verbiparadigmoista seuraavat konditionaalin perfektin
 muodot:

šüödä 'syödä' (s. 105)

kond. perf. *šüönü/žin*, -žid, -ž, -žimme, -žitte, *šüödänüž*

kielt. kond. perf. *en, eD, ei, emme, ette, šüönüž, ei šüödänüž*

olla 'olla' (s. 105)

kond, perf. *ollu/žin*, -žid, -ž, -žimme, -žitte, *ollanuž*

lähta 'lähteä' (s. 106)

kond. perf. *lähtenui/žin*, -žid, -ž, -žimme, -žitte, *lähtenuž*

t'ietta 'tietää' (s. 106)

kond. perf. *t'iedanui/žin*, -žid, *t'iedanu(i)ž*, -žimme, -žitte,

t'iettanuž

antaa 'antaa' (s. 107)

kond. perf. *andanu/(i)žin*, -žid, -ž, -žimme, -žitte, *andanu(i)ž*

nosta 'nousta' (s. 107)

kond. perf. *noznu/žin*, -žid, -ž, -žimme, -žitte, *nostanuž*

puol'istada 'pitää (jkn) puolta' (s. 113)

kond. perf. *puol'istannu/žin*, -ziD, -Ž, -žimme, -žitte,
puol'istettanuŽ

hüppida 'hyppiä' (s. 124)

kond. perf. *hüppinui/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte, *hüpitännüŽ*

kat'tšoda 'katsoa' (s. 129)

kond. perf. *kat'tšonu(i)/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte, *ka,tšotannuŽ*

ište/zuda 'istuutua' (s. 139)

kond. perf. *ište/zunnužin* ~ -zennužin, -zunnužiD ~ -zennužiD,
-zunnuŽ ~ -zennuŽ, -zunnužimme ~ -zennužimme, *hüö ište/zuttanuŽ*
~ -zettanuŽ

lebäu/züädä ~ -züättä (Leo H: -zutta) ~ -zetta ~ -stä 'levähtää' (s. 142)

kond. perf. *lebäuzüännü/žin*, -žiD, -Ž, *hüö lebäuzüättänüŽ*

peze/zuda ~ -zutta ~ -zeta ~ -sta 'peseytyä' (s. 144)

kond. perf. *pezezunnu/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte, *pezezuttanuŽ*

satta/zuda ~ -zutta ~ -zetta ~ *sałasta* ~ *sałaste* 'loukkaantua (fyysisesti)' (s. 145)

kond. perf. *sattazennu/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte, *sattazettanuŽ*

avaiða 'avata' (s. 150)

kond. perf. *avaidannu/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte

kirboða 'pudota' (s. 160)

kond. perf. *kirbonnu/žin*, -žiD, -Ž, -žimme, -žitte, *kirboðannuŽ*

püutta 'pyytää (kalaa, riistaa)' (s. 162)

kond. perf. *püüdänü/žin*, -žD, -Ž

mureta 'särkeä, tuhota' (s. 163)

kond. perf. *muredannu/žin*, -žD, -Ž, -žimme, -žitte, *muretanuŽ*

kiättä 'kääntää' (s. 164)

kond. perf. *kiändänü/žin*, -žD, -Ž

letta 'lentää' (s. 164)

kond. perf. *lendanu/žin*, -žD, -Ž

пa ηgeṭa 'langeta, kaatua; (järvestä, joesta:) laskea' (s. 168)

kond. perf. *пa ηgennu/žin*, -žD, -Ž

dumaiṭa 'ajatella' (s. 169)

kond. perf. *dūmai,ṭšinnu/žin*, -žD, -Ž

pakṭa 'pyytää, kerjätä' (s. 169)

kond. perf. *paki,ṭšennu/žin*, -žD, -Ž

haravuoṭa 'haravoida' (s. 171)

kond. perf. *haravuoṭi,ṭšennu/žin*, -žD, -Ž

kundeṇṭa 'kuunnella' (s. 172)

kond. perf. *kundeṇṇu/žin*, -žD, -Ž, -žimme, -žitte, *kundeṇṭannuŽ*

tuṇeškata 'alkaa tulla' (s. 176)

kond. perf. *tuṇeškannu/žin*, -žD, -Ž, -žimme, -žitte, *hüö tuṇeškattanuŽ*

Seuraavat lyydin konditionaalin perfektin muodot Zaikov (1987:

115—116) on esittänyt *Karjalan kielen murreopissaan*:

Singulaari

1. p. *lähtenyžin*

2. p. *lähtenyžit*

3. p. *lähtenyš*

Pluraali

lähtenyžimme

lähtenyžitte

lähtedänyiš

2.2.2 Pohjoislyydi

Pohjoislyydin aineisto edustaa valtaosaltaan Haljärven murretta (Virtarannan *Lyydiläisiä tekstejä I—III, V*). Koko pohjoislyydin aineistossa on 89 konditionaalin perfektiiä, joista komprimoitunutta tyyppiä on 79 ja liittomuotoisia 10.

Tiudia

Liittomuotoinen

l ili stopäjesät metrou || štobi kakš riädüd o'liiž ajetu(t) || (NKK: 372)

Komprimoitunut (tyyppi A)

|| k_vie metrat kakš || kolme l i l hän täüdüniis || (NKK: 366)

Haljärvi

Liittomuotoinen

ši·he_pid'ï val'ita l ü·len d'ä:ret hu·ab l i što·bi ei ha_pann_o'l'izl
'siihen [veneeseen] oli valittava hyvin paksu haapa ja jottei olisi laho
[pro lahonnut]' (LT I: 442)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

l kuj_ol'iz'mida muad'ittu pahuŋ l

'Ikään kuin olisi tehty jotakin pahaa' (LT III: 11)

l a·jel'imme ke·väded ü·nnäi ha·ngedmüöi ka l e:i_ü·ndunu štobi
bo·kass_ol'iz lä·htenü t'ämä t'er·v se i·äre l

'hiihtelimme kaikki kevään hangella, niin ei tuntunut että reunoista
olisi lähtenyt tämä terva pois' (LT V: 65—66)

l muga pidaiz d'õ amu eläda ukõõke l da kundelõta ukkoD l t'šabaõod
ej_ol'ĩ paskattu.

'niin olisi pitänyt jo aikaa sitten elää miehensä kanssa ja totella
 miestään, saappaat eivät olisi paskassa [pro ei olisi paskattu].' (LT
 III: 264)

l aino štobi ol'ĩž verez ruahtomaido pä,t'šis paštettu l

'että aina olisi tuore rahkamaito uunissa paistettu' (LT II: 205)

l kat't'šogaõ vaj_ol'ĩž mida ларсел боқан ал pahat pũttunu.

'Katsokaa vain, eikö olisi jotakin paha joutunut lapsen kyljen alle.'
 (LT II: 280)

l šl'e:jaD l lä:htes ka:t'šot ka:i štobi ni ku:s ni mida ej_ol'ĩs
ra:tkennut l

'Mäkivyt lähtiessä katsot kaikki, jottei mistään mikään olisi
 ratkennut.' (LT II: 53)

l mi:nä sanun l ei ol'ĩs tu:mu l

'minä ajattelen: kunhan ei olisi (karhu) tullut' (LT V: 44)

ka kui ma:duoižed u:iveµũõ ol'ĩž l

'niin kuin käärmeet olisivat madelleet' (LT I: 225)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

Komprimoitunut (tyyppi A)

l лро-ťinan салбаž d'ä-l'gилlei l a je:sl'i kui ej_avainuž l hän o:muš
 kai:kem лро-ťinam vi:enu a:lahakš.

'Padon sulki jälleen, mutta ellei olisi avannut, hän olisi koko padon
 vienyt alas.' (LT III: 260)

- NB! Komprimoitunut tyyppi B päälauseessa.

| se šidavast ajet´ tī štobi *ei haljennuž nõk* |

'Se lyötiin siksi, ettei olisi haljennut nokka.' (LT I: 444)

| ei mille *hākiūettanuž* üölä magatta

'eivät olisi (uroskoirat) häirinneet minua yöllä nukkumasta' (LT I: 142)

| e·j·ole šida ko·htat štobi fi·št´šikanzan d´a·ṙG | *ei·k̄ä·viinüš* kuhe ko·htai |

'Ei ole sitä paikkaa, ettei ihmisen jalka olisi jossakin paikassa kävellyt.' (LT I: 152)

| fšoäki mužik hebon ohd´až d´ūri keskedmüöi i sēdaḱam pid´i štobi *ei haljennuiž* |

'Mutta kuitenkin mies ohjasi hevosen aivan keskeltä ja piteli kyydittäväää ettei hän olisi pudonnut.' (LT III: 231)

ka to·izen *mu·ad´ūannužimme* |

'Niin toisen (atrainen) olisimme teettäneet' (LT I: 233)

| *ed haljenuš* ka *muštanužit* t´ädä kieraD | nagrandan mina šille *ozuḱannužin* |

'Jos et olisi lukenut, niin olisit muistanut tämän kerran, olisin näyttänyt sinulle pilkan' (LT II: 266)

| колот´ t´ides kai *murennuš* tuohburakuoiñe |

'kopistaessa olisi aivan rikkunut tuohinen astia' (LT II: 224)

| "ši·na" sanū "mä·nnüžit" ši·nna "sanū "tū·hd´ad |

""Sinä", sanoo "olisit mennyt sinne" sanoo "turhaan"" (LT V: 89)

|mä:nnüžimme, su·anužimme.

'Jos olisimme menneet, olisimme saaneet.' (LT V: 83)

|je·sl'í kuj_ei níit tū·t't'šid o·muž | se su·anuž_ü·len to·bd'an |
i:t'šerpe u·butkan |

'jos niitä ukkosilmoja ei olisi ollut, hän olisi saanut tavattoman
suuren vahingon itselleen' (LT I: 383)

"a t'üö midažo kuss_o·muš hüvä sual'iz i šida ette otettu iäre"

"Mutta miksi te sieltä missä olisi ollut hyvä saalis, niin ette ottaneet
sitä pois." (LT I: 133)

|kuj_o·muž_jes'í pe·hmet ko·htə | ka se·η_külän ka·iken ka·ndanuž
U·gžd'ärvei |

'Jos olisi ollut pehmeä paikka, niin sen koko kylän olisi vienyt
(tulva) Uksijärveen' (LT II: 36)

|a millaj_i:t'šerpej_o·muš tolkud vihmas pert'ĩ nosta!

'mutta minulla itselläni ei olisi ollut älyä tulla sateesta pirttiin' (LT
II: 116)

|heile mī· se o·muž | mändä ü·läižei kü·läi' |

'heille olisi ollut viisampaa mennä yläkylään' (LL: 93)

|jesl'í o·muš koñd'ĩ ka hän tabuoitannuž eñd'žimaižekš niškaš
lehmäd |

'Jos olisi ollut karhu, niin se olisi tavoittanut ensimmäiseksi niskasta
lehmää' (LT I: 151)

|jesl'í kui mina eř_fišťšinu šil'mid o·mužin ... | mindai karu
lükäinuž_arahakš |

'Jos minä en olisi ristinyt silmiäni, olisin ... minut piru olisi heittänyt alas! (LT III: 186)

l hot´t´_o ttanužit šina hänes ka·rtan l

'Olisit ottanut vaikka puisen kaukalon häneltä!' (LT III: 314)

l талвел *pidanus*š heid vedada kodī pihale l

'Talvella olisi pitänyt ne [hirret] vetää kotiin pihalle.' (LT II: 385)

l mina Va·sàle sa·nuin l što e·i t´eile *pi·danuš* pru·azníkale tu·lda l

'Minä Vasalle sanoin, että teidän ei olisi pitänyt tulla praasniekkaan.' (LL: 92)

l se· sanui to·izele l mida e·i_ *pidanus*_sa·nuda

'hän sanoi toiselle, mitä ei olisi pitänyt sanoa' (LT II: 287)

l "e·i_ *pidanus*š šilje fišt´šikanzale rod´izuda t´älje muale" l

'Ei olisi sen ihmisen pitänyt syntyä tähän maailmaan.' (LT III: 205)

l se peldo *pidanus*_siemetta rugehel l

'se pelto olisi pitänyt kylvää rukiille' (LT I: 296)

l *pidanuž* miäřita l

'Olisi pitänyt mitata!' (LT III: 141)

l t´ädä kierad e·i taťuoi *piästänüš* ka mina *külmänüžim* vedei.

'Jos isäkulta ei olisi pelastanut tällä kertaa, niin minä olisin paleltunut veteen. (LT II: 349)

| *pro pàd'innuš kons kuo·muš ka no·znuž!*

'Kun olisi (ahrain) hukunut, niin kun (hauki) olisi kuollut, niin olisi noussut.' (LT I: 233)

| i·ža sanū: "ho·i mi·ež | *pü·štänüžin!*"

'Isä sanoo: "Hoi mies!" Olisin minä pistännyt!'" (LT I: 232)

| "a·zragant'í·äi" sanū "*pü·štänüžin* |

"Ahraimen vuoksi", sanoo, "olisin pistännyt" (LT I: 232)

| *ši·donužin* he·innuoran a·zragai |

'olisi sitonut heinänuoran ahraimeen' (LT I: 233)

| a vet'jesl'í toine *ei smekrínuš* t'ämän t'eravai azettada | meit түлел
*lūkänüž*i *voinuš* kuatta venehen |

'Mutta jos toinen ei olisi hoksannut näin äkkiä korjata, niin meitä olisi tuuli viskellyt ja olisi voinut kaataa veneen.' (LT I: 236—237)

| a jesi ei šida hebo aino *suanuž* rambimmai.

'Mutta jos ei sitä (olisi tehty), hevonen olisi ruvennut ainiaaksi ontumaan.' (LT II: 64)

| *e·i su:anuš* pū·ttuda |

'niin en olisi osunut' (LT V: 82)

| ka mi·na *šü·önüžin*

'niin minä olisin syönyt' (LT I: 369)

| hä·ŋ ku *t'í·edanuš*·se·n | D'ü·maran ro·d'izunnuden | ka hän *ta·ppa*·
nuž·ü·hten | no· | a hä·n e·i t'ie:danu |

'Jos hän olisi tiennyt sen syntyneen Jumalan, niin hän olisi tappanut (vain sen) yhden, mutta hän ei tiennyt.' (LT III: 155)

I t'ämän t'iedanužim, mina en šille abutannuš halgotakkad nostada.
'Jos olisin tämän tiennyt, en olisi auttanut sinua halkotaakkaa nostamaan.' (LT III: 376)

I je·sl'i müö t'iedanužimme e·nde I ka mü·ö su·anužimme
Ha·l'd'ärven d'ä·rveš da Ü·läižez_d'ärveš I ü·len ä·ijän I kru·pnuoit
ka·jad.

'Jos me olisimme tienneet ennen, niin me olisimme saaneet Haljärven järvestä ja Ylisestä järvestä hyvin paljon suuria kaloja.' (LT I: 242)

I pol'vlähtegespiäi d'al'gimaižes pid'i laskeda nuor kiñd'edal'i I
štobi ej_uponnuš pohd'ai I
'viimeisestä polviavannosta oli laskettava nuora tiukkaan, jottei (nuotta) olisi uponnut pohjaan' (LT I: 214)

I ku pä·iväp vedetannuš ka I pä·iväp sī·k pa·gennuž_i:äre I
'jos päivällä olisi vedetty (verkkoa), niin päivällä siika olisi paennut pois' (LT I: 228)

I vo·inuž_ä·ij_ambuda
'olisi voinut paljon ampua' (LT I: 163)

I voinužit šina omaḡ kiñd'i pidada I kod'is I
'Olisithan sinä voinut pitää oman (koirasi) kiinni, kotona.' (LT I: 141)

Komprimoitunut (tyyppi B)

| mina o·mužin vä·häižen dū·mainu |

'minä olisin miettinyt vähän' (LL: 87)

| jesi' i tul' i o·muž muadittu | pandu pūt tulei |

'Jos tuli olisi ollut tehty, pantu puut tuleen' (LT II: 141)

| mina en ole kūlpu što hän o·muž männü fištšikanzai käžin

'Minä en ole kuullut, että se [karhu] olisi käynyt ihmiseen käsiksi.'

(LT I: 151)

| alahan_ol' i langetut kived ülen t'eravaD | o·mužim mina
kieraš männü surmiŕe |

'Alhaalla oli pudonneita kiviä, hyvin teräviä, olisin heti joutunut
surman suuhun.' (LT III: 186)

| vet ku·j_em mina a·laṭ'ši ambunu | ku e·j_o·muž va·hnΘ ukko
ŕe·vvonu | e·i su·anuš pū·ttuda |

'vähältä piti etten olisi ampunut liian alas; jos ei olisi vanha ukko
neuvonut, niin en olisi osunut' (LT V: 82)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

| o·muš ku ižakoirat kai pidettu kiñd' i ei mille häküütettanuž üöŕ
magatta

'Jos uroskoirat kaikki olisi pidetty kiinni, eivät olisi häirinneet minua
yöllä nukkumasta' (LT I: 142)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

| o·muš ku vo·is_se žu·arittu | ka mi·na šü·önüžin!

'Jos se [hiiri] olisi ollut voissa paistettu, niin minä olisin syönyt!' (LT
I: 369)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

I hän *o·muš* kai·kem plo·t´inam *vi·enu* a·lahakš.

'hän olisi koko padon vienyt alas' (LT III: 260)

Munjärvi

Liittomuotoinen

ol´izid lükäinü šüvembare, *o·muš* kolmegorskoloïd härgid i lehmit tobd´embid.

'olisit viskannut syvemmälle, olisi ollut holmogorilaisia härkiä ja suurempia lemmiä' (LKN: 204)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfekti päälauseessa.

Komprimoitunut (tyyppi A)

emand sanū: "*iškenušin* kaht´išťš."

'Emäntä sanoo: "Olisin iskenyt kahdesti.'" (LKN: 213)

o·muš kolmegorskoloïd härgid i lehmit tobd´embid.

'olisi ollut holmogorilaisia härkiä ja suurempia lemmiä' (LKN: 204)

šid šinne *o·muš* šille surm

'sitten siellä olisi ollut sinun surmasi' (LKN: 237)

"šille *ei* vuodes *suaniuš* suada nīd d´engoid, a mina suain ühtes t´šúasus."

'Sinä et olisi voinut saada vuodessa näitä rahoja, mutta minäpä sain yhdessä tunnissa".' (LKN: 250)

Komprimoitunut (tyyppi B)

oɟmuʒid vai *vedē mǎnnu*, šīd šinne *oɟmuʒ* šille surm.

'Jos olisit vain veteen mennyt, sitten siellä olisi ollut sinun surmasi.'

(LKN: 237)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

ŠuojuKomprimoitunut (tyyppi A)

ūhtei dorogai *aianuʒi*, *e-i-liennuiʒ* it't' šedai.

'Toiselle tielle olisin ajanut, olisin itse tuhoutunut.' (LKN: 73)

andanuiʒ d'engàd.

'Olisi antanut rahaakin.' (LKN: 62)

mina hätkèn_aigad virùin muos i *hapànnuʒimbj* sihei.

'Minä kauan aikaa makasin maassa ja olisin mädäntynyt siihen.'

(LKN: 94)

i šīd hän *ottanuiʒ* mindai miehěre

'ja sitten hän olisi ottanut minut vaimokseen' (LKN: 113)

da vie *ei pidanuiʒ* lähtä t'ämä t'iettùd

'eikä vieläkään olisi pitänyt lähteä tämän tietten' (LKN: 64)

šehää *šittunuiʒ* kuᵛdad

'sehän [hevonen] olisi ulostanut kultaa' (LKN: 60)

en tuᵛnuiʒ mina t'iedustammai sindai, i magadaiʒit sina sei,t'ša's
vie.

'Ellen minä olisi tullut tiedustamaan sinua, nukkuisitpa sinä vielä

nytkin.’ (LKN: 77)

vedanuiž mindai vedèi

’ja (vetehinen) olisi vetänyt minut veteen’ (LKN: 66)

Komprimoitunut (tyyppi B)

ježel’ millai *ounenuiš sidottud* šuuķuine paik, sehää *sittunuiš* kuudad.

’Jos minä olisin sitonut silkkisen liinan, sehän [hevonen] olisi ulostanut kultaa.’ (LKN: 60)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

2.2.3 Keskilyydi

Keskilyydin aineisto koostuu lähes kokonaan kahden keskilyydiläisen naisen idiolekteista, nimittäin peltoislaisen Anna Ignatjevna Barantsevan (OLR) ja pyhäjärveläisen Anna Vasiljevna Tšesnakovan (LT VI). Yhteensä heillä esiintyy 37 konditionaalnin perfektiä, joista komprimoituneita on 30. Komprimoitunutta B-tyyppiä esiintyy 3 muotoa Tšesnakovalla. Kuusi konditionaalnin perfektiä olen löytänyt Konkan ja Tupicynan toimittamasta satukokoelmasta *Karel'skie narodnye skazki, južnaja Karelija*. Nämä muodot edustavat Peltoisen murretta.

Peltoinen

Liittomuotoinen

I Ol' oška mäni da II *olĩž* meiden Nimitinäks *mändü* I (OLR: 224)

II *ei olĩž* voinad *omnu* ka elädägi hüv *omuiš* kolxòzas.

(OLR: 264)

- NB! Komprimoitunut konditionaalnin perfekti päälauseessa.

Arhelei hypniw yläh, rängähtih pappiluoil da diekkonuoil, štobj *olis* kai *pergetty*. (KNSJ: 43)

I k *olĩs sanejttu* da *muštanuižij* ka лопүн II (OLR: 23)

- NB! Komprimoitunut konditionaalnin perfekti päälauseessa.

Minule ei pidä muud ni midä, piästä iäres minut krepostnuois pravas, štobj *oližin vol'nuoinnu graždaninannu*. (KNSJ: 357)

Komprimoitunut (tyyppi A)

I Agd'an St'opanan Pešare mäni *eimännüiš* ka andettih! I (OLR: 207)

I sīd merežih sordui ühten kieran sīt sigä valmeheks nostettih I eikai sinnäi *kuoᵗmuisžgi* II (OLR: 11)

II sīd nostettih häntte eika sinnäi *kuoᵗmuisš* I (OLR: 123)

I k_olīs *saneᵗtu* da *muštanuižij* ka лопùn II (OLR: 23)

- NB! Liittomuotoinen konditionaalin perfekti sivulauseessa.

Oh, vellirukke, minud gu *ei olnuis*, ga igän *magannužid*! (KNSJ: 109)

II *ei olžž* voinad *oᵗnu* ka elädägi hüv_oᵗmuisš *копхòzas*. (OLR: 264)

- NB! Liittomuotoinen konditionaalin perfekti sivulauseessa.

II otettih pappi kun sinnä pirttih piäzi iäre eikä mužikke hänen *trepaᵗinnuš* I d'ärveh vedämäz_oli pappil heᵗgi *pakkunuiš*. (OLR: 34)

Vot, tovarišše, — sanow, — minä *uinonnužin*, ka i sinä *uinonnužid* igäkse (KNSJ: 363)

Dermolàjevan Fed'an akke da Zubarin Vañan akke häneᵗe I sih *viernüiž* magata k_oei II лaskedu perttiz iäre ajet't'ih häntte pertisl (OLR: 145)

PyhäjärviLiittomuotoinen

“Katšo” sanou, “vaj_ol’iž’ neitšükk_ommu üöd hüppimäs.

”Ota selvää” sanoo, “olisiko meidän tyttö ollut yöllä juoksentelemassa.’ (LT VI: 90)

Ol’iž’ ku nähtäväl’ine ommu sijmiŋ ka ...

’Jos olisi ollut silmin nähtävää (vikaa), niin ...’ (LT VI : 140)

Min_ol’ižin t’iennü ka, suanuižin da Moskovah hod’ viedäniis kälüllüöh gošt’ih.

’Jos minä olisin tiennyt, niin olisin synnyttänyt (kaksoset) ja Moskovaan olisi viety vaikkapa kälyn luokse vieraisille.’ (LT VI: 118)

- NB! Päälauseissa komprimoituneet konditionaalin perfektit.

A ende ka sīt seitšas hot’ minun d’arŋaŋker k_ol’iž’ bol’niitsah viedü

’Mutta ennen kyllä olisi nykyään vaikkapa minun jalkani kanssa heti paikalla viety sairaalaan’ (LT VI: 138)

Komprimoitunut (tyyppi A)

Ei ka pättši mureŋannuiž, k_ūzi ... vaj_azuižit pättšid!

’Jos ei (olisi kestitty) niin muuri olisi särjetty, niin joutuisit tekemään uutta uunia!’ (LT VI: 64)

A männüiž ei a ... koŋdunuoittši.

’No (sisar) ei olisi mennyt (hänelle), mutta (mies) noitui.’ (LT VI: 108)

a k_ommuiž vastuksin” sanov_”iskenü, kuoŋmuižid.”

’mutta jos olisi päänyhteen” sanoo “iskenyt, niin olisit kuollut.”’ (LT

VI: 100)

-NB! Komprimoitunut tyyppi B sivulauseessa.

sig_ *oḡmuis̄* stoḡa sūrembe, da *ei vidžīžnūiž*

'siellä olisi ollut suurempi pöytä eikä olisi natissut' (LT VI: 64)

Suobattan *oḡmuis̄* ku ka ... *voinuiž*

'jos olisi ollut lauantai, niin olisi voinut' (LT VI: 98)

Minä san(on): "Vie se predupredīd, *ei* ka *pöḡgästiännūižimme*
moḡḡoḡīn

'Minä sanoin: "Hyvä että varoitit edeltäpäin, muuten olisimme
molemmat pelästyneet' (LT VI: 102)

Sanou ku *rikkonuiž it* ka itše *matkannuiž id* ende ḡaste

'Sanoi (että) jos olisit tappanut, niin olisit saanut lähteä ennemmin
kuin lapsi' (LT VI: 128)

suanuižin da Moskovah hod' *viedännūiž* kälüllüöh gošt'ih.

'niin olisin synnyttänyt (kaksoset) ja Moskovaan olisi viety vaikkapa
kälyn luokse vieraisille.' (LT VI: 118)

- NB! Komprimoitunut passiivin konditionaalin perfekti.

Ku *t'iennūižin* neḡomad d'eḡgažed andetah da prēmain ... rubedan
penzäin poḡutšimmah, ka *ruannuižin* vie kezän l'ibo enämbän.

'Jos olisin tiennyt, että sellaiset rahat annetaan ja palkkio, alan saada
eläkettä, niin olisin ollut työssä vielä kesän tai enemmänkin.' (LT VI:
172)

Sanou: "*T'iennūižin* ka *tumuižin* kattšomah neitšükkäd

'Sanoo: "Jos olisin tiennyt, niin olisin tullut katsomaan tyttöä" (LT VI: 98)

puol'i küläd *viernüiž!*

niin puoli kylää olisi palanut' (LT VI: 50)

Sälgü ol'i kolmekesäine, *voinuiž* ajai

'Varsa oli kolmikesäinen, olisi voinut ruveta ajamaan' (LT VI: 82)

Komprimoitunut (tyyppi B)

a k_õmüiž vastuksin" sanov_ "iskenü, kuoõmüižid."

'mutta jos olisi päinyhteen" sanoo "iskenyt, niin olisit kuollut."' (LT VI: 100)

-NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

"a ku õmüižin tabannu"

'mutta jos olisin saanut kiinni' (LT VI: 106)

a ku õmüiž rahvaz uid'ittu mettšäh kezäizeлл_aiga, puol'i küläd *viernüiž!*

'mutta jos olisi väki lähtenyt metsään, kesäaika (kun oli), niin puoli kylää olisi palanut!' (LT VI: 50)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

2.2.4 Etelällyydi

Etelällyydin aineisto edustaa Kuujärven murretta. Aineistossa esiintyy 15 konditio-naalin perfektiä, joista 14 on komprimoitunutta tyyppiä.

Kuujärvi

Liittomuotoinen

l nu || äjäpaiv aprelis majaz_om štobi kezaks_oliiš || pert' pestut puhtańe || (NKK: 441)

Komprimoitunut (tyyppi A)

sanop "veneht *ielnuiš* ka možet *řuokitannuiš*" || (NKK: 436)

ka *řuokitannuiš* || d'oga pandanuož dai *kuoŋ[<]nuiš* || (NKK: 436)

l *olnuiž* hot' viinat l'ibo mida svi₄at_op fuat'da ři midä (NKK: 408)

olnuiš hot' dorok se hüvä ka dorok_om l oli paha || (NKK: 430)

ll t'anne kuna ni but' *ei* ka hänt *řiknuiš* || ka mugali vidno vozdu-haŋ || (NKK: 446)

ll vazat se *ei riknuiš* ka vaza se l'ehm *liinnuiš* || (NKK: 448)

ll *ei* ka hänt *süödänuiš* || (NKK: 435)

ll *ei* ka hänt *süödänüiš* || (NKK: 435)

|| muga pidi || täda se nahk_otta || *tiennužin* è || vracčad ielnu lähel'e
a vrac san pid'i san muaha kaivda hänt || (NKK: 424)

|| miä koiz d'o *tuonuižin* || (NKK: 414)

2.2.5 Kokoava katsaus

Seuraavassa taulukossa on esitetty kokoavasti eri konditionaalien perfektin muotojen frekvenssit lyydin murteissa:

TAULUKKO 2. Liittomuotoisen ja komprimoituneen konditionaalien perfektin muotojen frekvenssit lyydissä.

Murteisto	Liittomuotoinen	Komprimoitunut	
		Tyyppi A	Tyyppi B
Pohjoislyydi	11	70	10
Keskilyydi	10	30	3
Etelälyydi	1	13	0

Lyydissä komprimoitunut konditionaalien perfekti on selvästi dominoivampi kuin aunuksessa. Eri murteistojen välillä ei näytä olevan suuriakaan eroja. Huomattava seikka sen sijaan on se, että komprimoitunut tyyppi B on luonteenomaisinta juuri pohjoislyydille (Stefan Huotarisen idiolektille). Etelälyydissä sitä ei aineistossa esiinny.

2.3 Vepsä

2.3.1 Yleistä konditionaalien perfektin muodoista

Lauri Kettunen esittää teoksessaan *Lõunavepsa häälik-ajalugu* (1922) seuraavat komprimoituneet konditionaalien perfektit: *sanūž* 'oleks saanud', *sönižžī* 'oleksin söönud', *ounūž* 'oleks olnud', *en lasknūž* 'ma ei oleks lasknud', *ku še troinūž, ka še riknūž* 'kui see oleks puutunud, siis se oleks tapnud', *en noustanūž, ka ebad noužnūž* 'kui ma ei oleks üles äratanud, siis ei oleks nad üles ärganud', (*kaik*) *nogestunūšpad* '(kõik) oleksid nõega kokku saanud' (Kettunen 1922: 67).

Kettusen *Vepsän murteiden lauseopillisessa tutkimuksessa* (1943: 472—473) on runsaasti esimerkkejä konditionaalien perfektimuodoista konteksteihin¹¹:

AKTIIVI

ku še troinūž, ka še riknūž 'jos se [peto] olisi koskenut, niin se olisi tappanut', *ebat sidotut ounūšpat silmat ka pakahtanūšpat* 'jos silmät eivät olisi olleet sidotut, niin ne olisivat pullistuneet (paukahtaneet) ulos', *kaik nogestunūšpad* 'kaikki olisivat nokeutuneet', *josnūž järvele* (Krl) 'olisi juossut järvelle', *ī pilkitanūž l'ämō ka et putnūš kod he* 'jos tuli ei olisi vilkkunut, niin et olisi päätenyt kotiin', *pol sadad andnūšpad a ī nägend mödä* 'puolisataa olisivat antaneet, mutta ei nähnyt (ällynnyt) myydä', *heññ' pirpitišid' et kirjutanūš kaikñ' ka darom ounūž* 'jos niitä "pirpitoksia" et olisi kirjoittanut kaikkia, niin samantekevää olisi ollut, *ī ku änestanūž mä*

¹¹ Jos VMLT:n esimerkin yhteydessä ei ole ilmaistu kylän nimeä, on esimerkki etelävepsästä, tavallisemmin Arskahtista tai Tšaiglan kyläryhmästä (Kettunen 1943: 34).

joksnūž irdha 'jos ei olisi äännähtänyt, minä olisin juossut pois',
rughed heidinūž, ka län aig ounūž (Krl) 'ruis olisi heilimöinyt, niin
lämmiin aika olisi ollut, *jumaл armaht', en riknus, voinuižin riktas*
(Vil) 'Jumala armahti, en saanut surmaani, olisin voinut saada surma-
ni', *en pernuiž da pētkos putui ka pērin, em voint pid'ada* (Pet) 'en
olisi pierryt ja vahingossa sattui, niin pierin, en voinut pitää',
otniš ka mina männižin hänen taga (Pr) '(jos) hän olisi ottanut,
niin minä olisin mennyt hänen vaimokseen', *ouniž vinat ka
d'onižin, pajatanižin* (Pr) '(jos) olisi ollut viinaa, niin olisin
juonut, olisin laulanut', *anniž d'engat ka ostnižin* (Pr) '(jos) olisi
antanut rahaa, niin olisin ostanut', *ed männiž* (Pr) 'et olisi mennyt',
männižid metssha ka boлат poimnižid (Pr) '(jos) olisit mennyt met-
sään, niin puolukoita olisit poiminut', *neižne ved'miž tšop pri-
heid'eke, ved'ma ūniž* (Pr) '[jos] tyttö vetelehtii poikien kanssa,
[niin] hän olisi ollut lutka' [= silloin olisi ollut sanottava v.].

PASSIIVI

tūdanuiž (~tuūdanuiž) ad'ivoihe, ka mina l'ehman annuižin (Šim)
'jos olisi tultu [nuoripari anoppilaan] vieraisiin, niin minä lehmän
olisin antanut', *bohattaha peit'ie mändanīž, ol'nīž mida otta, a bed-
naha mändhe* (Pr) '(jos) rikkaaseen pirttiin olisi menty [olisivat
varkaat menneet], olisi ollut mitä ottaa, mutta köyhään menivät',
ka,tsu rikein sei,tšime mest, ika mīd'riktaniž (Pr) 'katso tapoin
seitsemän henkeä, taikka (muuten) meidät olisi tapettu'.

Airila et al. esittävät *Vepsän oppaassaan* (1945) verbien taivutuskaavassa seuraavaan konditionaalien perfektin muotosarjan:

Aktiivi

Yks. 1. <i>annijžin</i>	<i>en annijž</i>	<i>opendanijžin</i>
2. <i>annijžid</i>	<i>ed annijž</i>	<i>opendanijžid</i>
3. <i>annijž</i>	<i>ei annijž</i>	<i>opendanijž</i>
Mon. 1. <i>annijžim</i>	<i>em annijž</i>	<i>opendanijžim</i>
2. <i>annijžit</i>	<i>et annijž</i>	<i>opendanijžit</i>
3. <i>annijžihe</i>	<i>ei annijž</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{opendanijžihe} \\ \textit{opendanijžiba} \end{array} \right.$
<i>anttaniž</i> (<i>annijžiba</i>)	<i>ei anttaniž</i>	

Passiivi

<i>anttaniž</i>	<i>ei anttaniž</i>	<i>opetaniž</i>
-----------------	--------------------	-----------------

REFLEKSIIVINEN TAIVUTUS

Yks. 1. <i>openijžimej</i>
2. <i>openijžitej</i>
3. <i>openijžihe</i>
Mon. 1. <i>openijžimej</i>
2. <i>openijžitej</i>
3. <i>openijžihe</i>

E. A. Tunkelon *Vepsän kielen äännehistoriassa* (1946) on suhteellisen niukasti esimerkkejä konditionaalien perfektin muodoista pääpainottoman *uidifongin* käsittelyn yhteydessä, esim. Ka *katsnuižin* 'jag skulle hafva sett' (Tunkelo 1946: 804), Al *peznuizžin*, en *peznuizž* 'olisín pessyt, en olisi pessyt' (Tunkelo 1946: 805), Rm *jonüizžin* 'olisín juonut' (Tunkelo 1946: 806), Kask *tonijžin* (Tunkelo 1946: 807), Pr *en annijž*, *sönijž* (mp.), Pr *poimnizžid* 'olisit poiminut' (mp.)

Laanest (1975: 170¹²) on esittänyt seuraavan vepsän (keskivepsä) konditionaalin perfektin taivutuskaavan:

Singulaari	Pluraali
1. p. <i>lugenuižin, maganuižin</i>	<i>lugenuižimai, maganuižimai</i>
2. p. <i>lugenuižid', maganuižid'</i>	<i>lugenuižitai, maganuižitai</i>
3. p. <i>lugenuiž, maganuiž</i>	<i>lugenuižiba, maganuižiba</i>

Tiit-Rein Viitso mainitsee artikkelissaan *Äänisvepslastest ja nende keelest* (1970: 135) seuraavat konditionaalin perfektin muodot: *tulnōižin* 'tulnuksid', *tulnōižid* 'tulnuksid', *tulnōiž* 'tulnuks', *tuldanōiž* 'nad tulnuksid, oleks tuldud'. Hänen mukaansa kyseinen muoto on tuotu vepsän kielen mallin mukaan viroon.

M. I. Zajcevan vepsän kieliopin *Grammatika vepsskogo jazyka* (1981) mukaan konditionaalin tunnus vepsässä on *-nuiž(i)*, passiivissa *-danuiž ~ tanuiž*. Konditionaalin tunnukseen liittyvät seuraavat persoonapäätteet: sing. 1. p. *-in*, sing. 2. p. *-id'*, plu. 1. p. *-mei*, plur. 2. p. *-tei*. Pluraalin kolmannessa persoonassa esiintyvät muodot *tuudanui(ž) ~ tuunuižiba* 'они пришли бы', *liudanui(ž) ~ liunuižiba* 'они нашли бы'. (Zajceva 1981: 258.)

Zajceva [1981: 258—259) esittää seuraavan konditionaalin perfektin taivutuskaavan:

¹² Vepsän verbiparadigman on Laanestille koostanut M. Zajceva (Laanest 1975: 169, alaviite).

Singulaari

1. p. *gö-nu-iži-ń, anda-nu-iži-ń*
2. p. *gö-nu-iži-d', anda-nu-iži-d'*
3. p. *gö-nu-i(ž)-ø, anda-nu-i(ž)-ø*

Pluraali

- gö-nu-iži-meï, anda-nu-iži-meï*
gö-nu-iži-teï, anda-nu-iži-teï
gö-nu-i(ž)-ø, antta-nu-i(ž)-ø;
gö-nu-ži-ba, anda-nu-iži-ba

KIELTOTAIVUTUS

1. p. <i>en gönnui(ž), andanui(ž)</i>	<i>emeï göðanui(ž), anttanui(ž)</i>
2. p. <i>ed gönnui(ž), andanui(ž)</i>	<i>eteï göðanui(ž), anttanui(ž)</i>
3. p. <i>iĵ gö-nu-i(ž), anda-nu-i(ž)</i>	<i>iĵ göðanui(ž), anttanui(ž)</i>

Zajceva (1981: 259) esittää myös liittomuotoisen konditionaalin perfektin taivutus-

kaavan:

Singulaari

1. p. *ol' ižin tuunu*
2. p. *ol' ižid' tuunu*
3. p. *ol' iž tuunu*

Pluraali

- ol' ižimeï tuunudeđ*
ol' ižiteï tuunudeđ
uudeĵ tuunudeđ

KIELTOTAIVUTUS

1. p. <i>en ol' iž tuunu</i>	<i>emeï uudeĵ tuunudeđ</i>
2. p. <i>ed ol' iž tuunu</i>	<i>eteï uudeĵ tuunudeđ</i>
3. p. <i>iĵ ol' iž tuunu</i>	<i>iĵ uudeĵ tuunudeđ</i>

Refleksiiviverbeistä Zajceva (1981:281—282) esittää samoin sekä

komprimoituneen että liittomuotoisen konditionaalin perfektin taivutuskaavan:

Singulaari

1. p. *t'ehnuižmoi, pidanuižmoi*
2. p. *t'ehnuižtoi, pidanuižtoi*
3. p. *t'ehnuižihez, pidanuižihez*

Pluraali

- t'ehnuižmoiš, pidanuižmoiš*
t'ehnuižmoiš, pidanuižmoiš
t'ehnuižihez (~t'ehtanuižihezoi),
pidanuižihezoi

KIELTOTAIVUTUS

1. p. <i>en t'ehnuižihez, pidanuižihez</i>	<i>emei t'ehnuižihezoi, pidanuižihezoi</i>
2. p. <i>ed t'ehnuižihez, pidanuižihez</i>	<i>etei t'ehnuižihezoi, pidanuižihezoi</i>
3. p. <i>iḡ t'ehnuižihez, pidanuižihez</i>	<i>iḡ t'ehnuižihezoi, pidanuižihezoi</i>

LIITTOMUOTOINEN

1. p. <i>ol'iziń t'ehnus, pidanus</i>	<i>ol'ižim t'ehnus, pidanus</i>
2. p. <i>ol'ižid' t'ehnus, pidanus</i>	<i>ol'ižit t'ehnus, pidanus</i>
3. p. <i>ol'iž t'ehnus, pidanus</i>	<i>uḡdeiž t'ehnus, pidanus</i>

KIELTOTAIVUTUS

1. p. <i>en ol'iž t'ehnus, pidanus</i>	<i>emei ol'iž t'ehnuoi, pidanusoi</i>
2. p. <i>ed ol'iž t'ehnus, pidanus</i>	<i>etei ol'iž t'ehnuoi, pidanusoi</i>
3. p. <i>iḡ ol'iž t'ehnus, pidanus</i>	<i>iḡ uḡdeiž t'ehnuoi, pidanusoi</i>

2.3.2 Äänisvepsä

Äänisvepsän aineisto sisältää kaikkiaan 23 konditionaalin perfektin muotoa. Näistä neljä on liittomuotoisia.

Šoutjärvi

Liittomuotoinen

Kacu, silei rad päivaks, mise *oliž erigiittud* döuh eriži. (VRS: 37)

Kac, mise mihessai *oližid* tuhkan i touknan *erigiitnu*. (VRS: 35)

Mise kaikutte zdorovi i bolni kudamb voib ištta, mise kaik *oldeiž todud* tänna. (VRS: 38)

Komprimoitunut (tyyppi A)

A mina, jes' i *pañižin* yöri haškusen, ka hän mindai ambjiž. 'Mutta jos olisin astunut vielä askelenkaan, hän minua olisi ampu-
nut.' (NÄKVM: 138)

- NB! Päälauseessa konditionaalinen preesens konditionaalisen perfektin funktiossa.

t'enižin nečsen tuskaižen / ka *en zavod'niž* ištta

'jos olisin tiennyt tämän (rakkauden) tuskan, / en olisi alkanut istuskella' (ÄVN: 110)

Matvejanselkä

Komprimoitunut (tyyppi A)

Oigenzin znaetel' i ezmäižel kerdal ku *pidanižin* ka *riknjžin*.

'ojensin — tiedättekö — ensimmäisellä kerralla kun olisin tähännyt [tarkkaan], niin olisin tappanut.' (NÄKVM: 149)

et sūttajž mindaj móto — ka kirpi,t'šar *annijžin*.

'Jos ette olisi tuominneet minun edukseni, niin olisin antanut tiilestä.'

(ÄVN: 46)

- NB! Sivulauseessa konditionaalin preesens konditionaalin perfektin funktiossa.

mindaj *söttanijž ei ottanijž* voinha ka

'minua he [pojat] olisivat syöttäneet, jos ei (heitä) olisi otettu sotaan'

(ÄVN: 52)

Rozme

Liittomuotoinen

mó tul'em mé,tsaspaj ka mīse širaj kaik *ol'iš t'ehtud*

'(niin että kun) me tulemme metsältä, sinulla kaikki olisi tehtynä'

(ÄVN: 114)

Komprimoitunut (tyyppi A)

om maksajinε, / *ottanijž* händast sardataks.

'On (mulla) armas / otettaisiinpa [pro olisi otettu] hänet sotilaaksi!'

(ÄVN: 118)

Pervakoi

Komprimoitunut (tyyppi A)

kudambaņke mina gul'ein, ka se maks mindei *otnijž* mehel'e, ka

mina *rod'nijžin* kūme kuhmut_kerdar.

'Kenen kanssa minä kuljeksin, niin [jos] se ystävä olisi ottanut minut miehelään, niin minä olisin synnyttänyt kolme pohattaa kerrallaan.'

(NVM: 151—152)

t'enijžin né,t'sin rozrukaižen, išta en zavodž, i,tšein nofel'e

kohtjizel'e tuskažd' bǐ en annjiz.

'Jos olisin tiennyt tämän erossaolon, en rupeaisi istumaan, nuorelle vatsalleni, ikävää en olisi antanut.' (NVM: 190)

t'enjiz'n ěeti·m izmenäižen, ištta en zavot'niž, ičšīn nofel'e
kohtjizel'e tuskaižid en annjiz.

'[Jos] olisin tiennyt tämän petoksen, en olisi ruvennut istumaan, omalle nuorelle vatsalleni ikäviä en olisi antanut.' (NVM: 190)

Pervakoi-Kalajoki

Komprimoitunut (tyyppi A)

enambad ī el'anu sīd, ika koñd'ī sōniz akaižen.

'Enempää ei asunut siellä, taikka karhu olisi syönyt akan.' (NVM: 185)

Himjoki

Komprimoitunut (tyyppi A)

- mina šil'ī — en mugoman šōman — kand'īšizīn — i andajizīn
— da en mugoman šil'ī — i kel'jan tehnižin — a rujas pafēmban
'Minä en olisi sinulle sellaista ruokaa kantanut enkä antanut enkä
olisi tehnyt sellaista kammiota, vaan paljon paremman.' (ÄVN:
162—164)

- NB! Kahdessa ensimmäisessä lauseessa konditionaalīn preesens
konditionaalīn perfektin funktiossa.

mina šil'ī — šinunno kāvizizīn — i sobat šil'ajī — žmenīzīn
paksumba — i šindajī pezetaizīn

'Minä sinulle ... sinun luonasi olisin käynyt ja olisin vaihtanut
useammin sinun vaatteesi ja olisin pessyt sinut.' (ÄVN: 164)

- NB! Kaksi konditionaalīn preesensia konditionaalīn perfektin
funktiossa.

2.3.3 Keskivepsä

Keskivepsän aineistossa esiintyy kaikkiaan 35 konditionaalien perfektin muotoa.

Näistä 32 on komprimoitunutta A-tyyppiä.

Tšikla

Komprimoitunut (tyyppi A)

"Vot", sab, "minä prosti, olen, ei ka, sinä *olnī,žid*, vol enamban *toni,žid*'.

"Kas", sanoo poika, "minä olen alhainen; mutta jos sinä olisit ollut, niin vielä enemmän olisit tuonut." (NÄKVM: 499)

Vot ku tanij kaiked'-ni minä *toni,žid*, votj me sinuŋke vähäižen söhtaizimai.

'Katsohan: kun minä taannoin olisin kaikki tuonut, niin, kas me, minä sinun kanssasi, saisimme pikaisesti vähäisen syödä.' (NÄKVM: 473)

Karhila

Liittomuotoinen

potom üks mež haravjičob, snapud sirdl'emei čurha, keskustejine štobj *olj,ž* tazo, ruğiš šihe *laŋgenu*. (OVR: 55)

Šimjärvi

Komprimoitunut (tyyppi A)

Mina en kul'ištanuiž ka vönuiž sindai igaks.

'Ellen minä olisi kuullut, niin olisi vienyt sinut iäksi.' (NÄKVM: 241)

Muga hän i лopihez, i ka εjan *tehnuiž* bedad.

'Muuten olisi paljon tehnyt vahinkoa.' (NÄKVM: 224)

hän sanui: *tūdanui* (~-*nuiž*) ad'ivoihe ka mina l'ehman *annuižin*.

'hän sanoi: [Jos] olisitte tulleet vieraisille, niin minä [noita-akka] lehmän olisin antanut.' (NVM: 127)

- NB! Passiivi.

Järvienkylä

Komprimoitunut (tyyppi A)

Tuli priha vellidenno, sanub: "Oi, tii goräd, etei sanut, a minä *männuižin*, ka amu lämmöid *otnuižin*." (VRS: 139)

Pondala

Liittomuotoinen

konz l'ehm čakau l'üpsab, šioi l'üutas puikiižen, miše *ol'iz l'ähtnu* oksaiše - -. (OVR: 285)

Komprimoitunut (tyyppi A)

vouged gä-se *ounuiž* ka mina *l'ähtnuižin*, гäло *vedaunuižin* véhehen. *l'ähtnuižin* da gädrine kukudai voiin ka venehes *pidanuižimoi*. (OVR: 109)

лapsed abutaškafihe da endo mina *prapadnuižin* лapsid'erne ühthe kogoho. (OVR: 124)

PetsoilaLiittomuotoinen

šot panda muga, míšo oŋgen bardaižennou *oleiž* pol' šotud
(OVR: 79)

Komprimoitunut (tyyppi A)

aḥ, sanub, hödvühid en oṭand, *ounuižiba* mūgoṭ'id'.
'Ah, sanoo, suotta en ottanut, olisivat olleet molemmat.' (NVM: 76)

ihтеле *ii_uddainus* touknad söda, a toižele bulkoid'. (OVR: 91)

LadvaKomprimoitunut (tyyppi A)

annuižid' hot' miini muřzamen katsteš.
'Olisit antanut vaikka minulle morsianta katseltaessa.' (NÄKVM:
396)

Tatoi *hambastanuiž* ka sirpiñe *tšapnuiž* / *ougušid' ei nühtnuiž.* /
Snapuižen *t'ehnuižin* tazoižen / *Sidonuižin* kiŋkt'äšt'i / *Kabarnuižin*
kahten pólen / Pähüden *t'ehnuižin* kut itšin druguižü.

'Jos isä olisi hammastanut, niin sirppi olisi leikannut, ei olisi nyhtänyt
oljenkorsia. Olisin leikannut lyhteen (~sitomen) tasapäisen, sitonut
sen kiinteästi, sylennyt kahdelta puolelta, tehnyt pään sellaisen kuin
on omalla ystäväiselläni.' (NÄKVM: 435—436)

Otnuižin ka *uudanuiž* mini sapkad. (VRS: 122)

ñet'ile ukoле sanub: *em_mā* sinuŋked, *em_mā*, ka *riknuižid'*

'Tälle ukolle hän sanoo: En lähde sinun kanssasi, en lähde, niin olisit
tappanut.' (NVM: 92)

Tonuižid' ku tšoman vitsaižen.

'Jospa olisit tuonut pienen soman vitsan.' (NÄKVM: 400)

tonuižid' ku tšoman vitsaižen.

'Jospa olisit tuonut soman vitsaisen!' (NÄKVM: 401)

Pážaren kyläryhmä

Komprimoitunut (tyyppi A)

Ńetsen t'ednuižin / En kezernuiž hoikašti / En kudonuiž paksušti / En päivitanuiž vâuktašti verhij'e.

'Jos tämän olisin tiennyt, en olisi hienoksi kehrännyt, en tiiviiksi kutonut, en valkoiseksi päivänpaisteessa valkaissut vieraita varten.'
(NÄKVM: 347)

2.3.4 Etelävepsä

Etelävepsän aineistossa on kaikkiaan 15 konditionaalnin perfektiä, joista 1 on liittomuotoinen:

Sodjärvi

Liittomuotoinen

kond'jâ *södut ol'iz* ka l'iha ihtō tahō södut. (OVR: 211)

Komprimoitunut (tyyppi A)

hän *tabadanuiž* kuñican, a se kužuinē ī roht'ind fat't'agi. (OVR: 233)
muga-se mina *en varaedanuiž*, no minā oli oruzj mugoeñe hond
(OVR: 235)

Tšai glaKomprimoitunut (tyyppi A)

emā kāsknūš ka *emā kargād'anūž*, paimen ī vinovat.

'Jos emme olisi käskeneet, niin emme olisi tanssineet, paimen ei ole syyllinen.' (NEV I: 43)

mit' *ńe*tse kivi murenub, muga i *ńe*tse kibu *murenūž*.

'Kuten tämä kivi murenee, niin myös tämä kipu muretkoon.' (NEV II: 145)

- NB! Konditionaalin perfekti imperatiivin funktiossa.

nu spaši·bo bašib mužikāne, ī sinuŋ_kokat'id *ounūž*

'No kiitos, sanoo, mies-kulta, jos ei sinun kukkoasi olisi ollut' (NEV I: 34)

a vojt' sā bašib_svišńida, *ebad* bašib_sidotud *ounūšpad* ka *пиа-kahtanūšpad*.

'Mutta voit sinä sanoo viheltää, jos eivät sanoo sidotut olisi olleet, niin olisivat [silmät] pullahtaneet ulos.' (NEV II: 64—65)

māne bašib nūgūt_kod'he, enambad bašip_sindāž mi ņi ken ī durakoks *sanūž*.

'Mene, sanoo, nyt kotiin, enää, sanoo, sinua kukaan tyhmäksi elköön sanoko.' (NEV I: 22)

- NB! Konditionaalin perfekti imperatiivin funktiossa.

a ī bašip_ku sida silēž hüvüst *tehnūž* ka mā hänen tönüm_bašib *rišnūžin*

'Mutta jos ei, sanoo, sitä hyvyyttä sinulle olisi tehnyt, niin minä hänet, sanoo, tänä yönä olisin tappanut' (NEV I: 35)

ku se *trońnũž* ka se *riknũž*

'jos se olisi koskenut, niin se olisi tappanut' (NEV I: 40)

Fedramägi-Tšaiгла

Komprimoitunut (tyyppi A)

ah ti hospod´i, tarbiž ol´ ĩ antta veljele se ka meile igaks *ounũž*
ńetida kromad, leibad da ...

'Ah hyvä jumala, ei olisi pitänyt antaa veljelle, niin meille iäksi olisi ollut siitä kannikasta, leipää ja ...' (NEV II: 73)

Arskahiti

Komprimoitunut (tyyppi A)

mä | *te ħnũžńi* varzañ se da | u·htjã | sa·tõd´ |

'minä olisin varsan tehnyt, mutta hukkaan saatoit' (NEV II: 47)

2.3.5 Vepsän “kirjakieli”

Vaikka varsinaista vepsän kirjakieltä ei ole kehitelty, on vepsäksi ilmestynyt joitakin lähinnä oppikirjoiksi tarkoitettuja teoksia 1930-luvulla. Samoin aivan viime vuosina on vepsän kielen harrastus jälleen herännyt ja vepsäksi on julkaistu muun muassa aapinen ja lukemisto. Tässä tutkimuksessa ainoaksi vepsän kirjakielen näytteeksi olen ottanut Markuksen evankeliumin vepsännöksen *Markan evangeli* (= ME) vuodelta 1992. Siinä esiintyy kuusi konditionaalin perfektiä: *oližiba pästtud, ei mändnuiži, ei oliži lühendanu, voinuiži* (2 kertaa), *ei olnuiži sündund-ki*. Seuraavassa muodot konteksteineen (suomennokset Uuden Testamentin 1992 mukaan):

I oli muga. Ioan valati rahvhatomas mas i saneli, miše rahvhale tarbiž käreautas grähkäspäi Jumalaha i valadatas, miše heiden grähkäd *oližiba pästtud*. (ME 1: 4, s. 11—12)

'Ja näin tapahtui. Johannes Kastaja julisti autiomaassa, että ihmisten tuli kääntyä ja ottaa kaste, synnit jotta annettaisiin heille anteeksi.'

I kuna hän *ei mändnuiži*, lidnha, sur'he vai pen'he külähä, rahvaz toskeliba läžujid irdale i pakičiba, miše heile voizi kosketada, ku nimidä tošt, ka hänen sädon rounad. I kaik, ked kosketiba händast, tegihe tervhikš. (ME 6: 56, s. 37)

'Ja minne hän vain meni, kylään, kaupunkiin tai maaseudun taloon, aina ihmiset toivat sairaita aukiolle ja pyysivät, että nämä saisivat edes koskettaa hänen viittansa tupsua. Ja kaikki, jotka koskettivat häntä, paranivat.'

Ku Sur' Izand *ei oliži lühendanu* sidä aigad, ni üks' mez' ei voizi kaitas. No neniden täht, kudamboid hän om valičenu, hän om lühendanu sen aigan. (ME 13: 20, s. 67)

'Jos Herra ei olisi lyhentänyt sitä aikaa, yksikään ihminen ei säästyisi. Mutta niiden tähden, jotka hän on valinnut, jän on lyhentänyt sen ajan.'

Sen *voinuiži* möda i antta rahan gollile. *Voinuiži* sada koumesadad dinarijad vai enambba." Hö kovas laiba akad. (ME 14: 5, s. 69—70)
Sen olisi voinut myydä ja antaa rahat köyhille. Olisi siitä ainakin kolmesataa denaaria saanut." He moittivat naista ankarin sanoin.

Mehen Poig lähteb tägäpäi ani muga, kut necen polhe oli kirjutadud, no gor'a sille, kudamb möb händast! Sille mehele oliži paremba, miše hän *ei olnuiži sündund-ki*." (Me 14: 21, s. 71)

'Ihmisen Poika lähtee pois juuri niin kuin kirjoituksissa hänestä sanotaan, mutta voi sitä, josta tulee Ihmisen Pojan kavaltaja! Sille ihmiselle olisi parempi, ettei hän olisi syntynytäkään.'"

Markuksen evankeliumin vepsännöksessä on käytetty runsaasti konditionaalien perfektiä verrattuna suomennokseen. Huomiota herättävä seikka on kuitenkin se, että käännöksessä esiintyy niin liittomuotoisia kuin molempia komprimoituneitakin muotoja. Tämä vaikuttaa kieltämättä linjattomalta ja sekavalta.

2.3.6 Kokoava katsaus

Taulukosta 3 selviävät kokoavasti vepsän aineiston konditionaalien perfektin muotojen frekvenssit:

TAULUKKO 3. Liittomuotoisen ja komprimoituneen konditionaalien perfektin muotojen frekvenssit vepsässä.

Murteisto	Liittomuotoinen	Komprimoitunut	
		Tyyppi A	Tyyppi B
Äänisvepsä	4	19	0
Keskivepsä	3	35	0
Etelävepsä	1	15	0

Vepsässä komprimoitunut konditionaalien perfektin tyyppi A on hallitseva. Liittomuotoista konditionaalien perfektiiä esiintyy lähinnä sporadisesti. Näistä yhdeksästä muodosta seitsemän on passiivimuotoja, joskin keskivepsän aineisto sisältää myös passiivista komprimoituneen konditionaalien perfektin. Vaikuttaa siltä kuin passiivista ei olisi osattu muodostaa komprimoitunutta konditionaalien perfektiiä. Zajcevan esittämistä konditionaalien pluskvamperfekteista (tyyppi B) ei aineistossani ole yhtään esiintymää.

3 KONDITIOONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYMÄT KAAK-KOISHÄMÄLÄISTEN MURTEIDEN PORVOON RYHMÄSSÄ

3.1 Askola, Pornainen ja Porvoo

Johdannossa (luvussa 1.2) olen esitellyt komprimoituneet konditionaalin perfektin muodot, joita on esitetty kirjallisuudessa Askolasta, Pornaisista ja Porvoosta, joten en katso enää tässä tarpeelliseksi esitellä niitä. Seuraavassa keräämäni aineisto on esitelty pitäjittäin:

ASKOLA

Liittomuotoinen (aktiivin myönteinen¹³)

olisin _āmul ja huomen _ātellu ette mikäs hullu nüt_on [kun kello näyttää väärää aikaa]. (MA)

miε *oisin* _antan tält [lisää kahvia]. (MA)

olsim miε seṅ [puun] sillo *hakkannu*. (MA)

- - ett_olis, *halveksittu* pal^aveli_ioi tajkka, talon_istäntä tai emäntä et se *olis* nyt *halveksinu* palvelijoitaas - -. (AM: 6)

- - ku miε *oisin*ṅ küläs_istunū. (MA)

oisihhā miε sem pernat_istuttannu. (MA)

¹³ Olen noudattanut kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmän muotojen esittelyssä Muotoopin keruuoppaan (1969: 122—123) jaottelua erottaa aktiiviset ja passiiviset sekä myönteiset ja kielteiset muodot omaksi ryhmäkseen.

olishā se istuttannukkī [perunat]. (MA)

se oli niijko kate₁utta tai mistä se *olis johtunu*. (AM: 9)

külhā *olisittej ju₁nu*. (MA)

kül se [mansikkamaa] *ois kannattannu* puhristä. (MA)

ois pūk kastunnē. (MA)

ja se *olis se₁* [radion] *kattonnun* kül vielä₁ette *olis tainnu sāra se₁*
kuntōkī. (MA)

mi₁ *olisij kaffī keittän*. (MA)

päivā moron. *olisij keittännū* kahvīkī muk ko kakarat söi poron.
(MA)

oisin ūhrelkī kelpannu ühtä hüvin ['olisi yksikin maitolitra riittänyt'].
(MA)

ihan niijko ne vaate *olis sìn^ä*, *ṁ*, kasteen ja auriņkov vaikutuk-
ses, *kirkastunnu*. (AM: 81)

- - ei se [Linnankoski] sip puto₁ust laskennu, *ku₁lluhā se olis*. (MA)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

mi₁ *olisin laittan* sen [kunniamerkin] tähäv verhō. (MA)

ne *ois laittanneit, fōranneit* ['vuoranneet'] ton tūtin ['savuhormin'].
(MA)

se oli nīŋku *ois* veittel *leikkannu* minū. (MA)

ett^ä *olis* missää [kuolleita] *liikkUNNU*. (AM: 37)

- - ei ne mitää koskaa tās, puhunneet vakkolajsekkaa että *olis*
niīŋko, [kuolleita] *liikkunu* tai, *kulkennu* ku - -. (AM: 38)

olisil leikka_{uksem} perā *lähtenü* kävelemäkī. (MA)

koti *olsiv* vissī *lähtennü*. (MA)

nūthā se kaffi *olis* vasta *maistunü* ko *ois*, *ois* vā joku *vītin* tuol keittä
tuol sisäs. (MA)

oisin _{ām}ul *makannu* vā eŋkā *tiēnois* _{ajastām} miřtā. (MA)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfektin rinnasteisessa
päälauseessa.

oisim mennü k ü t ö l ä l l e päivā sanomā. (MA)

[Eino Kalima] ei koskā arvostellu nī et se *ois moittinü*. (MA)

isä *olis myyny* jo to_{usel}, helpommal hinnal mut _{äiti}, piti viäl
hinřtaa enempi sitte niil porsa_{ijl} ja. (AM: 82)

jos tūε *olisitten nähnü* - - . (MA)

mut_ettei silloj ny-, ollu mitää ett_olis_ollu, ovet niinj kovas
lukittu tai mitää niit_oli - -, (AM: 10)

siin siiv Vakkolas oli tapahtunu sil tapaa ett^a yks, talon tyttö se
olis_ollu, tytär nii se *olis halunnu* niinj kovast päästä toisee taloo,
miniäks - -. (AM: 19)

-- että ne täyty olla vaa niinjko, *olis_ollum* mel^ekee^v valamiit
naim-, najmakaupat. (AM: 23)

parempi *ois_ollu* ku *ois sanonnu* sanomäs. (MA)

nüt se kaffi *olis* vastapoičkä *ollu*. (MA)

mu t_ettenhää miä tiärä *olisko* sitt^e *ollu* ni että ne [ihmiset
vanhaan aikaan], pel^ekäsivät ja hermostuvat niim pal(jo) että ne
luuli että, ne kuale liikku. (AM: 36)

sillom mailmas ku *oisin_ostan* seij [ruohonleikkuu] konēn. (MA)

olsim miε kermā ostannu muk - -. (MA)

mitäs siε *oisit_ottan?* (MA)

sillojnhan se [tervahauta] *olis palanu* kaikki ['kokonaan']. (SKNA
374)

miεhā sen_ [maton] *olsim pessü*. (MA)

olis pistännü valjät [hevosen] selkã. (MA)

ois pitännü ilmottã polīsille. (MA)

- - et se oli nyt niin̄ko sellain taksa et se *olis pitãny* jotājn, saara onnee tulemaa ittellees ja, ja toisille - -. (AM: 9)

minulp *pitãnü* *ois* tulla h e l s s i η k i s t_üks minuη sisareη flikka. (MA)

- NB! Kããnteinen sanajãrjestys.

se [poika] *olis* nĩ mielellãs *polttannu* tupakkã ja l i n n a η k o s k i ei antannu. (MA)

kül miε *oisin* sem *puhristannu* ku *oisin tiεnü*. (MA)

em miã-, em miã muista ketãã ett_ *ois*, *puhunneet* sit_ettã se *olis* nōjn niin̄ko, vihamiãlisek *saaneet* tonttuu - -. (AM: 43)

kül ne *olis* nuōrep *purkanu* tãm [puuhellan] poiskĩ. (MA)

se *olis pãssü* hüviη karkü jos se *olis halu,annu*. (MA)

miε *olsin sãnu* sen [maton] halvemmal. (MA)

kül miε nüt_ *olsin sãnu* ['voinut'] üllējkĩ müttã. (MA)

[en muista] keltã miε tollassen_ *olsin sãnukkã*. (MA)

*olisin*hā miε *sānu* ['voinut'] mennä naimisīkī - -. (MA)

*olsitte*hā tüε *sānu* sik kattō. (MA)

Ja miä *olisin* *sānu* mūtūkin sen monta kertā S i s s i n [hevonen].
(SKNA 374)

'sinun' *oisit* *sanonnu* [etkä teititellyt] ni *oisij* *kūtellu*. (MA)

miε *oisij* kül nīm miεlelläin *sanonnu* sille pojalle mu - -. (MA)

ja miε em muistan *ett* *olsin* *sanonnu* [missä avain on]. (MA)

ei tiεrä vaikk *ois* *sülkenükkī* [matolle]. (MA)

se [äitini] *ois* *süēnü* minun *ülös* [kun oli niin vihainen]. (MA)

olsij jo monta kerřtā *süēnü* pernoi mut *ei* o ühtā ollu. (MA)

- - kun se *ois* *tahtonnu* et miε *oisin* *hoitiñu* sit. (MA)

ei ne sit senřtää erittäin koskaa puhunneet *et* siäl, että Askolañ
haupa_{usmaa}l^a *olis* mitää, kummituksii *tapahtunu* - -. (AM: 42)

oisin *tarnu*, päästäkkī jo sīk [niittämisestä] ko, *oisiv* vāñ *nūtännü*.
(MA)

- - *olis* *tarviñnu* olla siinä kaikki. (AM: 8)

- - rupes_ooikee hyvä mallas maistumaa niijko *olis* nojn, *tellänny*,
kuin_{ka} miä nys sanosin sokerii, ja tollas-, - -. (AM: 15)

- - mitä *olis tullēt* tekemä. (MA)

- - et se [lehtimajajuhla] *olis* siit *tullu* peräisin Suamee ko Suomi
on *tullu* kristinuskoo - -. (AM: 8)

sit_o *olis* vissin *tullu* hüvä rati_o viel. (MA)

olishā tullu pois [töistä] ma_{kk}kāmā koti_ās nü. (MA)

mi_ε sanoin_o *olsittehā* nüt *tullu* kattomā - -. (MA)

sit *ois_o täütinnü* vissim passā. (MA)

jotain_o *olis täütinnü* sanō. (MA)

mi_ε *oisin täütinü* laulā, mut_o enhā mi_ε kehtanu ['tohtinut'] laulā.
(MA)

Liittomuotoinen (aktiivin kielteinen)

em mi_ε nīt_o *ois_o antannukkā*. (MA)

eihā veljekset_o *olis lassu* meittä pois. (MA)

ettei olis, lūllu ette mi_εkī sentā näim pitkälle olem pässü. (MA)

vaikkei ois lūllu mitä [mansikoita] tulevaṅ ku [oli niin huono kevät].
(MA)

- - missä riihes_oli ollu kuale, ni sit niinḡo kajhtovat taiḡka nii,
että, ei oiḡkee siit_ohi olis menneet - -. (AM: 35)

en takasi ois v a k k o l ā m mūtannu. (MA)

em miε itte olis_osannu näin, tälviṡi tät_elämä vierä etēpäin - -.
(MA)

en olis ostannukkā. (MA)

eḡkā miε ilman sit flikkā olis pelastunnukkā. (MA)

sittemmin_ei olis_enā pessü. (MA)

kyl ne välil jätti, jätti jotaḡn [tontulle syötävää], niinḡo salaa
ettei pitānny oiṡs toiḡset_ihmiset huamaa. (AM: 43)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

se ei ois puhunnu sanākā jos_ei miε oltais kūsüttü. (MA)

eihā ne ois mitä [tv-antennia] pāssü laittamā ku miε oisḡ
külās_istuḡu. (MA)

- - joulupäḡvān^ä ei olis saanu mennä mihkää kylää - -. (AM: 9)

- - sil taḡpā salaa ettei kukaa olis saan^u tiätää [että tontulle

annettiin ruokaa] - -. (AM: 44)

sill_oli jottain sil sanottu ette, *ettei se ois sännu* nīm paljo touhū.

(MA)

em miε ois mittä hoitajä tahtonnu ittellein. (MA)

se *ei* mitä pahā kellekkā *olis tahtonnu*. (MA)

enhä miε *olis tainnu* sillom mitä osā ostākā. (MA)

ei minū *ois tarvinnu* hoitī kučkā. (MA)

ettei toi seinäkā nüt_olis *tarvinnu* reppē. (MA)

em miε mihkā *olis* sinne eñā *uskonnu* ['uskaltanut'] mennä kävelemä. (MA)

ei siel_ois *voinu* lehmä pitākā. (MA)

ei sit_ois *voinu* uskō ette se [lipputanko katui]. (MA)

Komprimoitunut (aktiivin myönteinen)

ja se *tahtonnois* 'tuh h e l s s i η k ī' sano. (MA)

muṭ nekos nüt *vāttinnöis* mitä semmois tehrä. (MA)

Komprimoitunut (aktiivin kielteinen)

oisin ₂ām₁mul makannu vā *erġkā tiēnois* ₂ajastām miřtā. (MA)

- NB! Liittomuotoinen konditionaalin perfekti.

Liittomuotoinen (passiivin myönteinen)

kaffi *olġtais juġtu*. (MA)

ei tiērettü mihkä *oltais lennettü* [kun oli niin kiire]. (MA)

miē tahroin ₂aina et ne [keinutuolin käsinojat] *olis mālattu*. (MA)

kom miē *oltais ostettu* se kone. (MA)

aina on ₂ollu semmonen niġku, kaikki *oltais*, monta sukupolvē,
puhellettu ühtē hīlē. (MA)

oltashā miē *sātu* ['voitu'] mennä [kammariin]. (MA)

ei, em miē muista ainakā ett ₂olis, *olis tehtü* [tervaa] mut ₂ette - -.
(MA)

miksei miē tultu kahta vuotta aikasempā *oltas viētü* karjanhoitaja
mu₂as. (MA)

oltashā miē tänne *voitu* tulla istumā. (MA)

Liittomuotoinen (passiivin kielteinen)

se ei ois puhunnu sanākā jos ₂ei miē *oltais küsüttü*. (MA)

PORNAINENLiittomuotoinen (aktiivin myönteinen)

Sanoovat ette mustalaiset *olis antanu* sen nimen sille [Halkiankyläl-
le]. (SKM I: 230)

ei noin, ei juhannusteks tullup, prükämiseks ['oluen valmistamiseksi']
sit sanovak ko se, *olis hapantunnu*. (MA)

olisim minä *kükennük* kül ompelemäj [ompeluseurassa] ku minä
olen ollu vätturi, aina, jo, iälläni. (MA)

se [kraatari] *olis* perunamāta *küntänniin* ni - -. (MA)

tekomiäs se, se *olis* vähä toisel taval sätte *laittannu* sek [portaat] ko
se isäntä mārā. (MA)

kun ei ollu mitā semmosta viljā, mitā nüt *olis*, *l̄kentünūs* si, oille - -.
(MA)

Siel mettäs näkyv vielkii niinko siin *olis ollu* joku tulenpitopaikka.
(SKM I: 231)

Hämeenlinnaa oli vaa mies lähtenny kävellen menemää vaikka talos
olis ollu monta hevoist. (SKM I: 229)

ja, se [kalja] *olis ollu* ilman n̄n äitelä ja, makkēk kun, ei, humalā
ollois vaikka se *olis käinükkī*. (MA)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfektin sivulauseessa.

tā *olis ollu* pitkä matka hakē ja viärä. (MA)

[olutta valmistettaessa] täütü pittā vähän aikā sīn noin, pihrīs sik
kivvē ko sellas ois tīnum pohjān ni se pūpohja *olis palan, tullois*
mustā täütē noi. (MA)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfekti.

ei, ne ittelliset tahtonu mistā sāra, miṅkā *pannu oisvat*, lehmās. (MA)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

jos se [kraatari] *olis* viäl sa-, *puhuñnu* ni minā *olisin sanonnu* - -.
(MA)

ei ne [lihat] *pūsünnü (olis)* hüvänä kesäl jos ne *olis ollus suolattu* ni.
nīhin *tullois* matoja. (MA)

- NB! Komprimoitunut konditionaalin perfekti jälkimmäisessä
virkkeessä.

miähethä *olis sūttunu*, pahuksest - -. (MA)

sit [kinkkua] *ois sūñnnü* vaik ittēs halki. (MA)

Nälkäkuolemahaa siit piaa *olis* ilman apuu *tullu*. (SKM I: 231)

vaikk_ *olis* joku, semmonev *viänü* kun ei - -. (MA)

Liittomuotoinen (aktiivin kielteinen)

mamma nüt *ei olis heittäñnü* vettä kennēm päl. (MA)

ei sīnt [mäestä] auto *olis, pässükkä* - -. (MA)

ettei se oikē se, enne, enne *olis* toi ovikā *sopinñu* toho et - -. (MA)

Eikä siel mettäs muutoin *olis* toimeen *tullukkaa*. (SKM I: 231)

ei meirän, mamma nüt *ei* semmotti, *olis uskonnukkā*. (MA)

Komprimoitunut (aktiivin myönteinen)

külhā pappā *ollois* [mukana karjapoikaa kastelemassa], pappā kül heitti vettä - -. (MA)

ko omitto *olloih* līka kūma [kesällä lampaille]. (MA)

nīhin *tullois* matoja. (MA)

tullois mustā täütē noi. (MA)

Komprimoitunut (aktiivin kielteinen)

ja, se [kalja] *olis* ollu ilman nīn äitelā ja, makkēk kun *ei*, humalā *ollois* vaikka se *olis* käinükkī. (MA)

siäl [mallassaunassa] ne [nuoret] istu savus ja välil tahtovap pittä ovvē aukikī *eikä* sit *sānnois* pittä auki. (MA)

ei tarvinnois sit ruokapussī. (MA)

Liittomuotoinen (passiivin myönteinen)

ei nīs [nurkkatansseissa] mitā - - ollu et, nīh mitā *olis* oikē *pūrettii*

[lupaa] mūta ko sil' talon, isännält vā et, nī. (MA)

PORVOO

Liittomuotoinen (aktiivin myönteinen)

- - jos jotain *olis* hampaankolhoo jäänykkii. (SKM I: 234)

em miä ainakān muista, ett *olis* nyt *kuallu* sihi leikka_uksēn. (SKNA 2446)

ru_ṅ *kans olisko* _nīt [nauriita] *laitettu*. (SKNA 2446)

kūlhā sinne [uuniin] *mennū* _ois nīt paljo oikein. (SKNA 2446)

- NB! Käänteinen sanajärjestys.

- - ko syrānkii oli kerran huano nii *olis pitāny* myāntāmāā hua noutees. (SKM I: 233)

Olisko sīnā vanhassa ovesa sit *ollu* nītākān raudast. (SKNA 793)

kesä_ajal ko silloin oli vielä lämpyset ajat, ni lintukin, nīn se *olis pahentunu* pian. (SKNA 793)

Justiiko luulin saavain tos paikas ja *olisin päässy* samantiān kotia. (SKM I: 232)

Kylhāā joku muukii *olis* härissāās silviisii *tehny*. (SKM I: 233)

Ja *olis tullu* enempäkin mut _eihā müā nīm paljon oikēn otettu

vastāṅkān. (SKNA 793)

Liittomuotoinen (aktiivin kielteinen)

ei se olis happantunu oikēn taikina. (SKNA 2446)

vaikkei enää olis oikee kannattannukkaa, ko syrānkii oli kerran huano nii olis pitāny myāntāmā huanoutees. (SKM I: 233)

Eihää sit muutoin olis koko taloo pimees löytānnykkää jollei huikkaamist olis kuullu. (SKM I: 233)

Sokasi se vaa ja pöllānnytti *ettei olis luullu.* (SKM I: 232)

etemmähää olis uskonnū (SKM I: 233)

ei nīt [lampaita] ilman *olis oikein voinu.* (SKNA 2446)

Komprimoitunut (aktiivin kielteinen)

Ja *eihää luullois* ko Eerlanni oli miāhiin miās. (SKM I: 294)

3.2 Kokoava katsaus

Taulukosta neljä ilmenevät konditionaalin perfektin muotojen frekvenssit Askolassa, Pornaisissa ja Porvoossa:

TAULUKKO 4. Liittomuotoisen ja komprimoituneen konditionaalin perfektin muotojen frekvenssit Askolassa, Pornaisissa ja Porvoossa (passiivimuotojen frekvenssit on esitetty suluissa).

Pitäjä	Liittomuotoinen		Komprimoitunut	
	Myönteinen	Kielteinen	Myönteinen	Kielteinen
Askola	86 (9)	24 (1)	2	1
Pornainen	21 (1)	5	4	3
Porvoo	10	7	0	1

Askolassa, Pornaisissa ja Porvoossa liittomuotoinen konditionaalinen perfekti on hallitseva. Vain sporadisesti näyttää esiintyvän komprimoitunutta konditionaalinen perfektiiä aktiivissa; passiivissa liittomuotoinen konditionaalinen perfekti on yksinomainen.

Komprimoituneita muotoja on aineistossani kahdeksasta verbistä: *luulla* (1), *olla* (3), *saada* (1), *tahtoa* (1), *tarvita* (1), *tietää* (1), *tulla* (2) ja *viitsii* (1). Kaikki tapaukset ovat singulaarin 3. persoonan muotoja.

4 KONDITIOONAALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTYMÄT VIROSSA

Myös kirjavirossa esiintyy vastaava synteettinen konditionaalinen perfekti — kylläkin keinotekoisesti istutettuna¹⁴ —, esim. *Tulnuksid sa varem, olnuks kõik korras = Oleksid sa varem tulnud, oleks kõik korras olnud*. Synteettinen muoto on mahdollinen vain aktiivissa, jossa tunnus *-nuksi-*, yks. 3. persoonassa *-nuks* (= partis. perf. *-nud* + kond. *-ks(i-)*), liittyy yleensä *da*-infinitiivistä saatavaan vartaloon, esim. *käi/nuksi/n, -d, käi/nuks, käi/nuksi/me, -te, -d*. Synteettistä perfektiä voidaan käyttää myös persoonapäätteettömänä *nuks*-loppuisena. Remeksen mukaan synteettinen konditionaalinen perfekti on kirjakielessä yleistymässä, mutta puhekielessä se on harvinainen. (Valgma — Remmel 1968: 118; Remes 1983: 127; EKG I: 241—242.)

Kettusen (1943: 472, alaviite) mukaan synteettisen konditionaalisen perfektin istutti viron kirjakieleen 1920-luvulla Oskar Loorits¹⁵, joka oli tutustunut siihen Tarton yliopiston luennolla. Loorits (1923: 85) viittaa puolestaan kieliohjeeseen *Eesti keele grammatika* muihin kielitieteilijöihin, jotka ovat suositelleet kyseistä muotoa. Hän perustelee sangen entusiastisesti synteettisen konditionaalisen perfektin ottamista viron kirjakieleen:

¹⁴ Saaresten (1952: 37) mukaan kyseistä konditionaalisen perfektityyppiä esiintyy myös kansanrunoissa, esim. *Olluss mul oma obene*. Viron kansanrunojen morfologiaa tutkinut Juhan Peegel (1955: 88—96; 1974: 45—76) ei kuitenkaan mainitse synteettistä konditionaalisen perfektiä.

¹⁵ Vastaavanlaista synteettistä muotoa Loorits (1923: 86) suositteli käytettäväksi myös preteritin modus obliquuksesta, esim. *olnud olevat > olnuvat, kosind olevat > kosinuvat, kirjutanuvat*. Näille muodoille hän katsoi löytäneensä muodostamismallin mm. Tarton murteesta, jossa esiintyy sellaisia muotoja kuin *olnuvad, teinuvad*. Arnold Kaskin (1984: 235) mukaan *nuvad*-muotoja käytti jo C. R. Jakobson kirjassaan *Kooli lugemise raamat* (1875).

Tarve sellise erivormi järele on olnud nii tugev ja elujõulik, et see konstruktsioon ongi juba moodustund laial alal *u - g u k e e l t e s*, isegi meie oma murdeis näib instinktiivne tung selle järele (näit. *me oleks saanume*). Ei saa muud kuin ainult soojimalt soovitada *-nuksin* tarvituselevõttu: see oleks meile suur keelekultuuriline võit, sest sellega vabaneksime "oleks" lõpmatust kordumisest, vabaneksime asesõnade tarvitamisest ja kaudselt ka saksapärasest sõnajärjekorrast.

Loorits (mp.) on soovitatud kyseisen muodon käyttämistä myös passiivista, esim. *oldud oleks > olduks, võetud oleks > võetuks, tehtuks, õpituks*. Ilmeisesti tämä suositus ei kuitenkaan ole saanut toivottua vastakaikua.

Valter Taulin mukaan synteettisen konditionaalin perfektin etuna on lyhyys (taloudellisuus), koska se mahdollistaa niin apuverbin (vrt. *ma tulnuks kui (ma) olnuks terve ~ ma oleks tulnud kui (ma) oleks olnud terve*) kuin *kui*-konjunktionkin poisjättämisen (vrt. *tulnuksin, olnuksin terve ~ ma tulnuks kui olnuks terve*), mutta siltä puuttuu analyyttisen muodon havainnollisuus, yksinkertaisuus ja mukavuus. Toisaalta Tauli on kiinnittänyt huomiota mahdollisuuteen käyttää synteettistä perfektiiä tyylillisistä syistä perifrastisen muodon rinnalla: *ma oleks tulnud kui olnuks terve*. Tauli on kuitenkin epäillyt synteettisen muodon olevan vieras virolaisten kielitajulle. (Tauli 1968: 71—72.)

MORDVAN MYÖHÄSYNTYISET KONJUNKTIIVIT¹⁶

Itäisten itämerensuomalaisten kielten ja kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmän konditionaalien perfektin muodot eivät ole ainutlaatuisia tapauksia verbien synteettisestä tendenssistä suomalais-ugrilaisissa kielissä. Mordvassa näet esiintyy myöhäsyntyisiä moduksia, jotka ovat synnyltään ilmeisesti rinnastettavissa ims. kielten konditionaalien perfektin erikoiskehityksiin. Erkki Itkonen (1966: 277) onkin todennut mordvan osoittavan “ainutlaatuista synteettistä luomisvoimaa seitsemine moduksineen”.

Mordvassa on kehittynyt tekemisen ehdonalaisuutta ilmaisemaan kaikkiaan kolme modusta, nimittäin konditionaali, konjunktiiivi ja konditionaali-konjunktiiivi. Näistä konditionaali vastaa suomen rakennetta *jos* + indikatiivin preesens: *molin-defa-n* ’jos menen’. (E. Itkonen 1966: 276—277.) Tämän tutkimuksen kannalta kuitenkin mielenkiintoisempia ovat synnyltään konjunktiiivi ja konditionaali-konjunktiiivi, joiden kehityksestä tutkijoilla on ollut erilaisia käsityksiä. Seuraavassa tarkastelen lyhyesti näiden mordvan myöhäsyntyisten modusten kehittymistä.

Heikki Paasonen (1909: 08) esittää seuraavan mordvan konjunktiiivin taivutussarjan verbistä *pala-ms* ’suudella’ esitellessään mordvan verbiparadigmoja:

¹⁶ Olen käyttänyt *konjunktiiivi*-nimitystä tässä yhteisnimityksenä mordvan konditionaalille, konjunktiiiville ja konditionaali-konjunktiiiville.

ERSÄ

MOKŠA

Singulaari

1. p. <i>pala-vl'ín</i> [-ul'ín, -vol'eń]	<i>pala-l'əń</i>
'ich würde küssen; ich hätte geküsst'	
2. p. <i>pala-vl'it'</i> [-ul'it', -vol'et']	<i>pala-l'ət'</i>
3. p. <i>pala-vol'</i> [-ul']	<i>pala-l'</i>

Pluraali

1. p. <i>pala-vl'ínek</i> [-ul'ínek, -vol'ínek, -vl'ímě]	<i>pala-l'əmě</i>
2. p. <i>pala-vl'id'e</i> [-ul'id'e, -vol'd'e]	<i>pala-l'əd'ě</i>
3. p. <i>pala-vol't'</i> [-ul't']	<i>pala-l't'</i>

Yleisen käsityksen mukaan mordvan konjunktiiivi on syntynyt siten, että apuverbin *ul'e-* ('olla') preteriti on liittynyt verbin vartaloon, esim. *molevel'* 'menisi, olisi mennyt', oikeastaan "mene-oli". *olla*-verbi on siten joutunut suffiksin asemaan. (E. Itkonen 1966: 277; Tauli 1966: 126.) Otto Donner (1879: 535) on tosin yhdistänyt kyseiset konjunktiiivimuodot ruotsinlapin *l*-tunnukselliseen konditionaaliin, jossa *l*-aines on frekventatiivinen johdin. (Lapin *l*-aineisesta konditionaalin tunnuksesta tarkemmin Korhonen 1981: 255.) Sittenmin Valdek Pall (1955: 182—186) on yhtynyt Donnerin näkemykseen, mutta hän ei liene saanut ajatukselleen kannatusta. (Ks. myös Lehtinen 1983: 490—492.)

Mokšamordvan konjunktiiivin katsotaan historiallisesti pohjautuvan preesensin partisiippiin, jota käytetään myös tekijännimenä, ja siihen liittyneeseen 'olla'-verbin ensimmäiseen preteritiin. Konjunktiiivin kanssa samanlainen on ns. toinen preteriti, joka ilmaisee jatkuvaa tai habituaalisesti toistuvaa toimintaa, esim.

jakal'ení 'kulkisin, olisin kulkenut; olin kulkemassa, minulla oli tapana kulkea'. Molemmat muodot olisivat siten syntyneet konstruktioityypistä 'kulkeva olin' tai 'kulkija olin'. (Lehtinen 1983: 490 ja siinä mainittu kirjallisuus.)

Niin ikään ersämordvan konjunktiivin pohjana on toinen preteriti, mutta se eroaa mokšan konjunktiivista siten, että *l*-aineksen edessä on *v*, esim. *jaka-v-l'iní* 'kulkisin, olisin kulkenut'. Myöskään ersän II preteritissä tällaista *v*-konsonanttia ei ole, esim. *jakil'iní* 'olin kulkemassa, minun oli tapana kulkea'. Tuon *v*:n alkuperästä on esitetty lukuisia teorioita; sitä on muun muassa pidetty verbin *ul'ems* 'olla' alkuvokaalista kehittyneenä, verbin ja apuverbin väliin syntyneenä siirtymä-äänteenä ja samana johtimena kuin *v*-ainesta *-voms*, *-voms*-loppuisissa verbeissä. Lehtinen on pitänyt mahdollisena, että homonymian välttämiseksi ersän konjunktiivi ja II preteriti olisivat kehittyneet vokaaliedustukseltaan samoista lähtökohdista eri suuntiin. Toisaalta Lehtinen näyttää kuitenkin kallistuvan päinvas-
taiselle kannalle, jonka mukaan myös ersän konditionaali on alkuaan perustunut pelkkään II preteritiin, ja johdin *v* on selvennyskeino, jonka avulla konditionaali on saatu äänteellisesti erotetuksi II preteritistä. Kyse olisi siis niin ikään homonymian välttämisestä. (Lehtinen 1983: 490—492; Pall 1955: 182—183.)

Mordvan konditionaali-konjunktiivi sisältää niin konditionaalin kuin konjunktiivinkin tunnukset, esim. (ersä) *pali'nd'e favl'iní*, (mokša) *pala-nd'el'el'eni* 'wenn ich küssen würde; wenn ich geküsst hätte', *molin-defa-vli-ní* 'jos olisin mennyt' (Paasonen 1909: 09; E. Itkonen 1966: 277). Konditionaalin tunnukseen on siis liittynyt vielä *olla*-verbin preteriti.

6 KONDITIOONALIN PERFEKTIN ERIKOISKEHITTÄMÄN MUODOSTUS JA SYNTY

6.1 Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmä

Kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmän konditionaalinen perfektin muotojen on selitetty kehittyneen partisiipin ja *olla*-verbin konditionaalisen yhteensulaumasta, esim. *tahtonnois* < *tahtonnu ois* < *tahtonut olisi*, *viittinnöis* < *viittinny ois* < *viittinyt olisi* (Kalima 1909: 96; Lindén 1942: 52—53). Tämä selitys on relevantti, ja sellaiset konstruktiot kuin *pannu oisvat*, *pitänü_ois* (MA) valaisevat muodon kehittymistä, ts. *olla*-verbin konditionaalisen pikapuhemuoto *ois* (< *olisi*) on liittynyt partisiipin tunnuksen muodostaen synteettisen konditionaalisen perfektin. Yhteensulauma on siis transparentti. Aineistossani ei ole yhtään passiivista muotoa enkä ole niitä kirjallisuudestakaan havainnut, joten ilmeisesti komprimoitunutta konditionaalisen perfektin ei ole esiintynyt passiivista. Ainakin passiiviset muodot, kuten **oltois*, **tultois*, vaikuttaisivat äänteellisestikin oudohkoilta.

Porvoon ryhmän muotojen kehityksen on mahdollistanut partisiipin tunnuksen *t:n* kato sekä erikoinen sanajärjestys (partisiipin tunnuksen *t:n* kadosta ks. Lindén 1942: 49—53; Kettunen 1940b: kartat 32 ja 33). Koska itämerensuomalaisista kielistä puuttuu äänihuulten sulkeutumisesta aiheutuva luja aluke ("fester Ansatz"), liittyvät vokaalialkuiset sanat äännettäessä suoraan edellisten sanojen loppuihin¹⁷. Myös indikatiivin perfektistä esiintyy vastaavanlaisia komprimoituneita muotoja, esim. *lakka saanoletten juaruks, ni tulkai sitte* 'jahka olette saanut juoduksi, niin tulkaa sitten' (Lehmusto 1911: 69); (Pornainen) *sännolen* 'olen

¹⁷ Julius Mägiste (1970: 26—30) on selittänyt muun muassa Vanhan Talinnan *Daidan* muodostuneen samalla periaatteella. Ks. myös muita Mägisten esimerkkejä.

saanut', *se ollō* ('on ollut') *heikompualainen, paljo jännō tältäkī, ei kirjat_ollō pois ühtā omast küläst, ei ollokkā, ei surjkā vā mennō ülitte, källolen, sanonnovat*, (Porvoo) *külhā nī mahtannon_olla*, (Askola) *mie kutonnoleg karjkait* (Lindén 1942: XIV, 52).

Kaliman (1909: 95) havaintojen mukaan komprimoitunut konditionaalinen perfekti on mahdollinen vain tietyistä verbeistä singulaarin 3. persoonassa. Nämä havainnot vastaavat myös oman aineistoni tuloksia: useampi kuin yksi esiintymä on vain kahdesta verbistä, nimittäin *olla* (3) ja *tulla* (2). Kaikki esiintymät ovat singulaarin 3. persoonan muotoja. Lindén kuitenkin luonnehtii kyseistä komprimoitunutta konditionaalista perfektiä "alueelle ominaiseksi", ja hänellä on esimerkkejä myös muista persoonista kuin singulaarin 3. persoonasta, esim. *sānnosin* 'olisin saanut', *sānnoisvat, sānnosit, ollosin* (Lindén 1942: XIV, 52; 1944: 119).

Askolan murteen verbintaivutusta pro gradu -tutkielmassaan 1960-luvun alussa tutkineen Meiri Laukkasen nauhoittamassa laajassa 12½ tunnin murreaineistossa ei ole esiintynyt yhtään komprimoitunutta konditionaalista perfektiä (Laukkanen 1963: 7, 121—123). Nämä Kaliman ja Laukkasen havainnot viittaavat siihen, että komprimoitunut konditionaalinen perfekti on ollut produktiivisin 1930-luvulla, jolloin Eeva Lindén on kerännyt aineistoa väitöskirjaansa varten. Näyttäisi siltä, että muutamista suurifrekvenssisistä verbeistä (*olla, tulla*) on jäänyt komprimoitunut konditionaalinen perfekti leksikaalistuneena elämään (Vesa Koiviston muoto-opin keruut 1980-luvulta), mutta muista verbeistä sen muodostaminen on jokseenkin sattumanvaraista. Tähän on varmasti vaikuttanut itse kyseisten muotojen poikkeava muodostustapa sekä myös osaltaan kirjakielen ohjaava vaikutus.

Aineistoni perusteella on vaikea arvioida sitä, kuinka produktiivi

kyseinen piirre on yleensä ollut. Ilmeisesti produktiivinen kausi, jos sellaisesta voi edes puhua, on ollut kuitenkin varsin lyhyt. Aineiston perusteella on vaikea päätellä, kuinka systemaattisesti komprimoituneita konditionaalien imperfektejä on muodostettu, joskin etuvokaalisista verbeistä muodostetut konditionaalien imperfektit kertovat jotakin ilmiön vakiintuneisuudesta.

Erikoinen käänteinen sanajärjestys, joka on mahdollistanut kyseisten komprimoituneiden verbimuotojen muodostumisen kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä, ei ole täysin tuntematon laajemmaltikaan murteissamme. Lindén (1942: 53) on havainnut käänteistä sanajärjestystä muun muassa Orimattilan Pakaalta, Kärkölästä ja Kiikalasta. Ojansuu (1904: 146) on merkinnyt Kustavista muodon *mahtanojk* (*hä s̄ars sitä*) 'onko hän mahtanut saada sitä', jota hän on pitänyt kansanetymologiana. Näiden edellä esitettyjen havaintojen mukaan ei voine mitään varmaa päätelmää tehdä, mutta jos käänteinen sanajärjestys on ominaista rannikkoalueidemme murteille, voisi kyseeseen tulla vieras vaikutus, joko svetismi tai mahdollisesti estonismikin¹⁸. Tauli (1966: 107) on tosin pitänyt tätä regressiiviseksi nimittämäänsä sanajärjestystä hämäläismurteissakin reliktinä vanhasta uralilaisesta SOV-tendenssistä, mutta tämä lienee tarpeettoman kaukaa haettu selitys. Joka tapauksessa tällainen erikoinen sanajärjestys vaatii tarkempaa selvitystä, jollaiseen tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista ryhtyä, ennen kuin minkäänlaisia varmoja päätelmiä voi sen alkuperästä tehdä.

Paralleelina mainittakoon, että vanhassa kirjasuomessa liittotempuksissa inversio on suhteellisen tavallista. Osmo Ikolan tutkimuksen *Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa raamatussa* aineistossa näyttää

¹⁸ Virossa nimittäin esiintyy sanajärjestystä pääverbi + apuverbi liittotempuksissa silloin, kun pääverbiä halutaan erityisesti painottaa, esim. *Kus sa sündinud oled?*, *Kas sa söönud juba tänna oled?* (ks. tarkemmin Saareste 1952: 42; Valgma — Remmel 1970: 272).

varovasti arvioiden noin ¼:ssa esimerkeistä esiintyvän inversio. En ole kuitenkaan huomannut Ikolan selittävän kyseistä piirrettä sen tarkemmin. Kaiketi inversio johtuu näissä tapauksissa kirjakielen tradition vakiintumattomuudesta johtuvasta lähtökielen liian orjallisesta noudattamisesta eikä todellisesta kielenkäytöstä. (O. Ikola 1950: 56—125, 171—205.)

6.2 Itämerensuomalaisten kielten koillisryhmä

Samaa selitystä kuin Porvoon ryhmän konditionaalien perfektin muotojen kehittymiseen on Lauri Kettunen (1922: 67, alaviite; 1940a: 297) tarjonnut myös ims. kielten koillisryhmän konditionaalien perfektin muotojen selittämiseksi. Tosin Kettunen (1922: 67, alaviite; 1960: 21) on pitänyt mahdollisena myös kontaminaatiota. Jalo Kaliman (1909: 95—96) mukaan kuitenkin koillisryhmässä konditionaalien tunnus liittyy suoraan partisiipin perfektin tunnukseen, kun taas kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmän muodoissa *olla*-verbin konditionaalien pikapuhemuoto *ois* on liittynyt partisiipin tunnukseen. (Ks. myös Tauli 1966: 126.) Kerran myös Kettunen (1943: 471—471) on asettunut Kaliman kannalle. Seuraavassa tarkastelen muodostumista yksityiskohtaisesti.

Itämerensuomalaisten kielten koillisryhmässä konditionaalien perfektin erikoiskehittymät ovat muodostuneet aktiivista siten, että konditionaalien tunnus on liittynyt suoraan aktiivien partisiipin tunnukseen, esim. aunus *kattšo-nu-zi-n* (SL: 310), *men-nü-zi-n* (OKR: 224), lyydi *ozuta-nnu-ži-n* (LT II: 266), *šittu-nu-iš* (LKN: 60), vepsä *män-nu-iži-n* (VRS: 139), *teh-nu-iž* (NÄKVM: 224). Passiivissa sen sijaan muodostus on kompleksisempi: aktiivien partisiipin tunnus ja konditionaalien

tunnus ovat liittyneet yhteen sulautuneina passiivin preesensin alivartaloon, esim. aunus *tuada-nu-z* (OKR: 246), *viedä-nü-z* (OKR: 239), lyydi *häkiütetta-nu-ž* (LT I: 142), *vedeta-nnu-š* (LT I: 228), vepsä *tūda-nu-i* (~-*nu-iž*) (NVM: 127).

Ahtian (1938: 82) mainitsemasta tyypistä *nähtys, nostus, moattus* jne., jonka mahdollisuutta Lönnrot (1853: 37) on epäillyt, ei aineistossani ole yhtään esiintymää enkä ole havainnut kirjallisuudestakaan muita kuin edellä mainitut Ahtian esimerkit. Todennäköistä onkin, että aktiivin partisiipin tunnuksen ja konditionaalien tunnuksen yhteensulaumasta *-nu-(i)s(i)-* on abstrahoitunut konditionaalien perfektin tunnus, jota on alettu käyttää myös passiivissa. Vaikka Ahtian esittämät passiivin muodot ovat muodostukseltaan rinnastettavissa aktiivin muotoihin, on ilmeisesti aktiivin muodoista abstrahoitunut uusi tunnus frekvenssiyivoimallaan tunkeutunut myös passiivitaivutukseen. Tosin passiivista liittomuotoinen konditionaalien perfekti on koillisryhmässä yleisempi, mikä viitanee osittain siihen, että passiivista ei ole osattu muodostaa komprimoitunutta konditionaalien perfektiiä. Toisaalta Ahtian mainitsema tyyppi saattaa jäädä hämäräksi, etenkin aunuksessa, jossa konditionaalien tunnuksesta *i* on kadonnut sibilantin edeltä, koska sananloppuinen *-s* voi assosioitua esimerkiksi enklitteihin.

Itämerensuomalaisten kielten koillisryhmän konditionaalien perfektin muodoille on etsittävä selitystä muualta. Koillisryhmässä esiintyy kyllä liittotempukissa käänteistä sanajärjestystä partisiippi + *olla*-verbi (ks. esimerkkejä liittomuotoisista konditionaalien perfekteistä aineiston esittelyssä), mutta se ei selitä näitä muotoja, koska konditionaalien tunnus on liittynyt suoraan partisiipin tunnukseen. Ei ole ensiksikään äänteellisesti uskottavaa, että *olla*-verbin painollisesta ensitavusta ei olisi jäänyt minkäänlaisia jälkiä sulautuessaan partisiipin tunnukseen, vaan se olisi tyystin kadonnut (vrt. Porvoon ryhmän muotoihin: *ollois* < *ollu ois* < *ollut*

olisi). Toiseksi olisi odotettavaa, että myös indikatiivista esiintyisi komprimoituneita muotoja koillisryhmässä kuten Porvoon ryhmässäkin. Tällaisista ei kuitenkaan ole mitään merkkejä.

Sellaisille uudennoksille, jotka ovat levikiltään ominaisia vain itämerensuomalaisten kielten koillisryhmälle, lienee tarkoituksenmukaisinta etsiä selitystä venäjältä. Esitänkin, että itämerensuomalaisten kielten koillisryhmän konditionaalien perfektin muodot ovat venäjänmukainen *k ä ä n n ö s- ja r a k e n n e l a i n a*. Seuraavaksi tarkastelen konditionaalien kehittymistä venäjässä¹⁹.

Venäjässä konditionaali muodostetaan verbin preteritistä ja *бы*-partikkelista, joka on yleensä verbin jäljessä, esim. *Ты пошёл бы сегодня в театр?* 'Lähtisitkö tänään teatteriin?', *Вы смогли бы помочь ему?* 'Voisitko auttaa häntä?'. Venäjän konditionaalilla ei ole aikamuotoja. (Ojanen 1994: 163—614.)

Vanhimpien säilyneiden kirjallisten muistomerkkien mukaan muinaislaavin konditionaali muodostettiin *olla*-verbin erikoismuodosta (singulaari *бимъ*, *би*, duaali *бивъ*, *биста*, *бисте*, pluraali *бимъ*, *биша*) ja partisiipista, joka päättyi *-l ~ -л:*ään, sekä sukupäätteistä. Muinaisvenäjässä ei kuitenkaan ole esiintynyt näitä *olla*-verbin erikoismuotoja, vaan niiden asemesta käytettiin saman verbin aoristimuotoa yhdessä partisiipin kanssa, esim. maskuliini *быхъ пришель*, *бы пришель*, feminiini *быхъ пришла*, *бы пришла*, pluraali *быхомъ пришли ~ пришли*, *бысте пришли ~ пришли* jne. Näitä muotoja tavataan 1300-luvulle saakka. (Ivanov 1960: 214—215; 1983: 355.)

Samaan aikaan muinaisvenäjässä alettiin kuitenkin käyttää myös

¹⁹ Venäjän konditionaalien kehityksen selvittelyssä tekijää on auttanut fil. tri Marjatta Vanhala-Aniszewski.

rinnakkaismuotoa: aoristinen *olla*-predikaatti lakkasi vähitellen kongruoimasta subjektin kanssa ja muuttui *бы* (*by*) -partikkeliksi. Näin koko konditionaalिन ytimeksi muodostui *-l*-loppuinen partisiippi. Tässä murrosvaiheessa saattoi esiintyä jopa kaksi konditionaalिन tunnusta peräkkäin: *аще бы была силы были* (*aštše by byša sily byli* 'jos olisi voimia'), jossa vanha muoto (*byša byli*) yhdistyi *by*-partikkeliin. Vähitellen konditionaaliksi kehittyi *by*-partikkeli yhdessä *-l*-loppuisen partisiippin kanssa, joka menetti monikon sukupäätteet. Sitten partisiippi menetti partisiippimerkityksensä ja siitä tuli verbin preterimuoto, mikä se on nykyäänkin. (Ivanov 1960: 214—215; 1983: 355.)

Siitä, miten venäjän pohjoisissa murteissa konditionaali on muodostettu, ei tekijällä ole tietoa. Eräs keskeinen ongelma itämerensuomalais-venäläisten kontaktien tutkijoilla on ollutkin se, että venäjän pohjoisia murteita ei ole juuri tutkittu eikä niistä ole saatavilla vanhoja kirjallisia muistomerkkejä. Ilmeisesti niissäkin venäjän kielimuodoissa, joiden kanssa ims. kielet ovat kontaktoineet, on ollut huomattavia eroja. (Ojanen 1985: 27—28.) Pohjoisvenäläisten murteiden kehittymistä ja niiden keskinäisiä kontakteja valottavia tutkimuksia referoi Sarhimaa (1995: 205—207) lyhyesti artikkelissaan. (Ks. myös Ojanen 1985: 27—31.)

Milloin sitten venäjänmukainen morfologinen konstruktio on päässyt tunkeutumaan ims. kielten koillisryhmään. Ilmiölle on helppo asettaa kielellisesti terminus ante quem: venäjänmukainen konstruktio on siirtynyt itäisiin itämerensuomalaisiin kieliin tai lähinnä vepsään siinä vaiheessa, kun venäjässä konditionaali muodostettiin vielä partisiipista. On hyvin epätodennäköistä, että enää siinä vaiheessa, kun venäjän partisiippi muuttui preteritiksi, venäjänmukainen konditionaali olisi siirtynyt ims. kieliin, koska rakenteet eivät vastaa semanttisestikaan toisiaan. Vastaahan venäjän preteriti itämerensuomalaisella taholla semanttisesti

lähinnä imperfektiä.

Paljon vaikeampaa on asettaa ilmiölle kielellisesti terminus post quem. Lainasanatutkimuksissa on katsottu vanhimpien venäläisten lainojen tulleen itämerensuomeen muinaisvenäjistä aikaisintaan 800-luvulla jKr. (ks. L. Hakulinen 1979: 364 ja siinä mainittu kirjallisuus). Koska morfologinen ja fonologinen rakenne ovat yleisen käsityksen mukaan vastustuskykyisimpiä vieraalle vaikutukselle (ks. Ojanen 1985: 39 ja siinä mainittu kirjallisuus; Pyöli 1996: 275), ei terminus post quemia ole mitään tarvetta sijoittaa kovin varhaiseen ajankohtaan. Karkeasti arvioiden venäjänmukainen konstruktio on siirtynyt itämerensuomalaiselle taholle aikaisintaan keskiajan lopulla tai uuden ajan alkupuolella. Kielellisesti kyseessä olisi siis se vaihe, jolloin venäjän konditionaali muodostettiin partisiipista ja kongruoivasta tai jo partikkelistuneesta *olla*-predikaatista. Tässä vaiheessa venäjän konditionaali muistuttaa rakenteellisesti eniten ims. kielten komprimoituneita muotoja. Näyttää kuitenkin siltä, että pelkästään kielellisten kriteerien perusteella on mahdoton asettaa tarkka terminus post quem, koska lainan vastaanottajakielissäkään ei ole havaintojeni mukaan mitään sellaisia kriteerejä, joista voisi olla apua dateerauksessa.

On kuitenkin syytä tarkastella lainanvastaanottajakielissä esiintyviä edellytyksiä venäjänmukaisen konstruktion siirtymiseksi ims. kielten koillisryhmään. Primaarina edellytyksenä on ollut partisiipin tunnuksen *-t:n* kato, mihin tutkijat ovat aikaisemmin viitanneetkin. Seuraavassa tarkastelen partisiipin tunnuksen loppu-*t:n* esiintymistä ims. kielten koillisryhmässä.

Aktiivin II partisiipista loppu-*t* on kadonnut verbaalisessa käytössä äänisvepsästä ja keskivepsäläisestä Särgjärven murteesta, esim. *Šo vel' l' ol' i do tu.mu mugažno, priha ol' i do tu.mu; saubanu, tūdnuhu*. Muualla vepsässä sen

sijaan aktiivin II partisiippi on konsonanttiloppuinen, esim. keskivepsässä *-nd* (*-nD*) ~ *-nd'*: *en otand, et käskend*; etelävepsässä *-nd* ~ *-n*: *en küzünd*. Paikoitellen keskivepsässä tunnuksena esiintyy vain *-n*. Kuitenkin attribuuttina ja muissa adjektiivisissa tehtävissä aktiivin II partisiipin nominatiivi on kaikkialla vepsässä *u* ~ *ü*-loppuinen. (Tunkelo 1946: 121—127.)

Lyydissä aktiivin II partisiippi on niin verbaalisessa kuin adjektiivisessä käytössä miltei poikkeuksetta vokaaliloppuinen, esim. *andanu*, Kj. *andnu* ~ *annu* 'anatanut' (Turunen 1946: 106—108). Karjalassa loppu-*t* on säilynyt tai soinnillisen äänteen seurattessa muuttunut *d*:ksi, esim. *poannud moržein* (Ojansuu 1918: 15). Eteläkarjalassa loppu-*t* on kuitenkin paikoitellen kadonnut verbaalisessa käytössä, esim. *en ottanu, ei tundenu* (Ojansuu 1981: 15; Turunen 1946: 107). Aunuksessa sen sijaan loppu-*t*:n sijalla esiintyy *h*, esim. *En minä tiedänüh, olen minä kävellüh*. Ojansuu on katsonut *h*:n yleistyneen kyseisiin tapauksiin refleksiivitaivutuksesta, esim. *kat t'šonuheze*. (Ojansuu 1918: 15.)

Passiivin II partisiipin muodostus on sen sijaan kompleksisempi ims. kielten koillisryhmässä. Vepsässä passiivin II partisiipin nominatiivi on joko *d*- tai *ɬ*-*t*-loppuinen. Nämä dentaaliksiililoppuiset muodot palautuvat Tunkelon mukaan *t*-loppuiseen kantamuotoon²⁰. Näistä yleisempi ja alkuperäisempi passiivin II partisiipin tunnus on *-d*-loppuinen, jota tavataan koko vepsän kielialueella, kun taas *ɬ*-*t*-loppuinen passiivin II partisiippi esiintyy enimmäkseen keskivepsän murteissa sekä eteläisimmässä äänisvepsäläisissä kylissä. (Tunkelo 1946: 129—132.)

Lyydissä passiivin II partisiipin muodot ovat *d*- (*~D*-) loppuisia, esim.

²⁰ Tunkelo (1939: 165—184; 1946: 133—142) on perustellut varsin monipuolisesti näkemystään, jonka mukaan kyseinen dentaaliksiili edustaisi niin vepsässä, virossa kuin liivissäkin partitiivin päätettä, joka on irtaantunut kielitajussa partitiivin merkityksestä. Kyseessä olisi siten alkuaan ollut passiivin II partisiipin singulaarin partitiivi. Kettunen (1930b: 53) on tosin katsonut kyseiset muodot vastaavan aktiivin partisiipin analogiamuodoiksi.

eiga ajettüd hebou eiga ruohtittüd mändä d'augau eigo lindüd lettud 'eikä ole ajettu hevosella eikä rohjettu mennä jalkaisin, eivät linnut ole lentäneet'. Turunen on katsonut lyydin muotojen olevan vanhaa vepsäläistä perua. (Turunen 1946: 109—110.)

Vaikka partisiipin tunnuksen *t:n* kato ei ole mitenkään systemaattinen koillisryhmässä, venäjänmukainen rakenne on kuitenkin päässyt tunkeutumaan sinne. Levikin mukaan näyttää siltä, että konditionaalin perfektin erikoiskehitymät ovat miltei yksinomaisia etelävepsässä, joskin myös keski- ja äänisvepsässä sekä eteläläydylläisessä Kuujärven murteessa komprimoituneet muodot ovat selvästi vallitsevia (ks. taulukoita 2 ja 3 sivuilla 67 ja 85 sekä karttaa 1). Sen sijaan keski- ja pohjoislyydissä komprimoitunut konditionaalinen perfektin ei ole aivan yhtä vallitseva, ja aunuksessa se on jo vähemmistönä — kuitenkin silti yleinen (ks. taulukoita 1 ja 2 sivuilla 44 ja 67 sekä karttaa 1). Eteläkarjalasta esiintyy aineistossani vain yksittäinen rariteetti. Tämä osoittaisi uudennoksen kehittyneen nimenomaan etelävepsässä ja levinneen sieltä vähitellen kohti pohjoista. Tosin tämä on ristiriidassa sen kanssa, että etelävepsässä aktiivin II partisiippi on järjestään verbaalisessa käytössä konsonanttiloppuinen, mutta toisaalta venäjän vaikutus on ollut juuri etelävepsässä voimakkain.

Luultavaa on, että tämä etelävepsäläinen innovaatio on levinnyt koko vepsän kielen alueelle. Tällöin tietenkin koko vepsän kielen alueen on täytynyt olla suhteellisen yhtenäisen, muutenhan uudennos ei olisi voinut levitä koko vepsään. Eräät seikat viittaavat myös siihen, että uudennos olisi levinnyt myös eteläläydyihin vepsästä. Ensinnäkin eteläläydyissä komprimoitunut tyyppi A on yhtä hallitseva kuin vepsässäkin. Toiseksi eteläläydyistä kuten vepsästäkin puuttuu komprimoitunut tyyppi B (*o·mužin dū·mainu* 'olisin miettinyt'), joka on luonteenomaisin pohjois- ja

keskilyydille. Tämä tietysti edellyttää, että vepsäläisillä on ollut yhteyksiä Syvärin poikki lyydiläisiin.

Keski- ja pohjoislyydissä komprimoitunut konditionaalinen perfektin ei ole aivan yhtä hallitseva kuin vepsässä ja etelälyydissä, kuten jo totesin. Tämä viittaisi ilmiön olevan siellä myöhempää perua. Tosin lyydissä komprimoituneilla muodoilla on ollut hyvät edellytykset levitä, koska partisiipin tunnuksen loppu-*t* on sieltä systemaattisimmin kadonnut. Mutta on myös ymmärtääkseni muita — nimenomaan kielenulkoisia — tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet uudennoksen leviämiseen. Luultavasti nämä tekijät ovat vaikuttaneet uudennoksen leviämiseen etenkin aunukseen.

Venäjänmukaisen uudennoksen leviämisen konkreettisenä historiallisena pohjana ovat varmasti olleet ne 1700-luvun rakennus- ja teollisuushankkeet, jolloin työvoimaa koottiin Petroskoin seuduille laajalti niin aunukselais-, lyydiläis- kuin vepsäläisalueiltakin. Tällöin aunukselaiset ja lyydiläiset joutuivat kiinteisiin ja pitkäaikaisiin kosketuksiin vepsänpuhujien kanssa. (Ks. Härkönen 1932: 249—252; Pyöli 1996: 19—21.) Larjavaara (1986: 155) on katsonut kyseisten rakennus- ja teollisuushankkeiden olleen *nece*-demonstratiivien pohjoislyydiin ja aunukseen leviämisen konkreettisenä pohjana.

Todennäköistä onkin, että aunukseen ja ainakin keski- ja pohjoislyydiin sekä mahdollisesti osittain etelälyydiinkin uudennos on levinnyt vasta näiden rakennushankkeiden vaikutuksesta. Ilmeistä lienee myös se, että uudennos on ainakin aunukseen levinnyt kokonaisuutena muotona eikä morfeemeina, joista olisi tuotettu täydellinen muoto, koska partisiipin tunnuksen loppu-*h*:n olisi pitänyt estää komprimoituminen, mikäli *-h* on jo tuolloin esiintynyt kyseisessä asemassa.

Teoriaani tukisivat lähinnä ne huomiot, joita Matti Larjavaara on

esittänyt vepsäläisperäisen *nece*-demonstratiivin alkuperästä. Hän on selittänyt kyseisen demonstratiivin venäjän *éto*-pronominin mallin mukaan muodostetuksi uudennokseksi ja käännöslainaksi. (Larjavaara 1986: 148—155.) Larjavaaran esitys nojautuu pitkälti semanttisiin perusteisiin, mitä ei voi sanoa omastani. On myös huomattava, että *nece*-pronominin kaltaisella taajafrekvenssisellä demonstratiivilla on aivan toisenkaltaiset edellytykset lainautua kielestä toiseen kuin harvakseltaan esiintyvällä konditionaalin perfektillä.

Vastaavanlainen levikki kuin komprimoituneilla konditionaalin perfekteillä on myös koillisryhmässä venäläisperäisellä partikkelilla *ni – ni*, joka on syrjäyttänyt vepsän kielteisistä rinnastuksista kokonaan omaperäisen *ei – eikä* -tyypin. Lyydissä kyseinen tyyppi on hallitseva ja aunuksessakin yleinen, mutta vienalaismurteista se toistaiseksi puuttuu. (Ks. tarkemmin Savijärvi 1986: 52—75.)

Kuten olen osoittanut, kahdesta erilaisesta lähtökohdasta on kehittynyt lähes samanlainen lopputulos: toisaalta kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä partisiipin tunnuksen *-t:n* kato sekä käänteinen sanajärjestys ovat aiheuttaneet komprimoitumisen, toisaalta itämerensuomalaisten kielten koillisryhmässä niin ikään partisiipin tunnuksen *-t:n* kato että venäjän kielen vaikutus ovat aiheuttaneet komprimoitumisen. Yhteistä näille muodostumille on ensinnäkin äänihuulten sulkeutumisesta aiheutuvan lujan alukkeen puuttuminen, joka on mahdollistanut vokaalialkuisten sanojen liittymisen äännettäessä suoraan edellisten sanojen loppuihin. Toiseksi molemmissa tapauksissa tulee kyseeseen vieras vaikutus, kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässäkin mahdollisesti.

6.3 Komprimoitunut tyyppi B

Komprimoitunut tyyppi B on ominaisinta pohjoislyydille, ja lisäksi joitakin tapauksia esiintyy keskilyydissä ja aunuksessa. Vepsästä eikä etelälyydistä sitä ei aineistossani esiinny (ks. karttaa 2). Genetz (1884: 178) on noteerannut kyseisen tyypin aunuksesta, ja hän on pitänyt sitä “omituisena konditionaalin pluskvamperfektinä”. Niin ikään Zajceva (1981: 260) on vepsän kieliopissaan pitänyt kyseisiä muotoja konditionaalin pluskvamperfekteinä, ja hän on esittänyt taivutuskaavankin verbiparadigmojen yhteydessä:

Singulaari

1. p. *uunuižin tuunu*
2. p. *uunuižid' tuunu*
3. p. *uunuiž tuunu*

Pluraali

- uunuižimei tuunudeđ*
- uunuižitei tuunudeđ*
- uudanui(ž) tuunudeđ*

KIELTOTAIIVUTUS

1. p. *en uunuiž tuunu*
2. p. *ed uunuiž tuunu*
3. p. *iĵ uunuiž tuunu*

- emei uudanui(ž) tuunudeđ*
- etei uudanui(ž) tuunudeđ*
- iĵ uudanui(ž) tuunudeđ*

- NB! Pertti Virtarannan suomennos.

(6) | mina en ole kūlmu što hän ommuž männü fištšikanzai kážin
'Minä en ole kuullut, että se [karhu] olisi käynyt ihmiseen käsiksi.'
(LT I: 151)

(7) | алаһан_ол'и ланgetut kived ülen t'eraваD | ommužim mina
kieraš männü surmije |
'Alhaalla oli pudonneita kiviä, hyvin teräviä, olisin heti joutunut
surman suuhun.' (LT III: 186)

(8) | vet ku_j_em mina a·ла,т'ši ambunu | ku e_j_ommuž va·hnΘ ukko
ñe·vvonu | e i su:anuš pū·ttuda |
'vähältä piti etten olisi ampunut lian alas; jos ei olisi vanha ukko
neuvonut, niin en olisi osunut' (LT V: 82)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

(9) | ommuš ku ižakoirat kai pidettu kiñd'ei ei mille häkiütettanuž üöļ
magatta
'Jos uroskoirat kaikki olisi pidetty kiinni, eivät olisi häirinneet minua
yöllä nukkumasta' (LT I: 142)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

(10) | o·mmuš ku vo·is_se žu·arittu | ka mi·na šü·önüžin!
'Jos se [hiiri] olisi ollut voissa paistettu, niin minä olisin syönyt!' (LT
I: 369)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa ja Virtarannan
suomennos.

(11) | hän o·mmuš kai·kem plo·t'īnam vi·enu a·lahakš.
'hän olisi koko padon vienyt alas' (LT III: 260)

Munjärvi

(12) *oḡmužid vaj vedē männu, šid šinne oḡmuž šille surm.*

'Jos olisit vain veteen mennyt, sitten siellä olisi ollut sinun surmasi.'

(LKN: 237)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

Šuoju

(13) *ježel' millaj oḡnenuiš sidottud šuuḡkuine paḡk, šeḡḡ sītunuiš kuḡdad.*

'Jos minä olisin sitonut silkkisen liinan, sehän [hevonen] olisi ulostanut kultaa.' (LKN: 60)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

KESKI-LYYDI:

Pyhäjärvi

(14) *a k oḡmuiž vastuksin" sanov "iskenü, ku oḡmuižid."*

'mutta jos olisi päinyhteen" sanoo "iskenyt, niin olisit kuollut."' (LT VI: 100)

-NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

(15) *"a ku oḡmuižin tabannu"*

'mutta jos olisin saanut kiinni' (LT VI: 106)

(16) *a ku oḡmuiž rahvaz uid'ittu mettšäh kezäiželḡaiga, puol'i küläd viernüiž!*

'mutta jos olisi väki lähtenyt metsään, kesäaika (kun oli), niin puoli kylää olisi palanut!' (LT VI: 50)

- NB! Komprimoitunut tyyppi A päälauseessa.

Kuten esimerkeistä voi huomata, komprimoitunut tyyppi B ei juuri eroa semanttisesti komprimoituneesta tyyppistä A. Molemmat tyypit näyttäisivät siten olevan vapaassa vaihtelussa. Jos kuitenkin analysoimme tarkemmin esimerkkejä ja sovellamme deiktologisissa käytettyä ns. tempusten kolmipistemallia (ks. esim. Larjavaara 1990: 209—240), voimme havaita, että sellaisissa tapauksissa, joissa esiintyvät molemmat konditionaalityypit samassa virkkeessä, komprimoituneen tyyppin B tapahtumahetki on varhempi kuin tyyppin A. Näin on esimerkeissä 1, 8, 9, 10, 12, 13, 14 ja 16. Näissä tapauksissa komprimoitunut tyyppi B ilmaisee sellaista ulkoisen temporaalista suhdetta, että jokin tapahtuminen edeltää tiettyä mennyttä tapahtumista, jota ilmaistaan puolestaan konditionaalin perfektillä.

Pragmaattisesti ja loogisesti edellä esitetyissä tapauksissa olisi siten kyseessä konditionaalin pluskvamperfekti. Kuitenkin yhtä lailla konditionaalin perfekti ilmaisee semanttisesti kontrafaktuaalisia presuppositioita, joten konditionaalin pluskvamperfekti tarkentaisi näissä tapauksissa ainoastaan tapahtumahetkeä eli osoittaisi tapahtumisen varhemmaksi kuin konditionaalin perfektillä ilmaistun tapahtumisen. On kuitenkin melko epävarmaa, olisiko johonkin kieleen voinut syntyä itsenäisesti näin eksakti tempusjärjestelmä. Ainakaan se ei ole missään tapauksessa tarpeellista eikä edes kielen talouden kannalta perusteltua. Sitä paitsi muissa kuin edellä esitetyssä kahdeksassa tapauksessa konditionaalin pluskvamperfektin käyttö ei ole mitenkään perusteltua vaan enemmänkin sattumanvaraista. On myös arveluttavaa, pystyisivätkö kielenkäyttäjät erottamaan näin hienosyisiä ajan vivahteita.

Todennäköisesti komprimoitunut tyyppi B onkin konditionaalin perfekti, joka on syntynyt kontaminaatioteitse. Nimittäin sellaisilla henkilöillä, jotka eivät ole olleet bilingveja, venäjänmukainen rakenne on saattanut olla vaikeasti

hahmotettavissa ja ymmärrettävissä, joten he ovat muodostaneet omapohjaisesta ja vierasperäisestä rakenteesta selvyysyistä kontaminaation, esim. *oližin männü + männüižin > oμmužin männü*. Erityisesti tällainen kontaminaatio on saattanut syntyä passiivissa, koska komprimoituneiden passiivimuotojen muodostaminen näyttää aineiston mukaan tuottaneen vaikeuksia, mihin viitannee liittomuotoisten muotojen suhteellisen suuri osuus verrattuna aktiiviin. Voinee olettaa, että kompleksisemmassa passiivitaivutuksessa on käytetty apuna aktiivin komprimoitunutta muotoa taajafrekvenssisestä *olla*-verbistä, esim. *oμmuž + oliži vietü > oμmuž vietü* (pro *viedänüiž*). Tällainen rakenne on ollut sekä ilmeisen helppo muodostaa että havainnollisena ymmärtää.

Uudennos on sitten levinnyt alueilla, joissa venäjän vaikutus tai bilingvien osuus ei ole ollut riittävän voimakas oikaisemaan näitä kontaminaatiomuotoja. Vepsässä venäjän vaikutus on sen sijaan ollut hyvin voimakas, joten "epäkorrekteja" muotoja ei ole ehkä lainkaan päässyt syntymään tai niitä ei ole tarvittu ymmärrettävyydestäkään. Ovatko nämä kontaminaatiot aunuksessa ja lyydissä yhteydessä toisiinsa, jäänee ratkaisematta. Levikin perusteella ne kuitenkin ovat myöhäisiä. Mahdollisesti ne ovatkin perua niistä 1700-luvun rakennushankkeista, joissa aunukselaiset ja lyydiläiset joutuivat tiiviisiin kontakteihin vepsäläisten kanssa Petroskoin seudulla. Tällöin muodostunut uudennos on voinut helposti levitä sinne tänne laajallakin alueella, kun ihmiset ovat palanneet kotiseuduilleen töiden päätyttyä. Ainakaan mitenkään yhtenäiseltä kyseisen piirteen levikki ei vaikuta.

7 "MODUS EVENTIVUS"

Tässä yhteydessä sopinee käsitellä myös erästä kontaminaatiota, nimittäin Elias Lönnrotin (1853: 37) mukaan vepsässä esiintyy "modus eventivus", jonkinlainen potentiaalinen ja konditionaalinen sekamuodoste:

Utom de för finskan och tschudiskan gemensamma modi, hafva de tschudiska verberna ännu en särskild modus, för att uttrycka *möjligheten* af en handling, hvilken i brist på annan benämning här må kallas *modus eventivus*. Den förekommer visst icke alltför ofta, höres dock emellanåt, t. ex. *sada rublat minä n'etsiit hebos maksneisin* (jag kunde möjligtvis betala 100 rubel för den hästen). Dess ändelse (*-neisin*) antyder, att den uppstått genom sammansättning af indefiniti och conditionalis' modus-tillägg.

Seuraavat "modus eventivus" -muodot Lönnrot (1853: 39—44) esittää kaikista verbiparadigmoista:

Singulaari

<i>andneisin</i>	<i>t'ehneisin</i>	<i>salbaneisin</i>
<i>andneisit</i>	<i>t'ehneisit</i>	<i>salbaneisit</i>
<i>andneis</i>	<i>t'ehneis</i>	<i>salbaneis</i>

Pluraali

<i>andneisimai</i>	<i>t'ehneisimai</i>	<i>salbaneisimai</i>
<i>andneisitei</i>	<i>t'ehneisitei</i>	<i>salbaneisitei</i>
{ <i>andneisiba</i> <i>andtaneis</i>	{ <i>t'ehneisiba</i> <i>t'ehtaneis</i>	{ <i>salbaneisiba</i> <i>salbataneis</i>

Kieltomuodot

Singulaari

*(en, et, ei) andneis**(en, et, ei) t'ehneis**(en, et, ei) salbaneis*

Pluraali

*(emai, etei, eba)**(emai, etei, eba)**(emai, etei, eba)**andtaneis**t'ehtaneis**salbataneis*REFLEKSIIVI-
TAIVUTUS

Singulaari

*andneisimoi**t'ehnesimoi**salbaneisimoi**andneisitoi**t'ehnesitoi**salbaneisitoi**andneisihe**t'ehnesihe**salbaneisihe*

Pluraali

*andneisimoisei**t'ehnesimoisei**salbaneisimoisei**andneisitoisei**t'ehnesitoisei**salbaneisitoisei**{ andneisihesei
andtaneisihesei**{ t'ehnesihesei
t'ehtanesihesei**{ salbaneisihesei
salbataneisihesei*

Passiivi

*andtaneis**t'ehtaneis**salbataneis*

Kieltomuodot

*ei andtaneis**ei t'ehtaneis**ei salbataneis*

Genetz (1872: 23) ilmoittaa, ettei hän ole tavannut "Modus eventiviä" ainakaan Sununsuussa, eikä hän näytä myöhemminkään mainitsevan koko muodosta mitään. Sen sijaan Setälä (1886: 160) mainitsee väitöskirjassaan vepsän "modus eventivus" -muodot sekä kalevalaiset muodot. Setälän esimerkit näyttävät otetun Lönnrotin väitöskirjasta. Setälällä on kuitenkin jo aiemmin ilmestyneessä teoksessaan *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansan kielestä* (1883: 116) maininta eventiiivistä. Hän toteaa tavanneensa joskus *lienee*-verbistä "konjunktiiivin imperfektin" päätteellä *-isi* muodostettua muotoa, esim. Keuruulta *Mitäpä sillä lieneis semmosta puhumista*.

Kaarle Krohn on kiinnittänyt huomionsa kalevalaisiin "modus eventivus" -muotoihin. Hänen mukaansa Lönnrot on sanonut näistä muodoista luennoillaan seuraavasti: "Harvoin tavattava *eventivus modus*, s. k. ehkä suuttuisi. Vepsän kielestä ehkä tullut." Krohnin mukaan tätä muotoa ei tavata kansanrunoissa eikä suomen murteissa. Krohn toteaaakin, että Lönnrotin *Lisissä Vanhaan Kalevalaan* esiintyy yksinkertaisemmat muodot *suuttunevi*, *vihastunevi*. Hän epäileekin Lönnrotin tarkoituksellisesti istuttaneen kirjakieleemme uuden muodon. Krohn myös huomauttaa, että vepsäläinen muoto *lienee* kuitenkin oikaistava asuun *maksnuisin* 'maksanut olisin'. (Krohn 1919: 101.)

Myös Aarni Penttilä on ottanut huomioon *Suomen kieliopissaan* (1963: 234, 476) eventiiivimuodot. Hän ei esitä eventiiivimuodoille murretaustaa, vaan katsoo niitä tavattavan Kalevalassa ja Kalevalan vaikutuksen alaisessa runokielessä. Hän toteaa näitä harvinaisehkoja sekamuotoja esiintyvän konditionaalien preesensin funktiossa. Penttilällä on kalevalaisten eventiiivien lisäksi yksi eventiiivin sisältävä sananlasku: *Joka ruoatta eläisi, tarennesi vaattehitta!*

Mielenkiintoisen lisän eventiiivin historiaan tuo Kaisa Häkkinen.

Hänen mukaansa tätä modusta oli tarjonnut Lönnrotin käyttöön Volmari Kilpinen, joka muodon alkuperää tiedusteltaessa oli ilmoittanut sen itse keksineensä. Häkkinen on löytänyt myös Kilpisen omista kirjoituksista kyseistä modusta, esim. Suomettaressa 1847: *sekin kirjoitus-tapa tutustuisi ja näyttäneisi soreammalta*²¹. Häkkinen mainitsee myös, että Ahlqvist²² oli maininnut suomen verbien taivutusta koskeissa luennoissaan modus eventivuksen, jollaisen hän arveli tuntevansa sekä vepsästä että Kalevalan kielestä. (Häkkinen 1994: 268—269).

Varmana voi pitää ainakin sitä, ettei Volmari Kilpinen ole modus eventivusta keksinyt²³. Onko Kilpinen mahdollisesti kuullut kyseistä muotoa murteissa käytettävän vai onko kenties Lönnrot²⁴ siitä hänelle vihjaissut, jäänee epävarmaksi. Häkkisen (1994: 268) mukaan "modus eventivusta" saattaa nykyäänkin joskus kuulla spontaanissa puheessa²⁵. Muoto-opin arkistossa ei kuitenkaan ole kuin yksi modus eventivus -muoto: " — — *et olleisik se ku verejuoksu* — — " (Nousiainen, 1973—76).

Ims. kielten koillisryhmästä ei tietääkseni kukaan muu tutkija kuin Lönnrot ole esittänyt "modus eventivus" -muotoja, joten olisi jokseenkin outoa, jos kyseisiä muotoja olisi tavattu esimerkiksi Isaijevan volostissa asuneilta itävepsäläi-

²¹ E. N. Setälälle syyskuussa 1890 lähettämässään kirjeessä, jossa Kilpinen ilmoittautui "modus eventivuksen" keksijäksi, hän kirjoittaa: "Ja siten on eittæmættæ joka móto ja sana kélessæ alkunsa sânut, että joku henkilæ sen on sepustanut. Jos keksimæ on ajatusta, ymmærrettæ ominut, nîn se on lajemmalle, vihdoin yleiseksi levinnyt." (Setälä 1921: 192.)

²² Ahlqvistin tutkimuksessa *Anteckningar i Nord-tschudiskan* (1859) ei ole mainintaa "modus eventivuksesta".

²³ Professori Heikki Leskinen on tekijälle huomauttanut, ettei Kilpisen kuvaan kielimiehenä kovinkaan hyvin sovi nimenomaan uuden muodon lanseeraaminen; tunnetaanhan hänet ennen kaikkea sanaseppänä (keskustelu 14.6.1996). Voinee myös epäillä, olisiko hänellä ollut riittävää kompetenssia uuden moduksen kehittämiseksi, koska häneltä puuttui kielitieteellinen koulutus. (Ks. myös Karikoski 1948: 291—297; Kuusi 1962: 206.)

²⁴ Sakari Kuusen (1962: 207, 254) mukaan Schildt ja Lönnrot olivat ylioppilasajoista saakka olleet läheisiä ystäviä ja Lönnrot pistäytyi silloin tällöin Schildtin kodissa Jyväskylässä.

²⁵ Professori Kaisa Häkkinen on itse vahvistanut tiedon tekijälle (puhelinkeskustelu 17.6.1996).

siltä. Huomattakoon, että potentiaalikin on suhteellisen harvinainen vepsässä, joten sekin vie jo pohjaa tällaisilta muodoilta (ks. tarkemmin Kettunen 1943: 447—450, 469—470).

Eräänlaisena teoreettisena mahdollisuutena voisi pitää sellaista tapausta, että “modus eventivus” -muotoja olisi esiintynyt runokielessä, jolloin *ne*-aines olisi rytmin vaatimaksi täytetavuksi kalvennut potentiaalin tunnus. Tähän rinnastettavia muotoja Johanna Laakso (1990: 84, alaviite) mainitsee Wiedemannin sanakirjasta virolaisista kansanrunoista, esim. *viidanema* = *viima* ’viedä’, *laulanema* = *laulma* ’laulaa’, joissa *ne*-aines ei ole johdin vaan täytetavuksi kalvennut alkuperäisen potentiaalin tunnuksen jatkaja. Myös suomalaisissa ja karjalaisissa vanhoissa runoissa tavataan rytmin vaatimaa *on*-sanan käyttöä ns. täydennyssanana. Matti Kuusi (1949: 109) on nimittänyt tällaista *on*-sanaa väliketavuksi. (Ks. myös Särkkä 1969: 118, alaviite.)

Missään tapauksessa en pidä uskottavana sitä, että Lönnrot olisi pystynyt kuulemaan täydelliset taivutuskaavat näin marginaalisesta muotoryhmästä. Pidänkin hyvin todennäköisenä, että Lönnrot on joko itse täydentänyt paradigmoja tai hän on konstruoinut koko “modus eventivuksen”²⁶. Mallina hänellä olisivat olleet erikoiset konditionaalien perfektin muodot. (Ks. myös Anttila 1935: 113.)

Tätä edellä esittämäni näkökulmaa tukisi ennen kaikkea se, että Lönnrot pyrki tietoisesti rikastamaan suomen kieltä, erityisesti sen muotorakennetta. Suosittelihan Lönnrot suomen kirjakieleen muun muassa lapin mukaista desiraatiivia (optatiivi), esim. *tullos*, vepsän ja lapin mukaisia inkoatiiveja, esim. *sanoskanden*, *sarnošgoadam* ’alan sanoa’, sekä prolatiivia, esim. *meritse* (Anttila 1931: 370;

²⁶ 1800-luvulla paradigmojen täydentäminen tekaistuilla muodoilla oli hyvin tavallista. Suorastaan klassisena esimerkkinä tästä voisi mainita Fabian Collanin muoto-opissa (1847: 97—101) esiintyvät optatiivin singulaarin I. persoonan muodot *tuo'on*, *muutta'on*, *luvatkon*, *pannon* jne.

1935: 190—191). Toisaalta Lönnrot näyttää tunteneen aivan erityistä viehtymystä verbeihin ja niiden taivutukseen, joka vepsässä oli Lönnrotin mielestä monivivahteisempi kuin suomessa. Hän kirjoittaakin Sjögrenille²⁷ tammikuussa 1843 seuraavasti: "Utom annat förekom den tschudiska verbbygnaden mig högst interessant". (Lönnrot 1990: 195; ks. myös Anttila 1931: 190—191.) Kiinnostus verbeihin näkyy myös hänen professorin väitöskirjastaan, joka koostuu lähes kokonaan verbien käsittelystä.

Oivan tilaisuuden tuoda Suomen kansan tietoisuuteen "modus eventivus" -muotonsa Lönnrot sai *Uudessa Kalevalassa* (1849):

Tuosta sulho *suuttuneisi* (23: 219)

Mies nuori *nuristuneisi!* (23:220)

Tuosta sulho *suuttuneisi* (23: 427)

Kaunosi *kamaltuneisi* (23: 428)

Vanhassa Kalevalassa (1835) "modus eventivuksia"²⁸ ei esiinny. Seuraavassa olen poiminut Väinö Kaukosen teoksesta *Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos* (1956: 188, 191) edellä esitetyille eventiivin sisältäville *Uuden Kalevalan* säkeille originaalit:

²⁷ Samassa kirjeessä Lönnrot mainitsee jo "modus eventivus" -muodot: "Särskilta (i Finskan ej förekommade) tempora (eller modi) hörde jag sådana som t. ex. maksneisin bildadt af praesens Coniunctivi maksnen, och betyd. kanske jag skulle betala; hvarjemte vårt vanliga maksaisin också förekom. (Lönnrot 1990: 196.)

²⁸ Huomautettakoon, että näitä modus eventivus -muotoja ei pidä sekoittaa *Vanhassa Kalevalassa* sangen tavallisiin konditionaalimuotoihin, joissa esiintyy sivupainollisessa tavussa *ei*-diftongi, esim. *arveleisin* (3: 33), *kuunteleisi* (7: 251), *kopraseisi* (13: 174), *tarvitseisi* (32: 97).

Säe 23: 219: VKL²⁹ 15: 459 — — *suuttunevi*. Vrt. SKVR VII₂ 2994,137 mistä sulho *suuttunevi*

Säe 23:220: VKL 15: 460 — — *vihastunevi*, SKVR VII₂ 2994,138 miesi — —.

Säe 23: 427: SKVR VII₂ 2994,137 mistä — *suuttunevi*.

Säe 23: 428: Vrt. SKVR VII₂ 2994,138 mies nuori *vihastunevi*.

Kuten huomaamme, Lönnrot on korvannut alkuperäiset potentiaalimuodot, joihin on liittynyt heikkoasteinen preesensin tunnus, "modus eventivuksilla". Näin hän on saanut rytmin vaatiman tavuluvun pysymään entisellään.

²⁹ VKL = *Kalevalan* ensimmäisen painoksen välilehditetty kappale, SKVR VII₂ = Suomen kansan vanhojen runojen 7. osa.

8 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut yhtä morfologista kategoriaa, konditionaalin perfektiiä, toisaalta itämerensuomalaisten kielten koillisryhmässä ja toisaalta kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä. Kuten olen osoittanut, kahdesta erilaisesta lähtökohdasta on päädytty lähes samanlaiseen lopputulokseen. Konditionaalien perfektimuotojen kehittymisen edellytyksenä on ollut osittain samanlaisia, osittain erilaisia syitä. Yhteisenä primaarina edellytyksenä on ollut partisiippiin tunnuksen *-t:n* kato, mikä on toteutunut kaakkoishämäläisten murteiden Porvoon ryhmässä systemaattisesti ja ims. kielten koillisryhmässäkin osittain. Porvoon ryhmässä toisena keskeisenä edellytyksenä on ollut käänteinen sanajärjestys liittotempuksissa. Koillisryhmässä sen sijaan venäjän vaikutus on käsittääkseni aiheuttanut kyseiset konditionaalien perfektin muodot. On kuitenkin vielä syytä pohtia tarkemmin niitä edellytyksiä, jotka ovat lopultakin johtaneet morfologisesti poikkeavan muotokategorian syntymiseen ims. kielten koillisryhmässä.

Venäjän kielellä on ollut suuri vaikutus itämerensuomalaisten kielten koillisryhmän kieliin — etenkin vepsään, kuten monet tutkijat (mm. Posti 1935, Tunkelo 1938b, Larjavaara 1986, viimeksi Wiik 1989; lyydin osalta Ojanen 1985; aunuksen osalta Pyöli 1996) ovat vakuuttavasti osoittaneet. Erityisen voimakas venäjän vaikutus on ollut vepsän äänteenmuutoksissa sekä syntaksissa ja sanastossa. Morfologiassa sen sijaan suoranaisia venäläislainoja lienee verraten vähän, mutta tuskin morfologiankaan voi odottaa välttyneen venäjän vaikutukselta tyystin. Venäjän vaikutusta on vain vaikeahko erottaa, koska se ei heijastu fonologisesti vieraslähtöisinä morfeemeina vaan eritasoisina käänös- ja merkityslainoina. Toisaalta venäjän vaikutusta vepsän muotorakenteeseen ei ole juuri tutkittu eikä ole

useinkaan edes ajateltu tällaisen vaikutuksen mahdollisuutta, kuten Tapani Lehtinen (1990: 59) on huomauttanut.

Venäjän kielen ja ims. kielten kielikontaktit ovat nykykäsityksen mukaan alkaneet kansainvaellusten aikana, noin vuosina 500—700 jKr. Suomenlahden etelä- ja itäpuolella. Muistona varhaisimmista kontakteista on ims. kielten yhteinen nk. vanhojen venäläisten lainasanojen kerrostuma, johon kuuluvat muun muassa sellaiset suomen kielen sanat kuin *lusikka*, *piirakka*, *saapas*, *tavara* ja *vasta*. Karjalan venäläisasutus sai alkunsa 1100—1200-luvuilla, jolloin esivenäläisten muuttoliike pohjoiseen oli hyvin vilkasta. Venäläisten muuttovirran Karjalaan tiedetään jatkuneen keskeytymättömänä aina 1600-luvulle saakka. (Ojanen 1985: 13 ja siinä mainittu kirjallisuus; Sarhimaa 1995: 202—204.)

Kontaktit itämerensuomalaisten ja venäläisten välillä ovat kestäneet siis yli tuhat vuotta. Poikkeuksellisen intensiiviset ovat olleet kontaktit venäläisten ja itäisten itämerensuomalaisten kansojen välillä. Viimeistään 1800-luvulla karjalaiset ovat yleisesti osanneet venäjää, ja erityisesti vepsäläiset, lyydiläiset ja Aunuksen karjalaiset ovat olleet pitkälti kaksikielisiä. Onkin selvää, että prestiisiasemassa oleva kieli on vaikuttanut itäisiin ims. kieliin kielen kaikilla tasoilla. Erityisesti venäläisperäisten lainasanojen runsaus kaikissa itäisissä ims. kielissä on käytännössä rajaton.

Myös morfologis-syntaktisella tasolla esiintyy itäisissä ims. kielissä lukuisia venäjänmukaisia rakenteita. Lyydissä esiintyy ims. kielille luonteenomaisen etuasemaisen adjektiiviattribuutin rinnalla myös venäjänmukaista jälkiasemaista attribuuttia, esim. *šeiñī ol' i muad'ittu naglat puižed* 'seiniin oli tehty naulat puiset' (ks. Ojanen 1985: 230—237). Karjalan kokijalauseissa venäjän vaikutus heijastuu predikatiivin valenssissa, esim. *toizilja maniaχoilja l'ieñ abie* 'toisille munkeille

naalin tunnus oli ennestään liittynyt (vahvaan) vokaalivartaloon (esim. *igas ed oksendāž, tšomas ku joĭžīd'* 'koskaan et oksentaisi, kauniisti jos joisit', *homaiĭ,tšeĭžīd', ka pölgastuiĭžīd'* '[jos] näkisit [kummituksen], niin pelästyisit' (Kettunen 1943: 470)), liitettiin konditionaalin perfektissä konditionaalin tunnus aktiivin partisiipin tunnukseen, josta oli kadonnut loppu-*t*. Muodot pysyivät morfologisesti erillään eivätkä myöskään sotkeutuneet semanttisesti, koska partisiipin pohjalle rakentunut komprimoitunut konditionaalin perfekti assosioitui kielitajussa menneen ajan tempukseksi. Siinä vaiheessa, kun venäjässä konditionaali alettiin muodostaa partisiipista kehittyneestä preteritistä, komprimoituneiden konditionaalien muotojen on täytynyt olla ainakin jossain määrin vakiintuneita itäisissä ims. kielissä, muutenhan ne eivät olisi jääneet elämään. Aineiston perusteella näyttäisi jopa siltä, että eteläisimmässä vepsässä ei ehkä ole ehtinyt vakiintuakaan liittomuotoinen konditionaalien perfekti, vaan vasta venäjänmukaisen rakenteen myötä kyseinen kategoria on kehittynyt sinne. Tämä voi olla hyvinkin mahdollista, koska puhutussa kielessä konditionaalien perfekti on harvinainen, jokseenkin tarpeeton muotokategoria, joka on helposti korvattavissa muilla rakenteilla.

Komprimoituneet konditionaalien perfektin muodot ovat vepsässä, lyydissä ja aunuksessakin kielen (*langue*) rakenteeseen juurtunutta toisen kielen vaikutusta. Kyse ei ole siis tilapäisestä puhunnan (*parole*) tasolla ilmenevästä interferenssistä, vaan kielen systeemiin integroituneesta toisen kielen aineksesta. Olenkin päätenyt Pyöliä (1996: 327) mukaillen ns. "Haugenin portaille", joiden avulla kuvataan interferenssin syvyyttä kielessä:

Integraatio (kielen tason normatiivisuutta)

Interferenssi (puheen ja/tai kielen tason uususta)

Koodinvaihto (puheen tason uususta)

Alimmalla portaalla on kyse puheen tason uusuksesta, jolloin puhuja vaihtaa koodiaan esimerkiksi keskustelussa. Keskiportaalla on kyse erilaisista normista poikkeamisista (murentumat, lapsukset) tai kielen tasolla jo pysyvämmästä toisen kielen vaikutuksesta. Kuitenkaan vielä ei voi puhua kieleen tai kielen rakenteeseen integroituneista ominaisuuksista. Integraatio tarkoittaa täydellistä lingvististä mukautumista eli normiksi vakiintumista. Tällöin rakenne on verrattavissa omaperäiseen rakenteeseen eikä puhuja tunnista sitä vierasperäiseksi. Komprimoituneissa konditionaalin perfektin muodoissa on kyse juuri integraatiosta, kieleen vakiintuneesta normista. (Ks. tarkemmin Pyöli 1996: 327—328.)

Vepsässä ja eteläläydissä komprimoituneet muodot ovat syrjäyttäneet lähes täysin omaperäiset liittomuotoiset konditionaalin perfektit, ja muuallakin lyydissä tyyppi on vallitseva ja aunuksessakin yleinen. Huomionarvoista on tietenkin se, että venäjänmukainen rakenne on käännetty ja mukautettu kielen omaan rakenteeseen eikä lainattu fonologisesti vierasperäisinä morfeemeina. Tutkijat, muun muassa professori Juha Janhunen (1996) ja tutkija Nina Zajceva (1996), ovatkin katsoleet vepsän ja muidenkin koillisryhmän kielten säilyneen venäjän kielen voimakkaassa vaikutuksessa juuri siitä syystä, että ne ovat pysytyneet mukauttamaan vierasperäisiä rakenteita poikkeuksellisen tehokkaasti omaan systeemiinsä. Tämä jo sillään kertoo jotakin näiden kansojen vahvasta kulttuuri-

identiteetistä ja halusta säilyttää se kielenkin muodossa.

Koillisryhmän kielissä — etenkin vepsässä — synteettisyys on edennyt huomattavan pitkälle. Voineekin katsoa, että komprimoituneet konditionaalin perfektin muodot ovat yksi, joskin konjugaatiossa poikkeuksellinen, lisä synteettiseen tendenssiin. Postpositioiden pitkälle edennyt suffiksoituminen on varsin huomattavasti muuttanut koillisryhmän kielten, etenkin vepsän ja lyydin, muotorakennetta, joten kielen puhujilla on ollut hyvät edellytykset hahmottaa ja muodostaa synteettisiä rakenteita.

Konditionaalin perfektin erikoiskehittyviä ims. kielten koillisryhmässä ei käsittääkseni voi selittää jäännöksettä muulla tavalla kuin mitä olen edellä luonnostellut. Ennen kaikkea levikkikin tukee esittämäni päätelmää. Venäjän vaikutus on ollut voimakkainta vepsässä, jossa komprimoituneet muodot ovat miltei yksinomaisia. Samoin lyydiläiset ovat olleet pitkäaikaisissa kiinteissä kontakteissa venäjää puhuvien kanssa, joten venäjänmukainen rakenne on lähes kokonaan syrjäyttänyt omaperäisen rakenteen. Sen sijaan karjalaisten kontaktit Aunuksen karjalaisia lukuun ottamatta ovat olleet venäläisten kanssa jo heikompia, joten omaperäinen rakenne on säilynyt. Tavallaan lyydiläiset ovatkin toimineet puskurina venäläis-karjalaisissa kontakteissa. Aunuksessa on puolestaan voimakas vepsäläinen substraatti, joka yhdessä venäjän vaikutuksen kanssa selittää komprimoituneiden muotojen yleisyyden.

Komprimoitunut tyyppi B (*oṁmužin dūmainu*) on kaikesti syntynyt selvyysyistä kontaminaatioteitse. Joka tapauksessa kyseessä on konditionaalin perfektin, joka on levikiltään lyydiläis-aunukselainen ja siten myöhäisempää perua kuin komprimoitunut tyyppi A.

Viime vuosien aikana karjalaiset, aunukselaiset ja vepsäläiset ovat

viritellet hankkeita oman kirjakielen luomiseksi. Jotta välttyttäisiin tarpeettomalta Markuksen evankeliumin vepsännöksen kaltaiselta sekavuudelta konditionaalin perfektinkin osalta, on lopuksi syytä antaa muutama täsmennys. Vepsässä komprimoitunut konditionaalin perfekti on syytä vakiinnuttaa yksinään edustamaan kyseistä kategoriaa niin kielioppeihin kuin muihinkin vepsänkielisiin teoksiin. Samoin on laita lyydissäkin. Aunuksessa sen sijaan ainakin tämän aineiston valossa lienee parasta esittää niin komprimoitunut kuin liittomuotoinen konditionaalin perfekti taivutuskaavoissa. Ehkä kuitenkin komprimoitunutta tyyppiä suosien. Karjalassa liittomuotoinen olkoon puolestaan yksinomainen. Konditionaalin pluskvamperfektinakin esitetty komprimoitunut tyyppi B lienee parasta unohtaa pois kirjakielestä semanttisestikin tarpeettomana muotokategoriana.

LÄHTEET

Kirjallisuus ja käsikirjoitukset

AHLQVIST, AUG. 1859: Anteckningar i Nord-tschudiskan. — ASSF VI.
Helsingfors.

AHTIA, E. V. 1938: Karjalan kielioppi. Äänne- ja sanaoppi. Suojärvi.

AIRILA, M. — TURUNEN, AIMO — RAINIO, JUSSI (toim.) 1945: Vepsän
opas. Helsinki.

AM = Askolan murrettä. MARJA SUOJALA. SKN 32. Helsinki 1991.

ANTTILA, AARNE 1931: Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta I. SKST 190.
Helsinki.

----- 1935: Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta II. SKST 190. Helsinki.

ASSF = Acta Societatis Scientiarum Fennicae. Helsingfors.

BASILIER, HJ. 1890: Vepsäläiset Isaijevan voolostissa. — SUSA VIII.

COLLAN, FABIAN 1847: Finsk språklära I. Formläran. Helsinki.

DONNER, OTTO 1879: Die gegenseitige Verwandtschaft. — ASSF XI. Helsing-
fors.

EKG I = Eesti keele grammatika: Morfoloogia, sõnamoodustus. Toim. MATI
ERELT, REET KASIK, HELLE METSLANG, HENNO RAJANDI,
KRISTIINA ROSS, HENN SAARI, KAJA TAEI ja SILVI VARE.
Tallinn 1995.

ESAR = Emakeele Seltsi Aastaraamat. Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Emakeele Selts. Tallinn.

FUF = Finnisch-ugrische Forschungen: Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Helsinki.

GENETZ, ARVID 1870: Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867. — Suomi II:8.

----- 1872: Wepsän pohjoiset etujoukot. — Kieletär I:4. Helsinki.

----- 1880: Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Kielemnäytteitä, sanakirja ja kielioppi. SKS. Helsinki.

----- 1884: Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielemnäytteitä, sanakirja ja kielioppi. — Suomi II:17. Helsinki.

GYÖRKE, J. 1934: Die Wortbildungslehre des Uralischen (Primäre Bildungssuffixe). Tartu.

HAJDÚ, PÉTER 1975: Sukulaisuuden kielellistä taustaa. — Suomalais-ugrilaiset. Toim. Péter Hajdú. Pieksämäki 1975.

HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu.

HAKULINEN, LAURI — KALIMA, JALO — UOTILA, T. E. (toim.) 1942: Itä-Karjalan murreopas. Äänne- ja muoto-oppia, tekstejä, sanastoa. Helsinki.

HÄKKINEN, KAISA 1985: Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa. — Fennistica 6. Turku.

----- 1994: Agricolasta nykykieleen: Suomen kirjakielen historia. Juva.

HÄRKÖNEN, IIVO (toim.) 1932: Karjalan kirja. Toinen, kokonaan uudistettu painos. Porvoo.

IK = Impilahden karjalaa. MATTI PUNTTILA. Castrenianumin toimitteita 41.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 64. Helsinki
1992.

IKOLA, OSMO 1950: Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä
suomalaisessa raamatussa II. Turun yliopiston julkaisuja B 33. Turku.

----- 1960: Perfektin ja pluskvamperfektin synnystä. — Vir. 64.

ITKONEN, ERKKI 1950: Das Perfekt des Pertizips im Lappischen. —
Commentationes fenno-ugricae in honorem Y. H. Toivonen. SUST
98. Helsinki.

----- 1966: Kieli ja sen tutkimus. Helsinki.

IVANOV, V. V. 1960: Razvitie grammatitšeskogo stroja russkogo jazyka
(Morfologija). Moskva. — Kirjassa Venäjän historiallinen kielioppi.
Helsinki 1974.

----- 1983: Istoritšeskaja grammatika russkogo jazyka. Moskva.

JK = Juho Kujola: Karjalan ja lyydin tutkija. PERTTI VIRTARANTA. SKST
266. Helsinki 1960.

JMM = Jevangelii Markan mugah. Markuksen evankeliumi aunuksenkarjalaksi.
Koitepainos. Saarijärvi 1993.

Kalevala 1835 = Kalevala taikka Wanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan
muinosista ajoista. 2. osa. SKST 2. Helsinki 1835.

Kalevala 1849 = Kalevala. Toinen stereotypeerattu tekstilaitos. Uuden Kalevalan
yhdestoista painos. Helsinki 1909.

KALIMA, JALO 1909: Konditsionaalin perfekti. — Vir. 13.

KARIKOSKI, ANNA-LIISA 1948: Volmari Kilpinen suomen kielen kehittäjänä.
Suomen kielen laudatur-kirjoitus. Professori Heikki Leskisen
hallussa.

- KASK, ARNOLD 1984: Eesti murded ja kirjakeel. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi Toimetised nr. 16. Tallinn.
- KAUKONEN, VÄINÖ 1956: Elias Lönnrotin Kalevalan toinen painos. SKST 247. Helsinki.
- KETTUNEN, LAURI 1922: Lõunavepsa häälik-ajalugu II. Vokaalid. Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis B III,4. SKS, Helsingi.
- 1930a: Suomen murteet 1. Murrenäytteitä. SKST 188. Helsinki.
- 1930b: Vatjan kielen äännehistoria. Toinen, uusittu painos. SKST 185. Helsinki.
- 1940a: Karjalaisen heimon ja "karjalan kielen" iästä ja alkuperästä. — Vir. 44.
- 1940b: Suomen murteet III A. Murrekartasto. SKST 188. Helsinki.
- 1943: Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. SUST LXXXVI. Helsinki.
- 1960: Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet. SUST 119. Helsinki.
- 1962: Eestin kielen äännehistoria. Kolmas painos. SKST 156. Helsinki.
- KKN II = Karjalan kielen näytteitä II. Aunuksen ja Raja-Karjalan murteita. Julkaissut EINO LESKINEN. SKST 193. Helsinki 1934.
- KKN III = Karjalan kielen näytteitä III. Ent. Poventsan ja Kemin kihlakuntien karjalaismurteita. Julkaissut EINO LESKINEN. SKST 193. Helsinki 1936.
- KNSJ = Karel'skie narodnye skazki. Južnaja Karelija. Toim. U. S. KONKKA ja A. S. TUPICYNA. Leningrad 1967.

- KORHONEN, MIKKO 1967: Die Konjugation im Lappischen: morphologisch-historische Untersuchung. I. Die finiten Formkategorien. SUST 143. Helsinki.
- 1981: Johdatus lapin kielen historiaan. SKST 370. Jyväskylä.
- KROHN, KAARLE 1919: Nuorikko ja pihlajanmarjat Kalevalassa. — Vir. 23.
- KURYLOWICZ, JERZY 1964: The inflectional categories of Indo-European. Indogermanische Bibliothek, dritte Reihe: Untersuchungen. Heidelberg.
- KUUSI, MATTI 1949: Sampo-eeos. Typologinen analyysi. SUST XGVI. Helsinki.
- KUUSI, SAKARI 1962: Wolmar Styrbjörn Schildt-Kilpinen: Elämä ja toiminta. Jyväskylä.
- LAAKSO, JOHANNA 1990: Translatiivinen verbinjohdin NE itämerensuomalaisissa kielissä. SUST 204. Helsinki.
- LAANEST, ARVO 1972: Itämerensuomalaisten kielten ryhmityskysymyksiä. — Vir. 76.
- 1975: Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn.
- LARJAVAARA, MATTI 1986: Itämerensuomen demonstratiivit I. Karjala, aunus, lyydi ja vepsä. SKST 433. Mikkeli.
- 1990: Suomen deiksis. — Suomi 156. Hämeenlinna.
- LAUKKANEN, MEIRI 1963: Askolan murteen verbintaivutuksesta. Pro gradu -tutkielma. Säilytteillä Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa.
- LEHMUSTO, HEIKKI 1911: Pieniä kielihavaintoja Porvoon pitäjältä. — Vir. 15.

LEHTINEN, TAPANI 1983: Suomen konditionaalien morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. — Vir. 87.

----- 1990: Venäjän aspektien heijastumia vepsän verbijärjestelmässä.

— Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Läänemeresoome keelekontaktid. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fennougristikongressissa Debrecenissä 27.8.—1.9.1990. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki.

LINDÉN, EEVA 1942: Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoria I. Konsonantisto. SKST 219. Helsinki.

----- 1944: Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoria II. Vokaalisto.

SKST 219. Helsinki.

LKN = Lyydiläisiä kielennäytteitä. Koonneet HEIKKI OJANSUU, JUHO KUJOLA, JALO KALIMA ja LAURI KETTUNEN. SUST LXIX. Helsinki 1934.

LL = Lähisukukielten lukemisto. PERTTI VIRTARANTA. SKST 280. Helsinki 1967.

LOORITS, OSKAR 1923: Eesti keele Grammatika. Tallinn.

LSK = Lähisukukielet: Näytteitä uralilaisista kielistä III. Toimittaneet PERTTI VIRTARANTA ja SEPPO SUHONEN. 2. korjattu painos. SKS. — Suomi 119:3. Helsinki 1983.

LT I = Lyydiläisiä tekstejä I. Lüdische Texte I. Kerännyt, kääntänyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. SUST 129. Helsinki 1963.

LT II = Lyydiläisiä tekstejä II. Lüdische Texte II. Kerännyt, kääntänyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. SUST 130. Helsinki 1963.

LT III = Lyydiläisiä tekstejä III. Lüdische Texte III. Kerännyt, kääntänyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. SUST 131. Helsinki 1964.

LT V = Lyydiläisiä tekstejä V. Lüdische Texte V. Kerännyt, kääntänyt ja julkaissut PERTTI VIRTARANTA. SUST 165. Vammala 1984.

LT VI = Lyydiläisiä tekstejä VI. Anna Vasiljevna Tšesnakovan kerrontaa ja it-kuvirsiä. PERTTI VIRTARANTA. SUST 218. Helsinki 1994.

LÖNNROT, ELIAS 1853: Om det Nord-Tschudiska språket. Helsingfors.

----- 1990: Valitut teokset 1. Kirjeet. Toimittanut RAIJA MAJAMAA. SKST 510. Pieksämäki

----- 1991: Valitut teokset 3. Kirjoitelmia ja lausumia. Toimittanut RAIJA MAJAMAA. SKST 551. Pieksämäki.

ME = Markan evangeliin. Markuksen evankeliumi vepsäksi. Kodvpainduz.

Saarijärvi 1992.

Muoto-opin keruuopas. Laatinut TERHO ITKONEN apunaan HEIKKI LESKINEN, HEIKKI PAUNONEN ja TAPANI LEHTINEN. Tietolipas 59. Helsinki 1969.

MÄGISTE, JULIUS 1970: Vanhan kirjaviron kysymyksiä. Tutkielmia viron kirjakielen varhaisvaiheista 1200-luvulta 1500-luvun lopulle. Tietolipas 64. Helsinki.

MÄITTÄLÄ, LEEVI (toim.) 1994: Tarua ja totta vanhasta Askolasta. Porvoo.

NEV I = Näytteitä etelävepsästä I. Koonnut ja julkaissut LAURI KETTUNEN.

— Suomi IV:18. Helsinki 1920.

NEV II = Näytteitä etelävepsästä II. Koonnut ja julkaissut LAURI KETTUNEN.

— Suomi V:4. Helsinki 1925.

- NKK = Näytteitä karjalan kielestä I: Karjalan tasavallan ja Sisä-Venäjän karjalaismurteet. Toim. VLADIMIR RJAGOJEV — MATTI JESKANEN. Joensuu — Petroskoi 1994.
- NVM = Näytteitä vepsän murteista. Keränneet ja julkaisseet LAURI KETTUNEN ja PAAVO SIRO. SUST LXX. Helsinki 1935.
- NÄKVM = Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista. Keränneet E. N. SETÄLÄ ja J. H. KALA. Julkaissut ja suomentanut E. A. TUNKELO apunaan REINO PELTOLA. SUST 100. Helsinki 1951.
- OJANEN, MUUSA 1985: Adjektiivikategoria venäläis-lyydiläisissä kontakteissa. Lingvistinen interferenssitutkimus. SUST 188. Helsinki.
- 1988: Suomalais-karjalais-venäläisistä kontakteista. — Kielikontakteja I. Tutkimuksia venäjän ja itämerensuomalaisten kielten alalta n:o 13. Toim. MUUSA OJANEN ja ILKKA SAVIJÄRVI. Joensuu.
- 1994: Venäjän kielioppi. Juva.
- OJANSUU, HEIKKI 1904: Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Konsonantit. — Suomi IV: 2. Helsinki.
- 1918: Karjala-aunuksen äännehistoria. SKST 162. Helsinki.
- OKRL = Obrazcy karel'skoj reči: Govory Livvikovskogo dialekta karel'skogo jazyka. MAKAROV, G. N. — RJAGOJEV, V. D. Leningrad 1969.
- OLR = Obrazcy ljudikovskoj reči. A. P. BARANCEV. Petrozavodsk 1978.
- OVR = Obrazcy vepsskoj reči. ZAICEVA, M. — MULLONEN, M. Nauka. Leningrad 1969.
- PAASONEN, HEIKKI 1909: Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischen Abriss. Apuneuvoja suomalais-ugrialaisten kielten opintoja varten IV. Helsingfors.

- PALL, V. 1955: Märkmeid mordva keele konjunktiivij kujunemisest. — ESAR I. Tallinn.
- PEEGEL, J. 1955: Mõnedest arhailistest ja omapärasest vormidest rahvalaulude keeles. — ESAR I. Tallinn.
- 1974: Regivärsilise rahvalaulu keelest. — Eesti rahvalaulud. Antoloogia. IV köide. Toimetanud ÜLO TEDRE. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo.
- POSTI, LAURI 1935: Vepsän vokaalisoinnusta. —Vir. 39.
- PYÖLI, RAIJA 1996: Venäläistyvä aunuksenkarjala. Kielenulkoiset ja -sisäiset indikaattorit kielenvaihtotilanteessa. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 18. Joensuu.
- RAPOLA, MARTTI 1919—1920: Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen *i*-loppuiset diftongit suomen murteissa. Eripainos aikakauskirjasta "Suomi". Helsinki.
- RAVILA PAAVO 1935: Die Stellung des Lappischen innerhalb der finnisch-ugrisch Sprachfamilie. — FUF 23 s. 20—65.
- 1975: Johdatus kielihistoriaan. 4. painos. SKS. Forssa.
- REMES, HANNU 1983: Viron kielioppi. Juva.
- RUONG, ISRAEL 1943: Lappische Verbalableitung dargestellt auf Grundlage des Pitelappischen. Uppsala Universitets årsskrift 1943: 10. Uppsala.
- RUOPPILA, VEIKKO — SOUTKARI, PENTTI 1959: Suomalainen murrelukumisto. Tampere.

SAARESTE, ANDRUS 1952: Kaunis emakeel: Vesteid eesti keele elustolust. Lund.

SAJAVAARA, PAULA — BRANCH, MIKAEL 1969: The identification of the Vepsian in the Work of A. J. Sjögren. *Studia Fennica* 14. Helsinki.

SARHIMAA, ANNELI 1988: Venäjän kielen vaikutuksesta karjalan ja vepsän kokijalauseisiin. — Kielikontakteja I. Tutkimuksia venäjän ja itämerensuomalaisten kielten alalta n:o 13. Toim. MUUSA OJANEN ja ILKKA SAVIJÄRVI. Joensuu.

----- 1995: Karjalan kansat ja kielet kontakteissa: Asutushistoriallista taustaa ja lingvistisiä seurauksia. — *Vir.* 99.

SAVIJÄRVI, ILKKA 1986: Venäjän partikkeli *ni* karjalassa ja vepsässä. — *Rustica* II. Tutkimuksia venäjän ja itämerensuomalaisten kielten kontakteista n:o 6. Toim. RITVA-LEENA HEIKKINEN, MUUSA OJANEN, ILKKA SAVIJÄRVI ja LEA SIILIN. Joensuu.

SEREBRENNIKOV, B. A. 1959: Pluskvamperfekti ja perfekti päritolu probleemist läänemeresoome keeltes. — *ESAR* IV. Tallinn.

SETÄLÄ, E. N. 1883: Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansan kielestä. — *Suomi* II:16. Helsinki.

----- 1886: Zur Geschichte der Tempus- und Modusstamm-bildung in den finnisch-ugrischen Sprachen. Helsingfors.

----- 1890: Yhteissuomalainen äännehistoria. I ja II vihko. Helsinki.

----- 1921: Kielentutkimus ja oikeakielisyys. Tieteellisiä lastuja I. Helsinki.

SJ = Sananjalka. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Turku.

SKM I = Suomen kansan murrekirja I. Länsimurteet. Toinen painos. Julkaisseet

Kotikielen Seura ja Sanakirjasäätiö. Sanakirjasäätiön toimituksia III.
Porvoo 1953.

SKM II = Suomen kansan murrekirja II. Itämurteet. Julkaisseet Kotikielen Seura
ja Sanakirjasäätiö. Sanakirjasäätiön toimituksia IV. Porvoo 1945.

SKN = Suomen kielen näytteitä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Helsinki.

SL = Satuja ja legendoja: Martta Pelkosen salmilaismuistiinpanoja. Toimittanut
RAIJA KOPONEN 1976: SKST 323. Vammala.

SMK = Suomalainen murteiskirja tahi lukemisia viron, karjalan, vatjan, vepsän ja
liivin kielillä suomalaisten sanastojen kanssa. Toim. Aug. Ahlqvist.
Helsinki 1869.

Suomi = Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aiheista. Julkaisija Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

SUSA = Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja. Helsinki.

SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia. Helsinki.

SÄRKKÄ, TAUNO 1969: Itämerensuomalaisten kielten eksessiivi. SUST 291.
Helsinki.

TAULI, VALTER 1966: Structural Tendencies in Uralic Languages. Netherlands.

----- 1968: Keelekorralduse alused. Uppsala.

TIKKA, TOIVO 1992: Vepsän suffiksoituneet postpositiot: Kieliopillisiin sijoi-
hin liittyvä suffiksoituminen. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia
Uralica Upsaliensia 22. Uppsala.

TUNKELO, A. E. 1938a: Lisähavaintoja *t*-loppuisesta passiivin II partiipista. —
Vir. 42.

----- 1938b: Vepsän kielen astevaihteluttomuudesta. — Suomi V:20. Helsinki.

- TUNKELO, A. E. 1939: Lisiä suomen ja karjalan II partisiipin historiaan I. — Vir. 43.
- 1946: Vepsän kielen äännehistoria. SKST 288. Helsinki.
- TURUNEN, AIMO 1946: Lyydiläismurteiden äännehistoria I. Konsonantit. SUST LXXXIX. Helsinki.
- 1950: Lyydiläismurteiden äännehistoria II. Vokaalit. SUST XCIX. Helsinki.
- UOTILA, T. E. 1933: Derivationsuffixe. — FUF 21 s. 73—94.
- Uusi testamentti. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. 3. painos. Mikkeli 1993.
- VALGMA, J. — REMMEL, N. 1968: Eesti keele grammatika. Tallinn.
- WIIK, KALEVI 1975: Suomen frekventatiivi ja kontinuatiivi. — Vir. 79.
- 1989: Vepsän vokaalisointu. — Suomi 146. Mänttä.
- VIINAMÄKI, SAKARI 1978: Suomen, karjala-aunuksen, lyydin ja vepsän konditionaalien käytön vertailua. Pro gradu -työ. Säilytteinä Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksessa.
- VIITSO, TIIT-REIN 1970: Äänisvepslastest ja nende keelest. — Saaremaast Sajaanideni ja kaugemalegi. Koostajad A. VALMET, — P. PALMEOS — J. PEEGEL. Tallinn 1970.
- Vir. = Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki.
- VIRTARANTA, PERTTI 1986: Haljärven lyydiläismurteen muoto-oppia. SUST 190. Helsinki.
- VRS = Vepsän rahvahan sarnad. Вепские народные сказки. N. F. Onegina — M. N. Zajceva. Petrozavodsk Karelija 1996.
- ZAIKOV, P. 1987: Karjalan kielen murreoppia. Opetusmoniste. Petroskoi.

ZAJCEVA, M. I. 1978: Suffiksál'noje glagol'noje slovoobrazovanije v vepsskom jazyke. Leningrad.

----- 1981: Grammatika vepsskogo jazyka (Fonetika i morfologija). Leningrad.

ÄVN = Äänisvepsän näytteitä. Keränneet ja julkaisseet ANTTI SOVIJÄRVI ja REINO PELTOLA. SUST 171. Helsinki 1982.

Muut lähteet

JANHUNEN, JUHA 1996: Diversity under Unity — Problems and Prospects of Subordinated Languages in Russia and China. Esitelmä Pienet kielet monikulttuurisessa maailmassa -seminaarissa 19.10.1996. Helsinki.

Keskustelu fil. tri Marjatta Vanhala-Aniszewskin kanssa 28.11.1995.

Keskustelu professori Heikki Leskisen kanssa 14.6.1996.

MA = Muoto-opin arkiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

Puhelinkeskustelu professori Kaisa Häkkisen kanssa 17.6.1996.

SKNA = Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmat. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

ZAJCEVA, NINA 1996: Vastauspuheenvuoro prof. Stephen A. Wurmin esitelmään The Problematics of Languages in Danger of Disappearing — from Global Point of View Pienet kielet monikulttuurisessa maailmassa -seminaarissa 19.10.1996. Helsinki.

MA:n kerääjät

Askola: Vesa Koivisto 1985—87.

Nousiainen: Eira Söderholm 1973—76.

Pornainen: Iris Väyrynen 1993, Marja Hakamies (o. s. Norri) 1982 (puhtaaksikirjoittanut Suomen kielen nauhoitearkiston nauhoista 792 (1961), 9763, 9764 (1971) ja T. Lehtisen aineistosta.

SKNA:n nauhoitteet

Askola: SKNA 374: 1. Haastattelijat Irma Nirvi ja R. E. Nirvi. 15.7.1960.

Pornainen: SKNA 793: 1. Haastattelijat R. E. Nirvi ja Irma Nirvi. 7.6.1961.

Porvoo: SKNA 2446: 1. Haastattelijä Matti Punttila. 26.8.1963.

LIITE 1

Esimerkkien yhteydessä käytettyjen pitäjiennimien lyhenteiden selitykset:

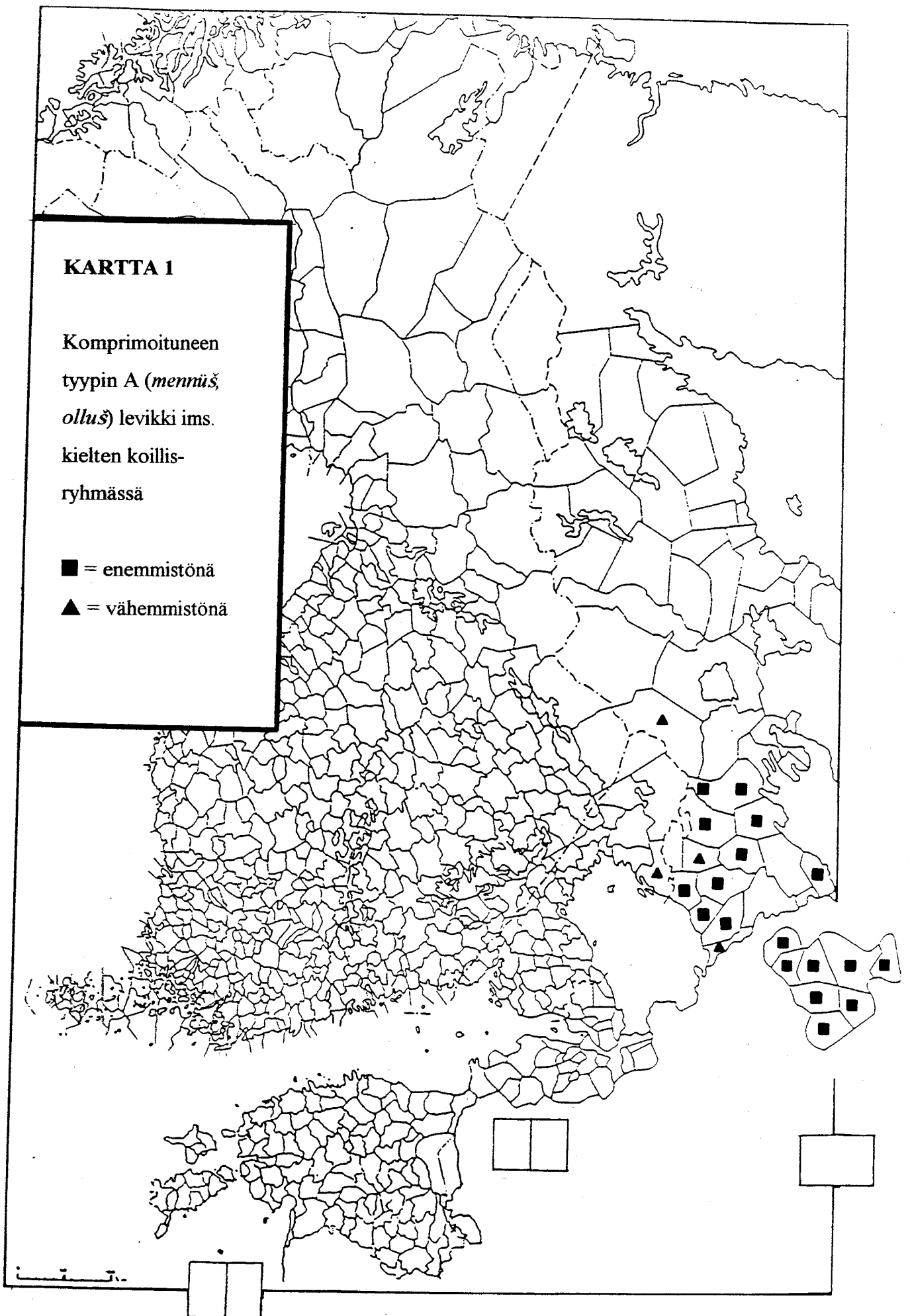
Lyydi: Joe = Joensuun kylä, Kj = Kuujärvi, Ph = Pyhäjärvi, Si = Simanisto, SP = Saavan Prääsä, TP = Terun Prääsä, V = Viitanan kirkonkylä.

Vepsä: Al = Aladžaja, Ka = Karhila, Kask = Kaskesoja, Krl = Kortlahti, Pr = Pervakat, Pet = Petsoil, Rm = Reboimägi, Ši = Šimjärvi, Vil = Vilhal.

KARTTA 1

Komprimoituneen
tyypin A (*mennüš*,
olluš) levikki ims.
kielten koillis-
ryhmässä

- = enemmistönä
- ▲ = vähemmistönä

KARTTA 2

Komprimoituneen
tyypin B (*о́лмуžин
дӯмаину*) levikki
ims. kielten koillis-
ryhmässä.

